

PETRAS PLESKEVIČIUS

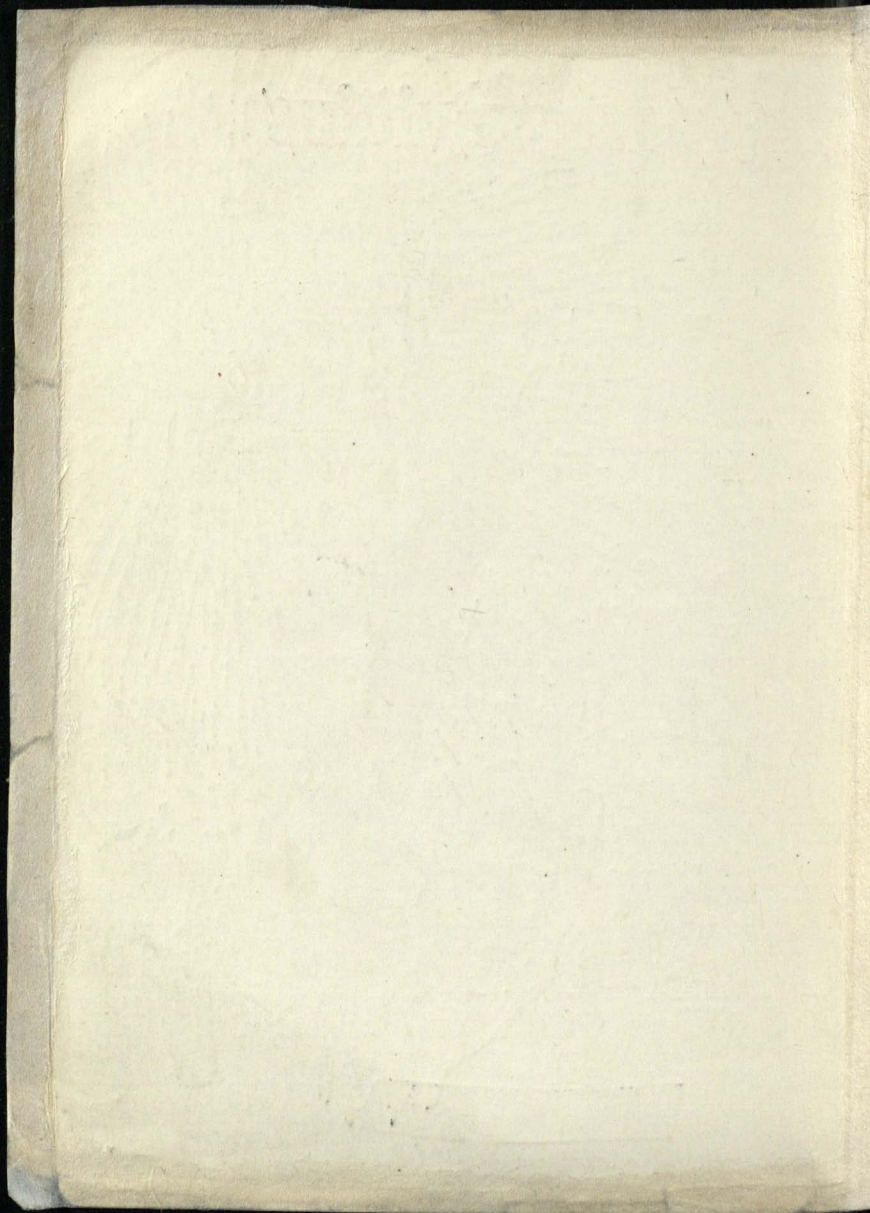
MES

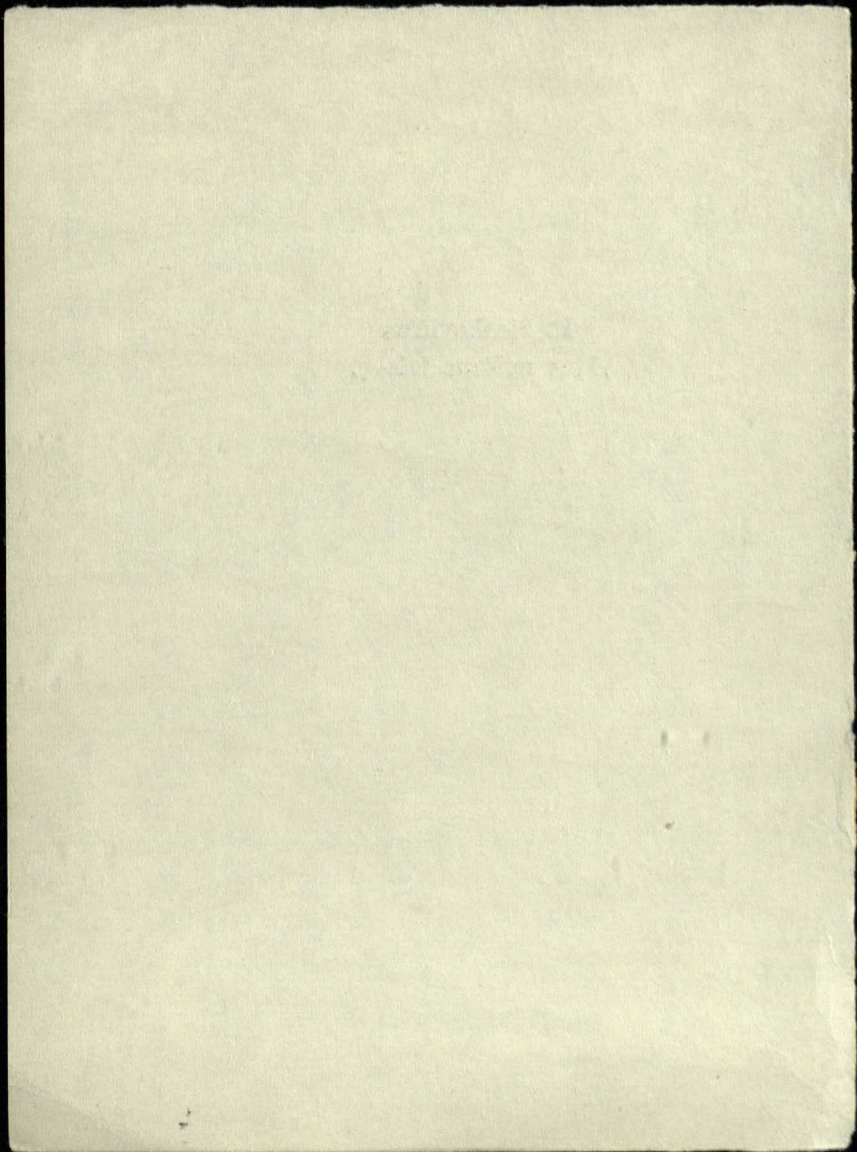
NEŠĖME

LAISVĖ

RŪTA

P. Pleskevičius
Mes nešėme laisvę.

PETRAS PLESKEVIČIUS

MES

NEŠĖME

LAISVĖ

114247

Lietuvos
Nepriklausomybės Kovų
Savanorio Kurėjo
ATSIMINIMAI

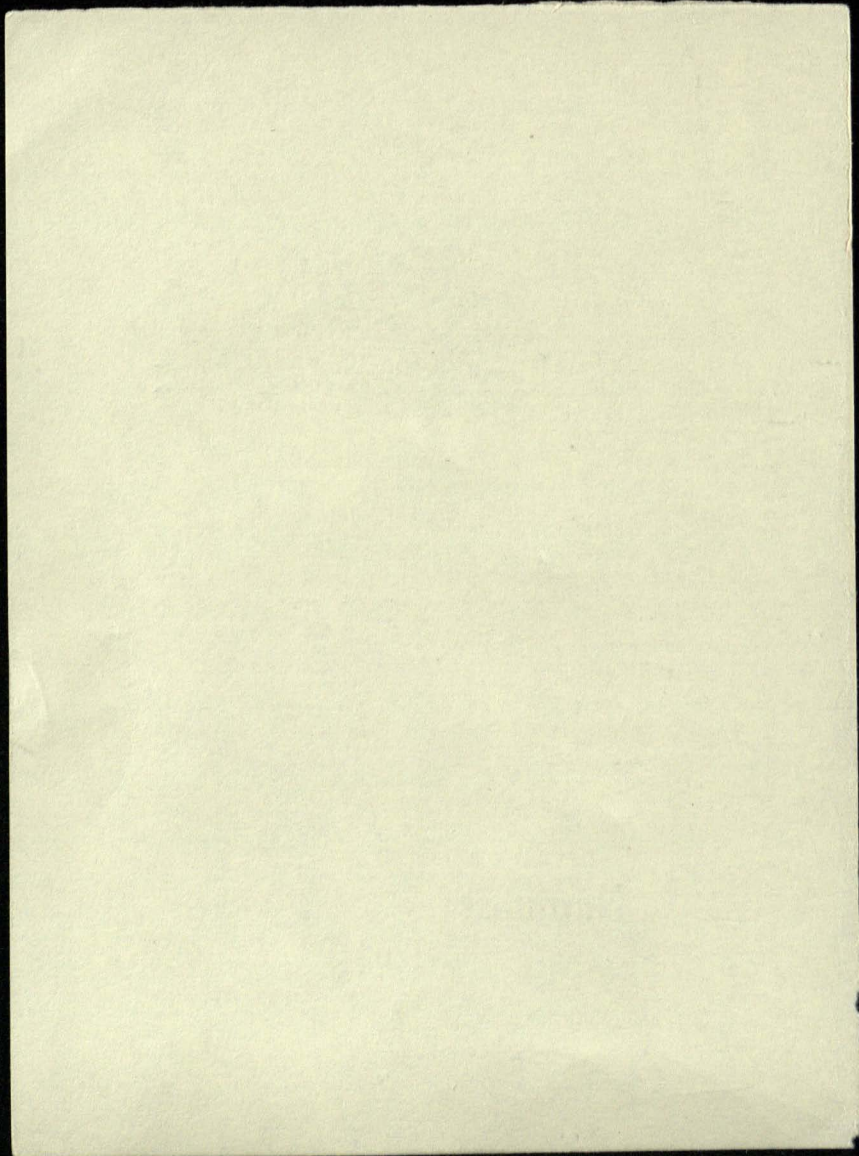
R Ū T A

Išleido Spaudos B-vė Rūta,
89 Napier St., Hamilton, Ont.
Viršelis ir vinjetės Alg. Trumpicko.
1961 met.

Namuose

GIMTOJI APLINKA

Mano gimtasis kaimas buvo Meškučiai. Iki pirmo pasaulinio karo jis buvo Nedzingės valščiujė, Trakų apskrityje. Trakų apskrities tuomet būta didelio. 1915 m. vokiečiai jį suskaldė — padarė du apskričius, būtent Alytaus ir Trakų. Nedzingės valščius pateko į Alytaus apskritį. Jame jis išbuvo iki antrojo pasaulinio karo pabaigos.

Trakų apskrityje Nedzingės valščius buvo pats mažiausias, vos 17.000 ha ploto, tuo tarpu kiti buvo 25 - 35.000 ha ploto. 1905 metų rusų statistiniais duomenimis tame valščiujė buvo valstiečiams skirtinos žemės tik 6.530 ha, be to, valstiečiai buvo nusipirkę iš nevalstiečių 260 ha. Kita žemė buvo dvarininkų ir smulkios bajorijos, save skaitančia lenkais. Jie valdė apie 8.000 ha. Prieš antrąjį pasaulinį karą žemės valdymo vaizdas buvo žymiai kitoks ir valstiečiai valdė jau žymią žemės daugumą.

Mano jaunystės metu (gimiau 1904 m.) Meškučių kaimas valdė 21 valaką, kuriame buvo 47 įvairaus dydžio ūkiai. 1905 metais Meškučiuose buvo 256 asmenys, 1923 metais kaime buvo jau tik 247 žmonės. Tai karo pasekos.

Gražūs buvo Meškučių laukai - kalvos, raistėliai.

Miela būdavo matyti ramiai dirbančius žemę ūkininkus, ramius, mylinčius savo kraštą, žemę ir žmones. Skaitlingos gyvulių bandos ganėsi pūdymuose arba miške. Kaimas gyveno gana ramų, iš seno įprastą gyvenimą.

Prie Meškučių kaimo buvo Meškučių palivarkas, kurį valdė rusė Evdokimova. Vėliau jos dukterė Marija ištekėjo už pabaltijo vokiečio Progerio ir nuo to laiko jau ji jį tvarkė.

Su Meškučių dvaro savininkais Meškučių kaimas sugyveno neblogai. Progeriai nesusipratimų su kaimu retai teturėdavo. Iš šio dvaro plito kaime rusicizmas, nes abi Progerių dukterys noriai mokė jaunimą rusiškai rašyti ir skaityti. Mokėsi pas jas ir mano vyresnioji sesuo Alena. Abi merginos buvo linksmo būdo, malonios ir dažnai lankydavosi kaimo įrengtame kalvarate, žiemos metu rogutėmis pasivažinėti. Kartais pas mus pernakovdavo. Nėkurį laiką ir mano tėvas pas Progerius buvo ūkvedžiu.

Su vietiniais kolonistais rusais sugyventa irgi neblogai. Jie buvo gana susigyvenę su apylinkės gyventojais ir kivirčių tarp jų ir lietuvių nepasitaikė. Dar daugiau, kai 1918 metais kurėsi parapijiniai komitetai, tai gretimas Alovės valščius išsirinko parapijinio komiteto pirmininku Alovės gyventoją rusą. Aišku ir tarp rusų būta įvairių žmonių, buvo ir arkliavagių, bet buvo ir padorių Lietuvos kariuomenės savanorių, kurie sąžiningai kovojo prieš lenkus ir prieš bolševikus.

Didelį vaidmenį Meškučių gyvenime turėjo valsty-

binis miškas — Varčia. Kartu su privatiniu, majoratiniu mišku, ši Varčia turėjo apie 2.000 ha plotą, buvo pilna raistų su alksniniais klampynais ir liūnais, kur vasarą niekas neįeidavo, bet būta ir sausų, kalvuotų vietų, kur augo dar prieš šį karą Anglijoje ir Belgijoje žinomi ažuolynai. Ažuolai čia buvo labai stori, siekė iki 2 metrų kelmo diametre ir kartais buvo iki 15 metrų aukščio. Šie, taip vadinamieji “minkštieji” ažuolai labai tiko fanerai ir kitiems, brangiems ažuoliniams dirbiniams ir už juos buvo labai brangiai mokama. Gaila, kad jie buvo jau seni, ir jų tarpe radosi kaskart daugiau papūvusių medžių. Reikėjo juos kirsti ir jie beveik visiškai liko prieš šį karą iškirsti.

Varčios miškas yra labai įdomus ir tuo, kad labai senais laikais, prieš Lietuvos valstybės įkūrimą, Daugų valščius čia turėjo savo pirmą gynybos liniją, miško suvertimų — varčių pavydais. Apie tai byloja dar gan neseni dokumentai ir ta aplinkybė, kad jeigu kryžiuočiai žygiuodavo į Lietuvą jos plėsti ir norėjo apiplėsti Daugų valdovo dvarą, tai darydavo didelį vingį: per Alytų, Nemunaitį, Ilgus, Merkinę ir per Perloją. Atrodo, kad jiems kalbamos Meškučių apylinkės ir varčios gana rimtai kliudė keliauti. Lygiai taip pat Daugų miškai yra panašių varčių likučiai ir XVII amž. inventoriuose vadinami “Daugų Varčiomis”.

Atrodo, kad Meškučiai turėjo reikalo su varčių saugojimu, bent tolimoje praeityje, nes išlaikė stipriai kariškas ir brakonieriškas tradicijas. Ypatingai paskutiniosios tradicijos buvo labai paplitusios. Gal

nebuvo kito apylinkėje miško, kuriame būtų taip švariai išmedžioti gyviai, kaip Varčia. Užtat beveik kiekvienas Meškučių gyventojas buvo ir ūkininkas ir medžiotojas. Prie rusų caro į saivališką medžioklę miškų administracija žiūrėjo per pirštus, nesikišo, ir todėl medžiojo kur kas galėjo ir kada ir ką norėjo. Buvo medžiotojas ir mano tėvas, buvau medžiotoju ir aš pats.

Be žvėries, uogų ir riešutų su grybais, Varčia davė kaimui medį. Davė kūrą, kurio galima buvo nesunkiai gauti pirkti arba pas girininką, arba dar lengviau – pas patį eigulį. Meškučių kaimas buvo garsus savo ąžuolinėmis statinėmis, ir kitais stambiais medžio indais. ąžuolus tam tikslui retai kada pirkdavo iš pirklių ar iš valdžios, bet dažniausiai nupirkdavo už kyšius pas eigulius. ąžuolinių gaminių pramonė Meškučiuose žydėjo iki pat paskutinių antrojo pasaulinio karo metų, tik jau ne taip stipriai, nes ąžuolus valdžia pati iškirto.

Prie karingumo skatino nuolatiniai kariuomenės (rusų) manevrai ir šaudymai Varėnos poligone. Norėjai - nenorėjai turėjai susipažinti su įvairiais ginklais, įvairiais kariuomenės daliniais, jų dainomis ir keiksmis. Varėniškiai ir perlojiškiai, galima sakyti, gyveno iš rusų kariuomenės, nes jų laukuose tie varšiniai manevrai vyko. Vėliau perlojiškiai pasižymėjo kaip drąsūs partizanai kovose su lenkais. Jų tarpe būta ir kitų apylinkės kaimų savanorių - partizanų. Su Perloja Meškučiai palaikydavo santykius. Į Perlo-

ją tekėjo merginos, perlojiškiai ir perlojietės atėdavo į Meškučius. Labiausiai ryšo bendri parapijos reikalai ir giminytės ryšiai. Nenuostabu tai, kad ir Meškučiai davė arti 10 savanorių Lietuvos kariuomenei pačiais jai reikalingaisiais metais.

GYVENIMAS "UŽ RUSO"

Prie caristinės Rusijos tvarkos ir valdžios žmonės buvo pripratę. Per 120 viešpatavimo metus rusai nesugebėjo kiek rimčiau paveikti lietuviško kaimo. Žmonės gyveno ramiai, buvo, palyginamai, blaivūs, taupūs, nedaug būta vaidų.

Rusų valdininkijos kaimas beveik nematė, o jei matė — tai buvo žemesnieji valdininkai, kaip valsčiaus sekretorius, uriaadnikas. Tie stengėsi kiek pramokti lietuviškai ir norom nenorom turėjo kaip mokėjo kalbėti lietuviškai. Vyrai, ypač vyresnieji ir buvę kariuomenėje, mokėjo kiek rusiškai, bet moterys visai nemokėjo.

Lenkų kalba buvo labiau paplitusi, ją mokėjo daugumą vyrų ir moterų. Lenkų kalba kaimo "darakteriai" mokino skaityti (labiausiai maldaknyges) ir rašyti, bet kadangi jie patys buvo bemoksliai ir patys lenkų kalbos gerai nežinojo, tai ir išmokinti mažai išmokė. Aš pats porą žiemų pravargau tokioje "mokykloje", mokindamasis lenkiškai skaityti ir rašyti.

Žmonės buvo labai taupūs, ir nors netoliese būta didesnio centro, kaip Varėna su savo dideliu poligону. Su daugeliu kariuomenės ir daugeliu pagundų,

žmonės sugebėdavo surinkti po kelis šimtus, o kiti ir tūkstančius aukso rublių. Bankų nebuvo ir žmonės laikė auksą užkasę žemėse, stogų šiauduose ir kitose slaptose vietose. Darė, lyg nujausdami, kad popieriniai pinigai gali kartais nustoti vertės, o labiausiai, kad popierinis pinigas gali lengvai sudegti ar buteliuose žemėn užkastas – supūti. Šis praktiškas kaimiečio apskaičiavimas pasirodė buvo teisingas. Karui užėjus susmuko pirmiausiai caro rublio vertė, o vėliau ir vokiečių markės. Džiaugėsi tada tie, kurie auksinius rublius rinko. Bet kartu aukso rublių turėtojai turėjo pergyventi šiurpų Vokietijos okupacijos laikotarpį ne dėl vokiečių engimo, bet dėl banditų plienčikais vadinamų, siautėjimo. Tada auksas buvo tas magnetas, kuris banditus prie ūkininko pritraukdavo ir tais laikais ramesnis buvo tas, kuris nieko neturėjo. O banditų reikšmė, vokiečių okupacijos metu, gyventojams buvo labai didelė. Galima sakyti, tuo metu egzistavo gretimai dvi valdžios: dieną – vokiečių, naktį – banditų.

Savo kalba nebuvo mokoma ir nebuvo mokomasi. Nebuvo nei lietuviškos spaudos ir ją atstodavo tik iš Prūsijos atgabėtos ir pardavinėjamos maldaknygės. Vėliau jas galima buvo gauti ir Vilniuje spausdintas.

Žmonės buvo tamsūs ir, ypatingai senesni, buvo rusų valdžia patenkinti. Apie Lietuvos prisikėlimą, apie Nepriklausomybę, prieš pirmąjį dydįjį karą, pas mus niekas neužsiminė.

J A U N Y S T Ė

Mano tėvas savo žemės neturėjo. Jis buvo amatininkas - kubilius, bežemis. Turėjo savo namus ir daržą. Abu tėvai buvo labai darbštūs. Jeigu tėvas neturėjo iš ko kubilų ar kitų indų daryti — ėjo pas ūkininkus padėti žemės ūkyje. Tokio bežemio pagalba ūkininkui, ypač darbymetyje, buvo labai reikalinga. Mano tėvas buvo sugyvenamo būdo, blaivus ir savo kaimynų mylimas, žmogus. Ėjo tėvas trobas statyti, nes buvo geras dailydė. Be to, mėgo medžioti ir mane to išmokė. Niekad būdavo tėvas nepasėdi — vis ką nors daro ar dirbti eina. Ir gyveno laimingai, turėjo darbo nuolatos ir kada mano sesuo tekėjo — paklojo ant stalo 360 auksinių rusų rublių. Tai vis darbščių rankų padarinys. Jis visada sakydavo, kad darbščiam ir Lietuvoj Amerika.

Mūsų šeimoje mes likome su sesute du vaiku pas tėvus. Mane, kaip vienintelį sūnų ir jauniausį vaiką, tėvai labai mylėjo. Dar vaiku esant, vokiečių okupacijos metu, tėvas mane atidavė "terminams" pas kaimo siuvėją — siuvėjo amato mokytis. Tame moksle būta viso ko. Keičiau ir mokytojus ir pagaliau tapau vyrams aprėdo siuvėju. Šis amatas davė man raktus į gyvenimą. Turėjau 18 metų amžiaus, o jau galėjau savistoviai gyventi ir verstis. Žmonės mane noriai kviesdavosi ir darbo aš turėjau.

Gretimai su šiuo darbu aistringai medžiojau Varčioje. Tas suteikdavo man didelio malonumo ir kartu pripratimo prie ginklo vartojimo ir geros orientacijos

miške. Siuvėjo amatas buvo neblogas, bet aš buvau jaunas ir veržlus ir man buvo to maža. Augau, bren-dau ir kartu vyko įvykiai, su kuriais sutapau ir tas pa-suko mano gyvenimo kryptį prie kitų aukštesnių tikslų. Turėjau palinkimą prie kariuomenės, kariškų dainų, muzikos ir meilę prie ginklo. Svajojau apie ka-rio gyvenimą.

KARO PRADŽIA

Kaime būta nuomonės, ypatingai rusų kariuome-nėje tarnavusių vyrų, kad rusai tiek stiprūs ir galingi, kad jų niekas neužkabins. Ir ne vienas ūkininkas, be-simelsdamas kartojo maldos žodžius: — “nuo karo, maro ir netikėtos mirties gelbėk mus Viešpatie”, turė-jo galvoje carą, galingą su didele kariuomene, kuri “gina” jį nuo karo.

Gandas apie karą paplito rudeniop, kai buvo gau-tas pranešimas iš valsčiaus atvykti seniūnams į vals-čių. Tie, sugrįžę namo, išpasakojo neįtikėtiną naujie-ną — karas. Žinojome, kad karas su vokiečiais, bet už-ką, nuo kada ir kaip — niekas nieko nežinojo. Prasi-dėjo mobilizacija. Ėmė skubiai jaunus vyrus ir kažin-kur vežė. Varėnos poligone nutilo patrankos, nustojo naktimis žybčioti prožektoriai, nustojo manevravę kareiviai. Reikalavimai iš valsčiaus pasipylė, kaip iš kiauro maišo. Tai pastočių, tai duoklių, tai mokesčių, tai dar ko. Kažkaip karo mes ir negirdėjome. Patran-kė, patrankė kiek vakaruose ir nutilo.

Išvis būta nuomonės, kad karas turi baigtis greit,

nes ruso niekas sumušti negali. Panašiai ir įvyko — iš pradžių rusai vokiečius nusivijo kažinkur po Karaliaučiumi. Šiaip buvo apylinkėje ramu, tik pastotės ir duoklės nenustoję reikalaujamos. Viskas pabrango, išnyko daug prekių. Rublis ėmė kristi. Džiaugėsi tie, kurie taupė auksinius rublius. Žydai bėgiojo po kaimus — ieškojo pirkti auksinių pinigų ir kaimiečių didžiausiam nustebimui už auksinį rusų rublį ėmė siūlyti du ir keturis rublius. Bendrai, kalbų buvo daug, gyvenimas pasunkėjo, kaimas juto jaunųjų vyrų rankų trūkumą. Paviršutiniai atrodė viskas kaip buvo seniau, bet kartu kiekvienas jautė, kad kažkas darosi daugiau, ko jie nežinojo. Plito įvairių, įvairiausių gandų. Geležinkeliais ir plentais buvo gyvas kariškių ir jų gurguolių judėjimas.

Į rusų užimtą, o vokiečių karių ir civilių žmonių apleistus Prūsus, girdėjome, važiavo iš Paprūsės žmonės į apleistus vokiečių ūkius, paliktų gėrybių parsivežti. Iš mūsų apylinkės į Prūsus buvo toli — niekas ir nevažiavo. Bet arčiau Prūsų gyvenantieji žmonės gerokai vokiečių turto pasisavino. Dalinai tai buvo priežastis, kodėl vokiečiai, sumušę rusus ir okupavę Lietuvą, labai žiauriai elgėsi su visais Lietuvos gyventojais.

1915 metai buvo liūdni. Aš vis dar mokiausi siūti ir prisiklausydavau pas meisterį atėjusių ūkininkų, arba pas ūkininkus siūvant, visokių naujienų. Daug kas pasakojo savo mobilizuotų giminaičių laiškų turinius. Iš jų sunku buvo gauti tikras žinias, kas dėjosi karo lauke. O kariavo, rodos, visas pasaulis.

Prieš 1915 metų užgavėnes pagirdom žinią, kad vokiečiai sudavė rusams smarkų smūgį. Kažinkur Prūsijoje liko apsupta daug rusų ir, kad vokiečiai artinasi prie Lietuvos. Bet tikro niekas nežinojo. Kiek vėliau pasigirdo duslūs artilerijos dundėjimas pietvakariuose. Vokiečiai buvo įsiveržę į pietų Suvalkiją ir spaudė rusus. Nuo to laiko dundėjimas nustodavo tik trumpam. Suvalkijoje ėjo mūšiai.

Pastotės padažnėjo, rekvizicijos pasunkėjo, ėmė rodytis vis daugiau rusų kariuomenės. Karas užsitęsė. Ūkininkai, vakarais susirinkę stebėjosi, kad karo galo nematyti ir, kad vokiečiai yra žymiai kietesnis riešutas, negu buvo manyta. Buvo aišku, kad karas netaip greit baigsis, kaip manyta ir, kad jo rezultatus nusakyti iš anksto sunku.

1915 metais vasarą buvo didelis kariuomenės judėjimas. Alytuje buvo pilna kariuomenės. Gurguolės žūjo dieną ir naktį. Kariuomenės dalinių buvo daug paplentėmis ir net judėjo vieškeliais. Rudeniop vėl sugriaudė patrankos, šį kartą labai plačiai — vokiečiai ėmė Kauną. Kaunas pasidavė gale rugpiučio, Vilnius rugsėjo pradžioje. Ant Merkio krantų užvirė žiaurios kovos. Rusai neleido vokiečiams keltis per Merkį ir kovėsi ties Varėna iki Merkinės ir Valkininkų, apie dvi savaites laiko.

Pasitraukiančių rusų buvo pilni keliai ir kaimai. Žmonės juos noriai priimdavo, ir daug klausinėdavo apie karą, apie vokiečius. Rusai pasakodavo visokiausią neįtikėtinų dalykų. Esą vokiečiai prievartauja moteris, piausto joms krūtis, viską atima, yra žiaurūs

ir nežmoniški. Žmonės, matydami, kad vokiečiai ateina — labai baiminosi. O čia pastotės, ėmė skubomis imti jaunos paauglius ir šiaip nemobilizuotinus vyrus varyti galvijus prie stočių. Daug jų visai nepaleido ir jie liko Rusijoje, bet dauguma vyrų nuo rusų pabėgo ir grįžo namo.

Rusai ragino viską mesti ir bėgti, bet ūkininkai nedrįso trauktis nuo žemės ir ryžosi liktis. Rusų armijos atsitraukimas buvo liūdnas.

Vieną dieną pasipylė kareiviai nematytose pilkose uniformose, su bokšteliais ant kepurių. Tai buvo vokiečiai. Ėjo ramiai. Mūšis virė ties Merkio upe. Vokiečiai ėjo ir važiavo, nešėsi ir vežėsi nematytų ginklų. Vakare atėję vokiečiai, nakvojo kaime. Pas mus miegojo ant grindų paklotuose šiauduose daug vokiečių, bet nei vienas nieko niekam blogo nepadarė. Man dar jie paliko iš po nakvynės gerus kariškus batus. Svarbiausia — vokiečiai nieko nevogė.

Elgdavosi pirmieji kareiviai labai keistai. Klausė ar nėra kaime sergančių žmonių. Jei kas pasakydavo, kad namuose esama sergančių — į tuos namus vokiečiai nosies nekišdavo. Iš šulinių sėmėsi vandenį ir gėrė tik tada, kai šeimininkas pirmas atsigerdavo — bijojosi užnuodyto vandens. Bendrai, buvo tvarkingi ir neįžulūs. Pagaliau, jų greit neteko matyti — mūšiai pasibaigė ir jie išsidangino kažinkur už Eišiškių.

PIRMOJI VOKIEČIŲ OKUPACIJA

Vokiečiai, okupavę Lietuvą, tuojau įsteigė savo administraciją. Ji buvo perdėm kariška ir turėjo Kariškos Valdžios Ober - Ost vardą. Į kiekvieną valsčių buvo paskirtas kariškis - viršaitis ir jam į pagalbą po du žandarus. Jie irgi, kaip ir visi kiti vokiečių pareigūnai, buvo senyvo amžiaus žmonės. Žandarai buvo labai žiaurūs ir griežti — tai buvo tikra visų žmonių pabaisa. Apleistuose dvaruose tvarkė vokiečių kariai - valdytojai. Jie varė žmones, be atlyginimo, dirbti tų dvarų laukus. Grįžo baudžiavos laikai. Kas nežinijo, kaip senovės baudžiava atrodė, dabar pažino. Tuose dvaruose ilsėjosi ir sveiko sužeisti vokiečių kariai. Tai buvo taip vadinamos Reconvalenssenz Kommandos. Kiekviename tokiaame dvare buvo po kelis iki keliolika vokiečių kareivių. Buvo tai jėga, kuri reikalui esant galėjo kiekvienu momentu ateiti žandarams į pagalbą.

Vokiečiai buvo giliai įklimpę į karą ir užblokuoti iš jūros, ėmė stigti žaliavų ir maisto. Tad, ypatingai užimtuose kraštuose, jie čiulpė žmonių išteklius ir jėgas, kiek tik galėjo. Miestuose prasidėjo badas. Išleisti pinigai vertės neturėjo, žmonės jų kratėsi ir tik tai, kai vokiečiai pareikalavo mokėti markėmis mokesčius — žmonės ėmė juos priimti. Šiaip rusų caro popieriniai pinigai turėjo žmonėse vertę ir buvo taupomi — visi laukė sugrįžtant caro valdžios.

Vokiečiai labai vargino žmones su pastotėmis, va-

rymu į darbus, sunkiomis rekvizicijomis - duoklėmis. Ėmė gaudyti jaunos žmones į darbus Vokietijoje. Seniai buvo teisūs — prie caro tokios priespaudos niekas neatsiminė.

Buvo įvesta geležinė tvarka. Patvarkymai, rašyti visomis vietos gyventojų kalbomis, pylėsi kaip iš gausybės rago. Ir tai vis ne kokie leidimai ar palengvinimai, bet vien draudimai ir apsunkinimai. Už jų nepildymą buvo skiriamos ir griežtai išreikalaujamos bausmės. Žodis "štriopas" bene bus pirmutinis vokiškas žodis, kurį žinojo ne tik vyrai ir moterys, bet ir vaikai.

Vokiečių kalba gyventojams buvo nesuprantama. Jei atsirasdavo svarbus reikalas pas vokiečius — reikėjo prašyti žydo pagalbos, kurie vokiškai suprato. Žmonės buvo išnaudojami ir tų ir anų. Vokiečiai kalbėdavo trumpai, į kalbas nesileisdavo ir išviso su jais buvo labai sunku turėti reikalus. Tiesa, nemažai vokiečių mokėjo lenkiškai, tada buvo su jais kiek lengviau susiprasti.

Laisva prekyba išnyko. Nieko negalima buvo nusipirkti. Visam kam pakilo kainos. Turgų nebuvo. Jei kas ko reikalavo — važiavo pats į kitą kaimą ir darė sanderį: ar arklį pirkti, ar paršo parduoti. Vilniuje įsiviešpatavo badas, žmonės ten iš bado ėmė mirti. Daug vilniečių atsirado mūsų apylinkėse.

Betgi Meškučiams buvo sunkiausias draudimas, kuris išėjo pirmomis okupacijos dienomis — tai laikyti ginklus, kad ir medžioklinius šautuvus. Už šaunamojo ginklo neatidavimą vokiečių valdžiai ir lai-

kymą jo pas save, gręšė net mirties bausmė. Betgi, nors medžioklinius šautuvus turėjo beveik kiekvienas ūkininkas — niekas jų vokiečiams nenešė — suslėpė, kas pastogėje, kas užkasė į žemę. Aišku, vokiečiai tai žinojo ir ieškojo progos žmones nubausti. Vienas iš pirmųjų kliūvo mano tėvas ir Meškučių kaimo bežemis amatininkas — Faustas. Mudu su tėvu turėjome po šautuvą. Abu jie buvo gerai paslėpti. Nežiūrint to, kaimynų įskusti, greit patekome žandarams į nagus. Jie atėjo ir greit tėvo paslėptą šautuvą surado stogo šiauduose, o Faustas Eismantas pats iškasė iš žemės šautuvą ir vokiečiams atidavė. Tada suareštavo mano tėvą ir motiną ir, kartu su Faustu, nusivarė Alytun. Po poros savaičių iš Alytaus atvyko pas mus žandarai ir įsakė atiduoti kitą šautuvą, nes girdi, tėvas prisipažino, kad turi namuose ir kitą šautuvą. Aš nepasibijojau ir pasakiau jiems, kad tegu pats tėvas atvažiuoja ir jiems atiduoda, o aš nieko nežinau. Kamantinėjo jie mane ilgai, bet nieko nepesė. Tada ėmė klausinėti, kas kaime dar turi šautuvą — atsakiau, kad nežinau. Taip jie, nieko nepesę, išvažiavo. Bet tėvams teko ilgokai pasėdėti vokiečių kalėjime. O vokiečių kalėjimai visiems buvo kieti: vokiečiai varė kalinius į darbus, vertė juos dirbti sunkiai ir ilgai ir beveik nieko be vandeningos sriubos nedavė valgyti. Buvo draudžiama kaliniams ką nors iš giminių atnešto priimti. Motina išsėdėjo 6 mėnesius. Tėvą ir Faustą vokiečiai išvežė į Vilniaus kalėjimą, kur išlaikė dar 6 mėnesius ir tada sutinusius, visiškai paliegiusius, paleido namo. Abu juodu ilgai negalavo ir ne-

galėjo atsitaisyti. Vokiečių kalėjimuose iš bado mirė ne vienas vietos gyventojas, ir dažnai nekaltai. Daug paleistų žmonių po ilgo bado, atvykę namo, pavalgavo ir nuo to mirdavo.

Žmonių nuginklavimas padarė visam kraštui didžiausios žalos, nes tuojau priviso begalės plėšikų, kurie siautė naktimis ir plėšė gyventojus. Jų vokiečiai nepersekiojo, nes jų bijojo.

Prie vokiečių atsirado Meškučiuose ir pirmoji lietuviška mokykla. Ji tilpo senosios rusų mokyklos troboje. Mokino lietuviškai kunigo parinktos merginos ir vaikinai. Greta lietuvių kalbos mokino ir vokiškai.

Sumažėjo vedybos, nes jauni vyrai išėjo į karą ir buvo Rusijoje. Bendrai imant visas gyvenimas prie vokiečių sustingo, apmirė, buvo nelinksma ir niūru. Visi laukė karo pabaigos ir vokiečių išsikraustymo. Daugumoje visi laukė sugrįžtant caro. Apie tai, kad susitvarkyti ir gyventi lietuviams savistoviai, bent pas mus, niekas ne tik nekalbėjo, bet ir negalvojo.

BANDITAI

Prieš pirmąjį pasaulinį karą, Nedzingės valsčiuje, buvo saugu gyventi. Didesnių apiplėšimų ir vagysčių nebuvo girdėti, neskaitant pavogimo vieno kito arklio. Viskas pasikeitė, kaip užėjo vokiečiai. Jie savo nepasitikėjimu žmonėmis užtraukė ant savęs žmonių neapykantą, o atėmė iš jų galimybę laikyti ginklus savisaugai — atidavė juos banditų sauvalei.

Niekad krašte nebuvo tiek stipriai ginkluotų pa-

jėgų, kaip tada, ir vistik jų panosėje banditai darė, kas jiems patiko. O dalykas tame, kad ir žmonės ir banditai greit pastebėjo, jog vokiečiai svetimame krašte yra bailūs. Pavieniai vokiečiai beveik niekad provincijoje nepasirodydavo. Jei eidavo ar važiuodavo, tai mažiausiai dviese. Vakare jie skubiai pasitraukdavo į didesnes gyvenvietes. Kaimuose pas žmones pavieniai vokiečiai niekad nenakvodavo. Yra žinomas faktas, kad vokiečiai naktimis labai nenoromis kaujasi arba žygiuoja. Jie laukia dienos šviesos. Ta savybė labai plačiai naudojosi bolševikai per paskutinį pasaulinį karą. Vokiečius greit apsupti, jie išlaukdavo nakties ir tada visai lengvai pro vokiečių linijas prasisverkėdavo. Iš to karo praktikos paaiškėjo, kad iš pačių geriausiai suorganizuotų apsupimų bolševikams pavykdavo išvesti naktimis per vokiečių linijas daug savo apsuptos kariuomenės. Bendrai vokiečių taktika buvo — surinkti greitu laiku didesnes, pranašesnes jėgas ir tada smogti. Gi prieš banditus, kad ir žymioje persvaroje, vokiečiai nedrįso kišti savo kaktos, nes žinojo, kad banditai žinojo kas jų laukė, ir jie nepasiduodavo, jei būdavo prispirti ar apsupti. Tas ir paskatino Lietuvoje nepaprastai praplisti kriminaliam elementui.

Sužinoję, kad vietos gyventojai, nors ginklus suslėpė, bet nedrįs jų pakelti savaisagai, nes tuo pačiu vokiečiai gyventoją iki mirties nuvalkiotų kalėjimuose, banditai pakėlė galvas ir iš pradžių atsargiai, vėliau drąsiau, o į galą visiškai drąsiai, ėmė plėšti labiau pasiturnčius ūkininkus.

Banditai, dar plienčikais vadinami, atsirado tokiu būdu. Vokiečiams sumušus rusus Rytprūsiuose, daug rusų kareivių pateko vokiečiams į nelaisvę. Jų daugumas pasiliko čia pat Prūsuoje. Jie dirbo miškuose, pas dvarininkus ir ūkininkus arba jie kentė badą ir šaltį Instenburgo belaisvių stovykloje. Nepakeldami žiaurių sąlygų, rusų kareiviai ir karininkai stengdavosi pabėgti. Už pabėgimą baudė vokiečiai mirtimi. Belaisviai kareiviai turėjo dėvėti civilinius drabužius. Svarko kairiojoje rankovėje buvo iškerpamas gabalas medžiagos ir pakeičiamas pigaus gelsvo vokiško korto gabalu. Taip pat kelnėse buvo įsiuvas tokios pat medžiagos lopas.

Nepaisant tokių priemonių, daug rusų kareivių pabėgdavo. Tarpe jų pasitaikydavo ir karininkų. Naktimis pabėgėliai keliaudavo gana drąsiai ir greit pasuklydo po kraštą. Keliavo jie, prisilaikydami miškų, kur dienomis ilsėdavosi, vakare jie keliaudavo toliau, prašydami maisto pas ūkininkus.

Vokiečiai griežčiausiai draudė gyventojams bėglius pas save priimti ir jiems maistą duoti. Gręsė sunkios bausmės. Bet paprastai ūkininkai iš baimės, kad jiems ką blogo nepadarytų, noriai duodavo jiems maisto.

Iš pradžių tokių bėglių keliaudavo nemažai. Dažniausiai vasaros metu, kada lauke galima buvo gyventi ir miegoti. Aišku, toli jie nenukeliaudavo. Tarp jų ir Rusijos buvo geležinė ir gili vokiečių fronto juosta, per kurią bėgliams prasiskverbti buvo beveik neįmanoma. Tokiais atvejais, bėgliai stengdavosi pritapti

prie ūkininkų darbininkais. Dideliuose Augustavo, Kaniavos ir Rudininkų miškuose tokie bėgliai, ginkluoti šautuvais, gyveno miškuose, iškastuose žemėje urvuose. Jie paprastai žmonių plėšimais nevargindavo ir pasitenkindavo duodamu jiems maistu, kai jie ateidavo į kaimą duonauti.

Viskas būtų tvarkoje, jei ne kriminalinis elementas, kurio esama kiekvienoje tautoje. Buvo jo ir bėglių tarpe, bet jie negavo pasireikšti tol, kol nesusisiekė su vietos kriminalistais, žinančiais visą apylinkės gyvenimą, visus miškus, takus ir kiek pas kurį ūkininką esama paslėpta pinigų ir šiaip kitokio turto. Tada prasidėjo tikras banditizmo siautėjimas.

Paprastai vietos banditas nupasakodavo rusams vietas ir žmones, kur galima tikėtis gero grobio. Naktimis juos nuveddavo prie reikiamo kiemo (ypatingai mėgdavo jie vienkiemiuose gyvenančius ūkininkus), patys pasilikdavo sargyboje, o rusai plėšdavo. Nevisi ūkininkai norom atiduodavo ką turėjo. Mėgino išsiprašyti, arba neprisipažindavo, kad turi, ko jie ieškojo. Tada kankindavo vyrus ir moteris. Mėgiamiausias būdas buvo išsukti rankas, arba svilinti padus, pakabintam po trobos balkiais. Moteris žagindavo. Vietinis banditas, stovėdamas laukė, nušaudavo tuos gyventojus, kurie stengdavosi pasprukti ir ieškoti pagalbos pas kaimynus. Tik retais atsitikimais, užsidenę veidą, tiesioginiai dalyvaudavo plėšimuose ir vietiniai kriminalistai. Buvo atsitikimų, kad tokius, vietinius banditus, žmonės per plėšimus pažindavo ir prie jų atsiliepdavo, tada jie tokius žmones nušau-

davo.

Paprastai, bandytai dėvėjo rusiškas milines, būdavo gerai ginkluoti. Jie greit taip suterorizavo apylinkę, kad kiekvienas, nakties metu, galėjo laukti jų drąsaus atsilankymo, plėšimo, žaginimo ir kankinimų. Apsigynimo nebuvo.

Vokiečiai ateidavo po plėšimo tik gerai išdienes, pasižiūrėdavo, paklausinėdavo kankintus žmones, apžiūrėdavo lavonus ir vėl išvažiuodavo. Tuo ir pasibaigdavo kreipimasis pas juos. Daugelis ėmė iš banditų atsiprašinėti, mokėti jiems duokles, kiti ir nejučiomis pavirto banditų agentais, pranešėjais. Pas tuos agentus atsirado jų agentai ir visa apylinkė išvirto į persekiojamus ir persekiotojus. Aišku plėšimais banditai pelnė labai riebiai. Vėliau nešiojo gerus drabužius, pilni jų pirštai būdavo primauti priplėštų aukso žiedų. Dažnam kaime turėjo meilužių ir gyveno, kaip nieks niekad.

Papasakosiu, kaip man teko pačiam matyti "plėšikus". Tik karo pradžioje, tuojau, kaip pas mus apylinkėje atsirado banditų, pradėta juos sutikti Varčioje. Vieną kartą rudeniop aš išėjau grybauti, mat vokiečiai pirko visokiausius grybus, netgi musmirės, džiovino ir gabenosi Vokietijon — maistui. Mokėjo po markę už išdžiovintų grybų svarą. Ejome trise. Begrybaujant, girdžiu virš manęs kažin kas rusiškai į mane kalba. Atsilenkiau — didelis, gražiai apsirengęs vyras. Klausia rusiškai — kas mes esame. Pasaikiau, kas esu ir kas yra mano bendrai. Su manim buvo Remeikos Domininko sūnus ir duktė. Čia jis tuoj

susigriebė: “Kurio Remeikos?” – paklausė. Atsakiau. Jis pagrasino man ir pasakė, kad jei jam kas blogo atsitiks dėl mūsų plepumo – žus mano tėvai ir Remeika. Įsakė niekam nieko nepasakoti. Nuo to laiko Varčion nejau. Likosi Varčia viena banditų globoje. Šiame, gan nedideliame plote, buvo net trys banditų urvai.

Kada banditai buvo užviešpatavę apylinkę, daugelis turtingesniųjų gyventojų nedrįso savo namuose miegoti ir keliaudavo per gimines ir pažįstamus. Vieną kartą ir pas mus, jau sutemus, atėjo turtingas ūkininkas Čaplikas ir paprašė permiegoti. Mes turėjom vien pirkią ir mažą tvartą. Ant pirkios lubų buvo šieno ir aš ten miegodavau. Tėvas leido jam su manim eiti kartu į pastogę. Naktį girdžiu – beldžiasi kas į duris. Tėvas duris atidaro, kalbasi visi rusiškai. Pasisakė, kad esą belaisviai ir nori ramiai pamiegoti. Tėvas aiškinosi, kad yra bežemis, neturtingas ir nieko neturįs. Jie jį padrąsino, kad jie jį pažįsta, kaip jiems nepavojingą žmogų. Nieko neliko tėvui, kaip mane pakviesti ir vesti juos į pastogę, kur jau gulėjo, nuo jų besislapstąs ūkininkas. Blogai gulėjau aš, dar blogiau jautėsi Čaplikas, kurio banditai čia nesitikėjo ir neieškojo, nekaip jautėsi ir tėvai troboje. Vienas iš keturių banditų likosi lauke stovėti sargyboje, o kiti miegojo. Anksti juos sargybinis prikėlė ir jie nusėlino per krūmus Varčion. Čaplikas išlindo iš šieno nei gyvas, nei numiręs, bet daugiau nei jis, nei banditai pas mus nakvoti neateidavo.

Trečią kartą man teko susidurti su banditais pas

vieną jų agentą, Svabalaukės kaime, man pas jį siuvant drabužius. Paprastai kaimo siuvėjai gyvena pas ūkininkus, kol pas juos siuva. Buvo vakaras, sulojo šuo ir šeimininkas su sūnum išėjo laukan. Už kiek laiko grįžo vedini trijų aukštų jaunų vyrų. Kalbėjosi rusiškai. Po rusiškomis milinėmis buvo puošnūs drabužiai. Ant rankų aukso žiedai. Susėdo prie stalo su ginklais. Manau, kad ir sargybinių jie buvo palikę lauke. Įėję ir pasisveikinę, jie tuoju atkreipė dėmesį į manę — nepažįstamą. Šeimininkas paaiškino kas aš esu. Jie tik griežtai man pagrasino, kad jei dėl mano kaltės jiems kas bus blogo — jie mane suras ir nušaus. Man buvo labai nesmagu. Sėdėjau kaip pelė po šluota. Nei palikt, nei išeit. Pas šeimininką banditai išbuvo iki vidurnakčio, juos šeimininkas vaišino degtine, kiaušiniene ir dešromis. Jie gerė, kalbėjosi, juokėsi, meilikavosi su šeimininko dukterimi. Vėliau, juos šeimininkas lauk išlydėjo. Iš lauko grįžęs šeimininkas su sūnum teisinosi, kad nebuvo kaip nepriimti "svečių", nes kitaip jie būtų susilaukę visų nelaimingųjų likimo, kuriuos jie sudegino arba nukankino. Prašė tylėti ir niekam nieko nepasakoti.

RUSŲ REVOLIUCIJA IR KARO PABAIGA

1917 metų vasarą, išgirdome, kad Rusijoje įvyko revoliucija. Niekas to gerai pas mus nesuprato. Gale 1917 metų pasklido gandai, kad Rusija sudarė su Vokietija taiką. Bendrai imant gandų būta nemažai ir viskas klojosi ne taip, kaip mūsų kaimo politikai pra-

našavo. Svarbiausiai niekas nenorėjo tikėti, kad caras nužudytas ir kad jis nevaldo Rusijos. Susirenka, būdavo vakarais ūkininkai, ir kalba ir niekaip negalėjo suprasti, kaip tai caras gali būt nužudytas.

O tuo tarpu karas vyko, vokiečiai dar smarkiau teriojo kraštą, o banditai viešpatavo dar labiau. Buvo iš tikrųjų sunku Lietuvoje gyventi.

Kiek daugiau ir tikslesnių informacijų apie įvykius Rusijoje nupasakojo pradedantieji grįžti iš Rusijos demobilizuoti kariai, pabėgėliai ir prievarta išvežtieji. Pasakojo, kad iš tikrųjų caro nėra, kad Rusiją valdo bolševikai. Vėliau pasakodavo apie pačią revoliuciją, inteligentų – „ponų“ ir karininkų žudynes, dvarų deginimą, dalinimą ir kitus negirdėtus daiktus. Ramu būdavo tokioj troboj, kur susirinkdavo žmonės sugrįžėlių paklausti.

Kiti sugrįžėliai buvo gerokai paraudonavę, patys dėjosi bolševikais, pranašavo pasaulinę revoliuciją ir tokią tvarką, kokia yra dabar Rusijoje. O vistik jie grįžo savo kraštan, bet nepasiliko Rusijoje su jos išgirta tvarka ir todėl tokie pasakoriai klausytojų tarpe pasisekimo neturėjo.

Jau 1918 metams įpusėjus ėmė atsirasti gandų, į kuriuos mažai kas kreipė dėmesio, nors juos skleidė kunigai ir kiti pamokyti žmonės, kad nori Lietuva pati valdytis. Plačios ūkininkijos tarpe ši mintis buvo visiškai svetima ir net laikoma nerimta. Bet tos pačios žinios ėmė vis dažniau kartotis, nors pasekų ir pasikeitimų kaip ir nebuvo. Ir štai 1918 metų rudenį įvyko tas, ko kiekvienas Lietuvos patriotas troško. Po

sunkių trijų metų karo jis pasibaigė vokiečių pralaimėjimu.

Karo pabaigą greit gavome pajusti. Kunigai iš sakyklų pranešė džiaugsmingą naujieną. Pranešinėjo kad Vilniuje kuriasi Lietuvos valdžia ir kad Lietuva būsianti laisvas kraštas. Ši mintis, kad ir ne nauja nesukėlė reikiamo atgarsio. Daugumas žmonių buvo nusistatę skeptiškai. Seniai sakydavo: "Jei caras nedaturėjo, tai kaip Lietuva daturės?", ir numodavo ranka.

VIETINĖ "REVOLIUCIJA"

Kaimo žmonės, prisiklausę apie Rusijos revoliuciją ir ten viešpataujančią netvarką, suliejo žodį revoliucija su anarchijos, netvarkos sąvoka. Revoliucija — tai, brol, kai kas ką nori, tai ir daro — aiškino kaimo žmonės vienas kitam.

Vokiečiai iš vietos administracijos pasitraukė ir išvažiavo į Vokietiją. Pasiliko tik kiek ilgeliau Alytuje. Čia jiems buvo patikėtas Lietuvos gynimas nuo atslenkančių bolševikų. Gi šiaip ir Alytuje stovintieji vokiečiai į administravimą nesikišo. Valsčiuose ėmė kurtis parapijiniai komitetai, vadovaujami kunigų ar kitų inteligentų.

Valdžios turtas — miškai liko be apsaugos. Tiesa, buvo sukurta lietuviška miškų administracija, bet niekas jos nepaisė. Prasidėjo miškuose "revoliucija", be-atodairinis miškų naikinimas. Kirto mišką kas tik norėjo ir galėjo.

Nukentėjo ir kitas valdžios turtas. Geležinkelių apleisti trobėsiai buvo gyventojų grobiami, plėšiami ir net deginami. Nuo plentų ėmė dingti telefono stulpai, ypač viela, kurią žmonės naudojo klumpių darymui

Žmonėms patiko, kad nėra kam mokėti mokesčius, kad niekas iš jų nereikalauja rekvizicijų. Prasidėjo prekyba, atsirado prekių, tiesa, nedaug ir už labai aukštą kainą. Ėmė kursuoti caro pinigai, o markių niekas nenorėjo imti ir tik naujoji Lietuvos valdžia įvedusi markę kaipo mokėjimo priemonę, sugražino markės vertę; bet dar ilgai abi valiutos kursavo greta viena kitos.

Rimtesni ir senesni žmonės kraipė galvomis, žiūrėdami į "Vietinę revoliuciją" ir pranašavo, kad taip ilgai nebus.

Žmonės, vokiečių baubo netekę, pakėlė savo nuslėptus ginklus ir visais pakampiais, ypač naktimis, supleškėjo šūviai. Buvo tai laisvės džiaugsmo kalba. Tai ūkininkai mėgino surūdijusius ginklus išvalę, ar jie dar tiks vartoti. Ir štai kartu su šiuo įvykiu įvyko kitas labai reikšmingas reiškinys — dingo banditai, lyg kad jų nebūtų buvę. Šitie džiaugsmingi nakties šūviai pasakė banditams, kad ir jų dienos suskaičytos. Rusai - banditai arba liko savo sebrų nušauti arba pačių ūkininkų sumedžioti taip, kaip jie medžiojo ūkininkus. Miškuose išaugo tylūs maži kapeliai, prie kurių niekas neatėjo pasimelsti, nei jų papuošti — buvo tai naujai supilti nužudytų banditų kapai.

Dalis rusų banditų iškeliavo pas atslenkančius

bolševikus, kur jie surado panašią sau dirvą, bet ir tam atsirado tuojau gyduolės — sava kariuomenė iš savanorių.

Dingo nušauti ir vietos banditai, o kurie liko gyvi — slapstėsi pas tolimus gimines ir ieškojo progos iš savo tėviškės pasitraukti ir negrižti. Pateko tokių vėliau ir į kariuomenę, bet jie tenai ne ilgai šilo, vilko prigimtis traukia į mišką. Neiškėsdavo jie nemėginę seno amato, pakliūdavo vyresniesiems į rankas ir patekdavo į teismus. Dalis jų dezertiravo, slapstėsi, o kai atėjo proga išvažiavo į Argentiną ir į Braziliją. Kartu su jais spruko dėl gėdos ir kaimynų paniekos buvusios banditų sugulovės, meilužės ir artimi banditams agentai, kuriems neramu buvo pasilikti savame krašte. Aišku, nevisi, kurie emigravo į Braziliją ir Argentiną buvo banditai, tarpe jų daugumas buvo padorus jaunimas, kuriems savame krašte buvo ankšta.

Vokiečiai buvo uždraudę laikyti ginkluss, o “plėčikai” išvydami iš Varčios lankytojus, sudarė geras sąlygas miške žvėrimis veistis. Priviso jų visokių, ypač gausu buvo šernų. Meškutiškiams ypatingai per jų “revoliuciją” buvo geri laikai medžioti. Pleškėjo visa Varčia. Medžiotojai, vėliau juos brakonieriais vadindavo, niekad tokių laimikių neturėjo, kaip tada.

1918 metų Kalėdos buvo švenčiamos pekeltu ūpu. Nors Vilniuje jau buvo bolševikai, bet Alytuje kūrėsi sava lietuviška kariuomenė. Į ją ėmė stoti mūsų kaimo vyrai. Kunigai iš sakyklos ragindavo jaunuomenę stoti į Lietuvos kariuomenę savanoriais. Sakė, kad jie

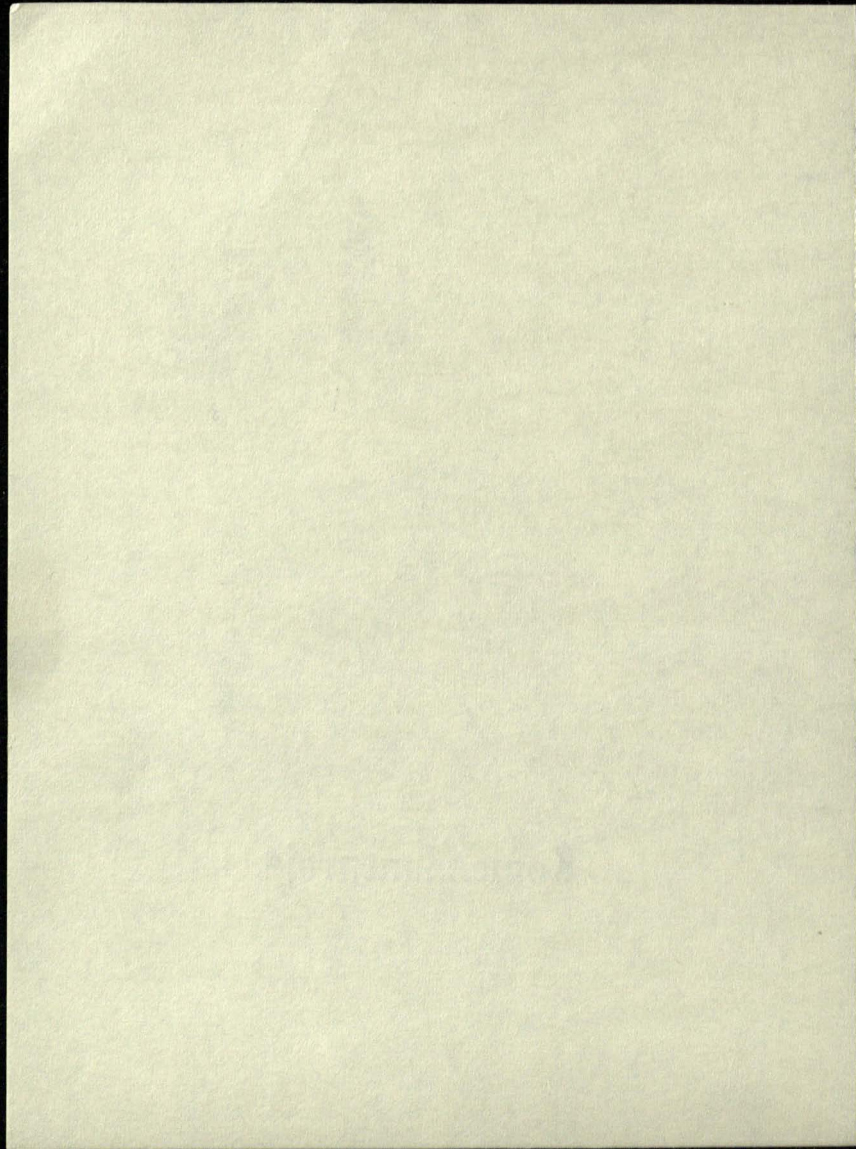
bus apdalinti iš dvarų nusavintais žemės sklypais, gaus dykai miško troboms pasistatyti, lengva bus gauti valdžios tarnybas. Svarbiausią priešą nurodinėjo bolševikus esant, kurie grąšino užimti ne tik Lietuvą, bet ir visą Europą.

Vakarais, ypatingai pas tuos, kurių sūnūs išėjo į savanorius, susirinkdavo kaimo vyrai naujienų paklausyt, nuomonės išgirst, savos pasakyti.

Mane tos kalbos ir naujienos labai veikė. Vartčiausi naktimis lovoje ir galvojau. Aš labai norėjau būti savanoriu savoje kariuomenėje ir ginti savo kraštą, bet aš buvau vienturtis karštai tėvų mylimas sūnus ir jie nei galvot negalvojo mane išleisti į kariuomenę savanoriu. Mano jausmus dar labiau dilgino ateiną žmonės iš Alytaus, matėsi su meškutiškiais savanoriais, pasakoją visokių būtų ir nebūtų dalykų.

Komendantūroje

PIRMOJO PĖSTININKŲ SAVANORIŲ PULKO KŪRIMASIS

1918 metų pabaigoje, lietuviai inteligentai visuomenėje išvystė stiprią agitaciją, kelti ginklą ir stoti Lietuvos kariuomenėn. Kas šventadienį kunigas Steberioakas ir atvažiuojantieji iš Alytaus karininkai, vienas iš sakyklos, kiti nuo šventoriaus bėrė karštus raginimus stoti savanoriais. Tie raginimai veikė jaunuomenę kaip kibirkštys, sukeliančios užsidegimą ginti savo tėvynę. Nors tie raginimai, palyginamai, buvo neilgi, jų veikimas buvo nepaprastas. Tas vyko ne tik Nedzingės miestelyje, bet ir visur kituose miesteliuose.

Be raginimo stoti į kariuomenę, kun. Steberioakas ir atvykę pas jį svečiai, karininkai, karštai ragino ir prašė ūkininkus aukoti kas ką gali naujai kariuomenei, nes išdas buvo tuščias, o kariuomenės reikalai buvo degantieji. Trūko ir drabužių, ypač šiltų, nebuvo apavo, nei baltinių, nebuvo nei pakankamai ginklų, o kurie ir buvo — tai praūžusio karo palikimas, išslapstytas nuo vokiečių akies žemėse ir net šliuniuose.

Sekmadienio vakarais rinkdavosi senimas ir jaunimas troboje aktyvesnių ūkininkų ir prasidedavo kalbos ir ginčai. Betgi labiausiai užkrėsdavo pavyz-

dys. Iš visur pradėjo traukti į Alytų savanoriai. Iš jų ateidavo giminės ir pažįstami, kurie plačiai ir palankiai pasakodavo apie savą - lietuvišką kariuomenę. Kitaip reagavo seniai. Kai kurie ir jų nebuvo priešingi siųsti savo sūnūs į kariuomenę, bet buvo daug skeptikų ir net aštrių priešininkų, ypatingai spyrėsi tie seniai, kurie norėjo, kad kitų sūnūs eitų į kariuomenę, o jų pačių liktųsi namie. Prie pastarosios kategorijos priklausė ir mano tėvas.

Šios rūšies seniai garsiai reiškė savo nepasitenkinimą kun. Steberiu, kaltino jį klaidinant ir vedant jaunuomenę iš kelio, kad jis liepia neklausyti tėvų ir bėgti į savanorius, nors tėvai ir neleidžia. Kas dėl manęs, tai klausimas buvo visai panašus. Tėvai nei klausyti nenorėjo, kad aš eičiau į kariuomenę. Aš buvau vienturtis sūnus, turėjau gerą, pelningą amatą, galėjau padoriai gyventi ir tėvus senatvėje peremti, o jau ir tėvas jaunas nebuvo.

Aš gi užsidegiau ir nutariau bėgti, bet tam proga negreit pasitaikė. Vyrai vienas paskui kito išeidavo į kariuomenę, o aš vis namie. Tėvai sekė mano kiekvieną žingsnį, mama verkdamas, o tėvas burbdamas išreikšdavo nepasitenkinimą, kai užeidavo kalba apie kariuomenę. Ramiai savo darbo dirbti negalėjau — vaikščiodavau iš kiemo prie kiemo — kalbėdavau su jaunais vyrais, tokių pat minčių, kaip ir aš pats.

Kunigas Steberiuokas nenustojo vyrų raginęs ir aukų kariuomenei rinkęs. Tas jam sekdavosi. Iš apylinkės, iš parapijos, išėjo ne viena dešimtis vyrų. Pats mačiau, kaip patikimi kunigo vyrai vežė į Alytų do-

vanas kariuomenei: ten buvo nemaža pagalvių, baldinių, kailinių, pirštinių, keli vežimai pašaro, šiaudų, maisto ir net 12 surinktų pas gyventojus rusiškų šautuvų su šoviniais. Tą patį darė ir kiti kunigai.

Aišku, pažadėtos savanoriams gėrybės buvo vienas iš svarbiųjų veiksnių skatinančių stoti savanoriais, nors greta bežemių buvo daug turtingų ūkininkaičių, netgi valdininkų. Ne visi bežemiai ir mažažemiai ėjo dėl žemės, buvo (jų tarpe ir aš) tokių, kuriems rūpėjo pirmoje eilėje savo valstybės ir asmeninė laisvė.

Pagaliau padėtis pasidarė nepakenčiama. Aš, vieną sekmadienį, prieš pat 1918 metų Kalėdas, po mišių ir po karšto, raginančio stoti į kariuomenę, kun. Steberio pamokslo, nuėjau pas jį į kleboniją pasitarti ir rasti stiprybės pasiryžti pabėgti. Jisai mane pasitiko maloniai ir padaršino, girdi, nė vienas tėvas savo vaiko neleidžia, bet nė vienas vaikas nuo tėvų pabėga ir palieka kariuomenėje. Man kaip to autoritetingo žodžio ir trūko. Apsisprendžiau visiškai, nusiraminau ir ėmiau laukti progos.

Aišku, po tokios rūšies apsisprendimo man nebuvo galvoje dirbti savo darbo, kurio buvo net per daug, ir aš išeidavau su šautuvu iš namų – medžioti. Mano mintys buvo kariuomenėje. Vieną dieną aš ėjau per laukus medžiodamas ir pamačiau keliu einančius du linksmus vyrus. Abu buvo jauni, mano metų. Ant galvų jie turėjo kuklias ir man labai gražiai atrodančias kariškas kepure su geltonu lankeliu. Tai būta dviejų mano pažįstamų iš Pilvingių kaimo, Viktoro J.

ir Vlado L. Abu ėjo linksmi nusiteikę; kai jie prie manęs prisiartino, pažinau, kad buvo smagiai išgėrę degtinės. Pasisveikinome, man labai rūpėjo pamatyti pirmi lietuviški kareiviai ir aš juos sustabdžiau. Išsišnekėjus, paaiškėjo, kad jie eina iš kariuomenės namo — paprastai tariant, jie dezertiravo. Aš ėmiau jų klausinėti, jie gi, girti būdami, nupiešė man keistą ir nesuprantamą lietuvių kariuomenės Alytuje vaizdą. Girdi, nėra jokios tvarkos, nei ginklų, nei drabužių, maistas prastas, viršininkai prasti ir panašiai. Tas viskas mane nustebino. Iki šiolei girdėjau viską priešingai pasakojant. Tas mane nekaip nuteikė, mes atsisveikinome, o jie, skerečiuodami ir dainuodami girtais balsais, nukiuteno Pilvingių pusėn. Aš jiems nepatikėjau. Vėliau tie patys du vyrai vėl sugrįžo pulkan, atbuvo skirtą jiems bausmę, išstarnavo garbingai visą tarnybą ir grįžo namo su savanorių teisėmis. Vieną kalbėjo — kitą darė, pamaniau.

Greta agitacijos į lietuvių kariuomenę, ėjo tyli lenkų agitacija — stoti į besikūriantį Lenkijoje lenkų kariuomenę. Agitavo bajorai, kurių šioje parapijoje buvo gausu. Lietuviai į lenkų kariuomenę nėjo. Manė patį kalbino tam žygiui kaimynas T. — bajoras, bet aš pasakiau, kad esu lietuvis ir stosiu tik į lietuvių kariuomenę.

Bolševikinė propoganda irgi buvo. Ją nesąmoningai ir sąmoningai platino atėję iš kariuomenės vyresnio amžiaus vyrai, buvę rusų caro armijos surevoliucionizuoti kariai. Jų propoganda neturėjo jokio pasisekimo, į raudonąją armiją niekas iš apylinkės nesto-

jo, o jei ir stojo, tai vienetai ir tai slapta. Žymiai daugiau išėjo bajorų vaikų į lenkų legionus. Jų tėvų padėtis pasilikus lietuvių pusėje, nebuvo pavydėtina.

Įdomi buvo vietinių rusų, kolonistų tėvų, vaikų elgsena. Jie stojo noriai į lietuvių kariuomenę. Jų pirmam pėstininkų pulke buvo palyginamai nemažai. Iš jų kai kurie buvo už drąsą ir žygius apdovanoti Vyties kryžiumi, pav. Kovalenka iš Butrimiškių kaimo, Alovės valsčiaus.

Kiek aš pažinojau savo apylinkės rusus (o jų būta tenai nemaža), tai daugumas jų bolševikų nelaukė ir prijautė gana nuoširdžiai naujai Lietuvos Valstybei. Mano nuomone, mūsų apylinkės rusai ganėtinai gerai atliko savo pilietinę pareigą Lietuvos atžvilgiu.

Žydų jaunuomenė buvo žymioje dalyje probolševikiška ir į Lietuvos kariuomenę stojo savanoriais negausiai. Lenkai iš mūsų apylinkės į Lietuvos kariuomenę savo noru nestojo.

PABĖGIMAS Į KARIUOMENĘ

Naktis iš 31 gruodžio į 1919 m. sausio pirmą dieną buvo nešalta, prisnigo. Aš iš vakaro vėlai grįžau iš kaimo ir miegojau saldžiai. Girdejau, kaip prieš dieną atsikėlė tėvas, vaikščiojo po pirkia, o vėliau jis priėjo prie manęs, prikėlė ir paklausė, ar kartais aš nenorėčiau kartu su juo išeiti Varčion pamedžioti. Ant šviežios snigės lengva buvo susekti kiaunę, o jų buvo Varčioje ir kainos jų kailiukams buvo aukštos. Aš sumečiau greit galvoje planą: šiandien buvo mažiau-

sia įtarimo, kad aš pabėgsiu — buvo šventė — Nauji Metai. Tėvui pasakiau, kad jaučiuosi neperdaug sveikas ir su juo neisiu, o jei atsikėlęs pasijusiu geriau — ateisiu pas jį Varčion. Tėvas gana ramiai išėjo ir pradingo nakties tamsoje. Man tik to ir reikėjo — iš motinos buvo galima lengviau išsisukti. Žinojau, kad tėvas, kaip aistringas medžiotojas, iki pietų namo negrįš, vadinasi — laiko yra pakankamai nukakti net Alytun. Motina mudviejų pasikalbėjimą girdėjo. Man paliko išspręsti klausimas, kaip užmigdyti motinos budrumą ir tėvo nebuvimą išnaudoti pabėgimui. Gulėjau ir mintys žaibo greičiu skriejo per galvą. Viską apgalvojau ir ėmiau keltis ir rengtis. Rengiausi savo geriausiais drabužiais, paėmiau visus savo pinigus, tabako ir šiaip reikalingų dalykų ir ėmiau valytis savo medžioklinį šautuvą. Motina mane pamačiusi rengiantis kaip į vestuves — naujais ilgais batais, geriausiu kostiumu, sunerimavo, jai kylo įtarimas, kad tai mano pabėgimas į kariuomenę ir ji neramiai paklausė, nustebusi:

— Čia buvai ligonis, čia į vestuves dabini esi . . .

Aišku, tėvas būtų bematant atspėjęs, kur aš eisiu, bet su motina buvo lengviau ir aš pasakiau visą savo sugalvotą istoriją, būtent, kad aš jaučiuosi visai gerai, o prieš tai man tik pasirodė, kad aš ligonis. Toliau pasakiau, kad nutariau eiti paieškoti tėvo ir su juo medžioti kiaunes, o jei Varčioje nebus kiaunių pėdų — eisiu į Mieliūnų kaimą, pas tetą, kur paviešėsiu ir pamedžiosiu Kalesnykų miške, nes ten irgi esama kiaunių. O be to, imu visus pinigus su savim tam,

kad paderėti Mieliūnuose armoniką, kad man linksniau būtų gyventi. Motina visai nurimo, mėlagystė buvo supinta apgalvotai. Ji ėmė rupintis dovanomis, davė man ant kelio ryšulėlį su maistu, tarp jo buvo didelis sumedžioto zuikio gabalas. Gavęs iš jos įvairių paklausimų prie tetos, aš kaip visada, neatsisveikinęs išėjau iš namų... į Alytų, į pirmą pėstininkų savanorių pulką.

Dar buvo prietamsu, kai aš išėjau iš kaimo, ir įėjau į mišką. Tėvo sutikti nesitikėjau, nes jis buvo, sakė prieš išeinant, pačiam šiauriniame Varčios gale. Ėjau su šautuvu ir pekeliui daboju pėdų. Jų nebuvo. Varčioje buvo visai ramu. Neperdaug skubėjau ir einant man pro vieną ažuolą prie kelio aš minutei stabtelėjau — švito. Keista, iš viršaus ant manęs krito maži gniužuliukai sniego. Buvo ramu, vėjo nebuvo — tai galėjo būti tik kiaunė, kur iš po nakties siekia savo dieninio guolio. Pakeliu galvą — kiaunė. Tokiam medžiotojui, kaip buvau aš, pakelti šautuvą ir šauti kliudant, buvo vienos sekundės žygis ir didelė, graži kiaunė nukrito man po kojom. Kruptelėjau, atsigrįžau ir pamačiau artėjant du vyrų — tai būta senio ir jauno Pankevičių, amžinų medžiotojų, iš Švabalaukės kaimo. Su jais mane rišo sena pažintis, aš buvau laikomas jų ateities žentu ir švogeriu. Juodu linksmai susuko ir sveikino mane su laimikiu. Patys jie ėjo tuščiomis, jiems medžioklė nepasisekė. Jiems aš pasakiau, kad einu į Mieliūnus, pas tetą ir neturiu kur kiaunės padėti. Jie sutiko ją su savim pasiimti, kailį nulupti ir man atiduoti, kaip pareisiu namo. Jie nuėjo

toliau, kiaunę nešini, o aš nuėjau atsisveikinti su man žadėta mergele, Pankevičių dukterim. Tikro romano tarpe mūs nebuvo, bet atsisveikinimas buvo gana graudus. Aišku, neapseita be ašarų ir dėjavimų. Aš iš tenai išėjau jau tiesiai Alytun, palikęs savo šautuvą pas Pankevičius.

Ėjau nervingai, skubėjau. Čia ir oras nekoks patišaikė, lyg atodrėkis, buvo sunkoka eiti šviežiu sniegu, bet aš žingsniavau, dažnai atsigriždamas, bet niekas manęs nesivijo.

Iš Meškučių į Alytų buvo apie 24 kilometrai. Tad nearti. Jau gerokai po pietų aš atsiradau ties Domanonių kaimu ir čia mane, ties kapinėmis, prisivijo pažįstamas žmogus iš Potaronių kaimo, Krištopavičius, kuris pasiūlė mane pavėžyti. Mielai sutikau ir greit mes iš Merkinės vieškelio, apsodinto keliomis eilėmis senų beržų, leidomės į vilninį Alytų. Aš privažiavau tikslą ir išlipau. Krištopavičius nuvažiavo sau toliau, o aš likau prieš pat Pontono kareivines.

ALYTAUS KOMENDANTŪROJE

Iki šiol man rūpėjo išstrukti iš namų ir atsidanginti Alytun. Tai padariau. Pirma vijo mane baimė, kad mane tėvai pasivys ir parsivarys namo, dabar kilo baimė prieš įžengiant į kareivinių rajoną — ar mane priims kariuomenėn, o gal ir ne. O kas tada?

Nedrąsiai artinausi prie kareivinių vartų. Buvo tai rusų pionierių kareivinės, vadinamos Pontoninėmis. Visur aplink mačiau gana stambią tvirtovės tipo plieninę tvorą, per kurią perlįsti buvo neįmanoma.

Ant vieno vartų stulpo gana ryškiai buvo lietuviškai parašyta: 'Alytaus apskrities Komendantūra'. Vartuose stovėjo lietuvis savanoris su šautuvu ir žiūrėjo į mane. Jis buvo vidutinio ūgio, jaunas bernas, kaip ir aš, apsirengęs civilišku paltu, iš po kurio matėsi rusų kariškos kelnės; devėjo batus, o ant galvos buvo pilka kepuraitė su geltonu lankeliu.

Man buvo aišku, kad jis mane be pasiaiškavimo neįleis. Sargybinis vis žiūrėjo ir šypsojosi. Jis pats pirmas mane paklausė, ar tik neateinu užsirašyti savanoriu. Nudžiugau, pritariau klausimui, pasakęs — taip ir čia pat su nerimu paklausiau, ar kažin dar savanorius priima, ir kaip tenai? . .

Sargybinis nusijuokė ir pasakė, mano nuraminimui, kad netik mane vieną, bet ir visą šimtą, jei tik aš juos būčiau su savim atvedęs. Pasidarė lengviau.

Sargybinis paklausė iš kur aš kilimo. Atsakiau — iš Meškučių. Sargybinio būta iš Samūniškių, Merkinės parapijos. Tai buvo Lepeška Julius, kuris turėjo Meškučių kaime giminių ir pažįstamų. Visai linksma pasidarė.

Temo. Lepeška man parodė, kur turiu kreiptis. Aš įžengiau į kareivinių rajoną ir nuėjau tiesiai keliu, Nemuno pusėn, pagal išsirikiavusias medines, ilgas, rusiško tipo, apvalių rąstų, vieno aukšto kareivines — barakus. Paskutinis buvo — Alytaus Komendantūros pirmosios kuopos kareivinės.

Įžengiau vidun. Patalpos buvo erdvios, nešiltos su dideliais langais, kuriuose dalis stiklų buvo išimta ir pavaduota lentelėmis, skaruliais. Kareivinėse nebu-

vo perdaug švaru, bet nebuvo ir perdaug purvina, nes visiems lovų neužteko, dalis miegojo ant grindų, ant šiaudų Kūrenosi didelė rusų, kareivinių tipo, aukšta krosnis, apvali, aptraukta aprūdijusia skarda. Prie jo spietėsi, šildėsi ir rūkė grupė savanorių. Sutemos slinko iš visų kampų ir buvo gan ramu. Pajutę atėjusį naują kandidatą, visi sugužo prie manęs ir apstojo, klausdami iš kur, ko, kas ir panašiai. Sužinoję, kad esu naujas savanoris, tuoj pranešė kam reikia. Po trumpo laiko atėjo į kareivines kiek žemiau vidutinio ūgio karys, apvalus ir linksmo veido, sveikas ir stiprus. Buvo aprengtas į seną rusų karių uniformą, tik be ženklų. Buvo tai viršila Morkus Z. Jis ir anksčiau buvo rusų armijoje feldfebeliu ar vyr. puskarininku – sužinojau vėliau. Pirmas jo klausimas, ar tikrai, kad aš atėjau savanoriu į kariuomenę. Tvirtai ir neabejojamai atsakiau – taip. Patiko. Nusišypsojo plačiai, apžiūrėjo mane nuo viršugalvio iki apačios ir paklausė linksmi:

– Su tėvų leidimu ar be jo..?

Mat, aš nors buvau jau 18 metų, bet buvau smulkaus sudėjimo ir atrodžiau labai jaunas.

Mane lyg kas basliu per galvą būtų sudavęs. Sumišau išgirdęs tai, to labiausiai bijojau. Morkus Z. atspėjo mano pabėgimą. Mėginau jam pasakyti gana tvirtai, kad su tėvų leidimu.

Mus apspito “seni” kareiviai, kalbėjosi tarp savęs garsiai ir leido mano adresu visokių aštrių žodžių (o mūsų bernai įgnybti moka).

– Gerai, duokši tėvo raštą...

— Mano tėvas beraštis... — susigriebiau aš.

— Na tai ant rytojaus ateis ir patį išsives... — pastebėjo.

— Kad man aštuoniolika, kuo ne devyniolika metų... — mėginau priešintis, o aplinkui juokėsi visas lietuviškas "vaiskas". Bet ir mane pigiai jie negalėjo paimti. Laikiausi savo. Morkus perdaug prasikyšančias pastabas ir juoką sudraudė.

— Na, pažiūrėsim. Kartais bernas dvidešimties vienų metų, o tėvai ateina ir parsivaro namo, kaip meitelių...

— Na, su manim to nebus... — tvirtinu.

— Na, tai gerai, pasijieškok sau lovą ir nakvok, o rytoj sutvarkysime visus formalumus. — Pasakė man Morkus ir pareikalavo atiduoti pasą. Mielai aš jam pasą atidaviau.

Tą vakarą aš nėjau nei pasiimti vakarienės. Turėjau ko valgyti pats, be to, neturėjau nei katiliuko, nei šaukšto kuo sriubą valgyti. Tad sėdau ant vienos tuščios lovos, be šiaudų, išsiėmiau savo maisto iš ryšulėlio ir ėmiau valgyti. Čia pat buvęs viršila Morkus Ž. man pasakė, kad ryt aš gausiu viską, kas šiuo metu esama jų dispozicijoje, tai yra kepurę, katiliuką, šaukštą, bliuduką ir ginklą. Girdi, savanorių neužtenka nei sargyboms eiti, tad kol kas ir užsiėmimų nedaro. Ryt gi aš būsiu paskirtas sargybon.

Susipažinome su Morkum Ž. Jis buvo kokių 25 metų vyras, kresnas ir kariškai ištaisytas. Kilimo vieta jo buvo Gudakiemis, Merkinės parapijos. Pasakojo man, kad jis palyginamai senai čia yra, iš praeitų me-

tu, kaip tik čia iš Vilniaus atsikėlė Vilniaus kome-
dantūros kuopa. Trumpai papasakojo, kad visur bu-
vęs ir visko yra matęs. Paaikškėjo, kad ir jis turi pa-
žįstamų ir giminių Meškučių kaime. Man pasidarė
malonu, kad mes visi čia viens kitą pažįstame ir ga-
lime kalbėtis sava kalba.

Aš pavaišinau Morkų Ž. kiškiena, kurią jis valgė
labai skaniai, o po to, jis pirmajai pažinčiai atnešė
man pusę stiklo stiprios naminės degtinės; ir kur, tu,
netarnausi tokioj kariuomenėje, sau pamaniau ir bu-
vau labai patenkintas.

Aš pasirinkau sau tuščią lovą be šiaudų, ten sudė-
jau visą savo menką turtą ir laukiau, kada visi eis
gulti.

Degė nuolatos kurenamas pečius, šiaip šviesos ka-
reivinėse nebuvo. Kareiviai kas sau, pagal reikalą
degino iš namų gautas žvakes. Menka tai buvo švie-
sa ir tik tam, kas ją degino panosėje. Savanoriaiėjo
gulti. Jų buvo šiame kambaryje apie 30, o lovų buvo
apie 20, tad vieni stovėjo sargyboje, kiti miegojo jų
lovoje, o kai tie ateidavo iš sargybos, taiėjo miego-
jęs toje lovoje.

Miegoti nebuvo nei šalta, bet ir nei šilta. O aš tą
naktį beveik nesumerkiau akių. Viena mintis vijo ki-
tą. Užsnūdavau ir vėl keldavausi, kėlė sargybų pa-
mainos, kareivių vaikščiojimai ir balsai, bet nedavė
miegoti ir neramūs sapnai. Mat, bijojaus labai tos
dienos, kada mano pamelavimas paaikškės, nes, kad
tėvai mane ieškos ir norės parsivaryti namo, aš ne-
abejojau. Klausimas buvo tik kada tas įvyks. Ir ką aš

tada sakysiu Morkui? O syarbiausiai draugai su savo aštriomis, kaip skustuvas, pastabomis... Varčiausi ii negalėjau miegoti.

RYTOJAUS DIENĄ

Iš pat ryto aš greit susitvarkiau ir pavalgiau. Buvo tvarkomos ir šluojamos kareivinės. Savanoriai įeidavo ir išeidavo. Greit atsirado ir Morkus Z. - viršila, kuris pasisveikino su mumis ir paklausė manęs, kaip man sekėsi miegoti, ir ar aš jau apsipratau. Atsakiau teigiamai. Tad jis paėmė iš vieno savanorio seną rusišką šautuvą ir įteikęs man, paklausė, ar aš žinou, kas tai yra. Aplinkui vėl susirinko visi kambaryje esantieji savanoriai; jiems tokios rūšies egzaminai kaip naujokams buvo savotiška pramoga. Dar aš nespėjau išklaudyti klausimo ir duoti atsakymą — jau už mane ėmėsi savanoriai atsakinėti. Vienas sakė, kad tai yra kulkosvaidis, kitas dar daugiau, kad tai lengvo tipo patranka... Kiti juokėsi. Morkus Z. juos sudraudė, nes tokiame turguje, aišku, aš daug pasakyti negalėjau. Tada aš jam pasakiau, kad tai rusiškas kariškas šautuvas. Toliau viršila klausė kaip vadinasi šautuvo spyna. Atsakiau jam, kad žinau tai rusiškai, o lietuviškai dar nežinojau. Atsakymas patenkino viršilą ir jis liepė šautuvą pakrauti šoviniais, šautuvą užtaisyti, šovinius išimti. Viskas pas mane rankose virte virė. Viršila buvo labai patenkintas. Nurimo kiek ir aplink stovintieji savanoriai. Tada viršila paklausė, ar kartais aš nesu medžiotojas. Atsakiau, kad

taip. Tada Morkus pasakė aplinkiniams savanoriams -- "vyrai, jūs iš jo nesijuokit -- nes tokių šaulių, kai Meškučiai, reikia paieškoti". Savanoriai visi nurimo ir jau pripažino mane lygiateisiu savo draugės nariu.

Kaip tik ir kar. Grušeckis, inspektuodamas kareivines, atėjo į mūsų patalpą. Viršila sukomandavo ramiai, savanoriai nurimo ir kiek pasitempė, o Morkus reguliariškai, kariškai jam atraportavo apie kuopos padėtį. Tada jis jo paklausė, kiek naujų savanorių atsirado per paskutinę dieną. Viršila atsakė, kad vienas, ir nurodė į mane. Kar. Grušeckis mane apžiūrėjo ir nieko nepasakė. Viršila gi pranešė, kad jis mane išegzaminavo ir jam atrodo, kad aš būsiu geras kareivis, nes žinau labai gerai kaip su šautuvu apseiti. Kar. Grušeckis linktelėjo galva ir išėjo kartu su viršila, kuris nusinešė su savim ir mano pasą, sutvarkyti mano įregistravimo davinius. Aš formaliai buvau jau nuo tos dienos Lietuvos kariuomenės savanoris.

Po to Morkus Ž. ėmė manimi rūpintis. Parūpino man ginklą -- seną ir mažai kam tikusį, rusišką šautuvą, davė kiek šovinių, kuriuos sudėjau į kišenių, gavau šilniką, gavau nurodymus, kur, kuriame sandėlyje gauti šiaudų ir panašiai.

Besitvarkant, praėjo beveik visa diena, o jau vakare aš buvau pastatytas prie vartų sargyboje ir, nuo tos dienos, stovėjau sargyboje kasdien po keturias valandas.

Aišku, ir be manęs buvo sargybai prie vartų daugiau savanorių, bet mane statydavo visuomet todėl, kad buvau iš ten visų, beveik vienintelis, geriau apsi-

rėdęs, tad stovėdamas viešoje vietoje, prie gatvės, kur dienos metu nuolatos judėjo žmonės, geriau reprezentavau savanorius.

Stovėdavau kantriai, dažnai šaltame ore, bet mane tos sargybos nevargindavo. Norėjau, kad greičiau prasidėtų apmokymas, ir kad aš tapčiau tikru kareiviu.

Šiaip aš buvau ramus, bet į vieną pusę aš pažvelgdavau neramiai — į namų, Meškučių, pusę, iš kur diena iš dienos galėjo ateiti tėvas, manęs ieškodamas. Nežinojau, kaip teisintis nei prieš tėtę, nei prieš savo viršilą.

APSIRŪPINIMAS GINKLAIS IR APSAUGA

Aš buvau savo kuopoje vienas iš turtingiausių: Buvau gerai apsiavęs, gerai apsirengęs ir turėjau pinigų. Pastebėjau, kad kuopoje esama savanorių, kurie dėvėjo vokiškus, kariškus drabužius. Atrodė jie karingai, įspūdingai. Aš iš pirmos dienos prie jų prisigretinau ir išsikalbėjau. Pasirodė, kad jie išsimainė tuos drabužius pas vokiečių kareivius, Alytuje. Kelias gauti drabužius ir ginklus buvo nelengvas ir vokiečiai buvo gana atsargūs, bijojo provokacijos. Man patarė gauti gerą kiekį lašinių, sviesto, kiaušinių ir degtinės ir tai viską įteikti viršilai Morkui Ž., o jau tas parūpins ko reikia. Daugiau duosi — daugiau gausi, pridėjo prie savo patarimo.

Taip aš ir padariau. Susitikau Morkų Ž. ir pasakiau jam, kad norėčiau gauti vokiškų drabužių ir ginklų. Man viršila pasakė maždaug tą patį, kaip ir

mano draugai savanoriai, kurie jau buvo vokiškais drabužiais apsirengę. Jis leido man ir Remeikai, mano draugui iš Meškučių kaimo, kuris sirgo lygiai ta pačia liga, pasišalinti iš kareivinių rajono pusdieniui ir paieškoti maisto kaimuose. Mes išėjome pas jam pažįstamus žmones, viename netolimame nuo Alytaus kaime. Ten aš palikau savo naujintėlį kostiumą ir paltą, o gavau kartu su Remeika (jis irgi maždaug panašius dalykus iškeitė) pusę palties lašinių, dešimt svarų sviesto, keliasdešimt kiaušinių, du butelius naminės degtinės, kelis sūrius, puodą grietinės, garčių riešutų ir dvi papiautas antis.

Morkus Ž. viską tai iš mūsų priėmė ir pasakė, kad išrūpins už tai viską, ką tik jam pasiseks. Mus pagyrė, kad mes išpildėme savo pasižadėjimą nedezertuoti, ir nepasigerti.

Viršila tuos produktus atidavė Komendantūros raštininko A. žinion, kuris kartu su kar. Grušecku parūpino mums ir drabužių ir ginklų. Kitą dieną viršila, mus pasišaukęs, įteikė gautus dalykus. Aš gavau dvi naujintėles vokiškas milines, senas ir labai dideles vokiškas kariškas kelnes, kurios turėjo ant sėdynės skylių; vokišką, gana pakenčiamame stovyje, berdanką, dvi rankines granatas ir 25 šovinius bei katiliuką sriubai nešti.

Aš buvau vidutinio ūgio, o išmainyti drabužiai buvo didelio, stambaus vokiečio. Nešioti jų, neperdirbus, aš negalėjau. Ypač kelnėse galėjau paskęsti ir susipainioti. Tad aš ėmiausi viską perdirbti, persiūti. Tam padėjo mano amatas ir per kelias dienas aš vis-

ką iš pagrindų persiuvau. Nors kelių sėdynėje būta dviejų didelių lopų, bet aš buvau 100% kariškai apsirėngęs ir dabar atrodžiau taip, kaip norėjau. Jutau, kad iš manęs yra dabar tikras karys. Buvau nepaprastai patenkintas, ir nuo to laiko jau mano pareiga buvo stovėti kasdien vartuose. Uniformoje buvo ir smagiau stovėti. Žmonės, kurie važiuavo pro šalį, visados mane apžiūrėdavo, ir net atsigriždavo.

TĖVŲ INTERVENCIJA

Merkinės gatve, pro Pontono kareivines nuolatos ėjo susisiekimas pėsčių ir važiuotų žmonių. Daugiausiai tai buvo moterys iš apylinkės kaimų, atvykstančių į Alytų išsimainyti žibalo, druskos ir kitokių, ūkyje negaunamų, bet reikalingų prekių. O Alytuje, pas žydus - krautuvininkus šiek tiek tų prekių buvo, nes jie mokėdavo priėti prie vokiečių sandėlininkų ir iš ten jų gaudavo.

Visi apylinkės gyventojai labai domėjosi lietuvių savanorių gyvenimu ir atydžiai sekdamo akimis viską, kas vyko rajone ir prie vartų, bent tiek, kiek gavo pamatyti praeinant arba pravažiuojant. Juo labiau krypto visų akys į lietuvių kariuomenę, kai arti prislinko bolševikai ir ėmė gyventojus plėsti ir persekioti. Tada į Alytų ėjo ūkininkų delegacijos - prašyti pagalbos, patarimo ir paguodos. Nemažai tokių ateidavo į Komendantūrą ir aš, stovėdamas sargyboje, pralaidau ne vieną tokį žmogų.

Kartą stovėjau iš ryto sargyboje prie vartų. Pamačiau iš Merkinės pusės, leidžiantis nuo kalno į Aly-

tu, kelias moteris. Pirma į jas neatkreipiau dėmesio, bet kai jos ėmė artėti, aš krūptelėjau ir įsigandau — tai buvo mano motina, sesuo ir kelios kaimynės. Man pasidarė karšta. Nežinojau ką daryti. Nieko pagaliau ir daryti negalėjau, nes stovėjau sargyboje, o viršila man pasakė, nors ir mirti reikėtų, iš sargybos nevalia pasitraukti. Nutariau atsigręžti į kareivinių pusę, į vartus, ir laukti kol jos praeis. Aišku, kad jei tai būtų buvusi viena motina, tai ji kaip neraštinga, būtų pro šalį praėjusi, bet su ja ėjo sesuo ir kitos jaunesnės moterys, kurios skaityti mokėjo ir greit už pečių aš išgirdau jų pasikalbėjimą.

— Tuščia jo — sakė viena moteris — čia stovi vokiečiai, eikim kitur kur mieste paklauskim...

Girdžiu kita plonesniu balsu skuba atsakyti:

— Kad čia parašyta lietuviškai “Alytaus Apskrieties Komendantūra” — čia turi būti lietuvis sargybinis... Eisiu aš jo paklausiu...

Stoviu, klausausi ir prakaituoju. Pažinau savo sesers balsą, o vėliau čia pat besiaartinančius žingsnius ir man į veidą pažiūrėjo sesuo.

— Petrai, ar tai tu čia? — pašoko, nustebusi sesuo. Aš nieko neatsakiau. Į šį sesers šuktelėjimą atskubėjo ir motina ir visos jas lydėjusios moterys, apstojo mane — šaunų lietuvių kareivį ir pakėlė tokį bobų turgų, šaukdamos, klausinėdamos, pasakodamos, o motina, pažlembusi ašarose šoko ant kaklo bučiuoti, kuciuoti ir aimanuoti. Ir visos siekia arčiau manęs. Visiškai pasimečiau ir nežinojau, ką aš su tom visom moterim turiu pradėti. Susikaupęs, ir kaip mokėda-

mas susiraukęs, aš paskuboms šaukiau: “Atsitraukit! Matot, kad stoviu sargyboje ir einu pareigas – prie sargybinio nevalia priėti”.

Aš joms savo, o jos savo. Aš norėjau, kad jos neįeity į kareivinių rajoną ir nenueitų prie karininkų. Tada aš nebūčiau žinojęs, kaip teisintis. Patariau joms išnykti ir gąsdinau visokiomis bausmėmis – gal kitos ir būtų pabijojusios, bet ne mano motina ir sesuo. Aš joms patariau nueiti į netoliese stovintį miestelėno namelį ir ten palaukti, o po to aš žadėjau, paėmęs sargybos pareigas, pas jas ateiti ir pasikalbėti. Bet jos nepasitikėjo. Turgus nemažėjo, aš kiek galėjau giniausi ir stengiausi jas nuraminti. Labiausiai bijojau draugų, kurie mane dėl šios scenos taip būtų paėmę ant danties, kad be arklo užartų ir be akėčių užakėtų.

Moterų jausmai ėmė tvarkytis, kai aš ėmiau kas kart griežčiau kalbėti. Perkalbėti jas, palaukti manęs kur nuošalyje, man nepavyko, jos nuėjo sau į rajoną, klausdamos mano vyresnybės. Te tau, pamaniau, visai išblaškytas, tvarkydamas savo aptaršytą milinę.

Greitai po to, atėjo pamaina. Savanoris, kuris mane pakeitė gardžiai šypsojosi ir pasakė man, kad manęs laukia viršila ir motina su seserim. Nieko neatsakiau, užleidau jam sargybą ir nelinksmas nužygiavau į kareivines. Jose radau ant savo lovos sėdinčias abi: motiną ir seserį. Motina buvo apsiverkusi, sesuo buvo ramesnė. Pasitiko mane Morkus Z., mūsų viršila. Jis visados būdavo linksmas, neliūdnesnis buvo jis tuo momentu. Jis kreipėsi prie manęs, sakydamas

linksmai:

— Tai ką, Pleskevičiau, sakei, kad tėvai tavę leido, o štai motina ir sesuo sako, kad tu pabėgai...

Aš tylėjau. Ką čia daug pasakysi. O čia ėmė kalbėti ir verkti motina. Ji aiškina, kad aš jaunas, dar vaikas, kuriam tik pas mamą sėdėti ir su tėvais gyventi, kad man iš viso nereikia eiti į kariuomenę, nes aš esąs vienintėlis sūnus. Aš vis tylėjau ir susisukęs papirosą rūkiau. Aplink mus, aišku, rinkosi savanoriai iš visų kampų. Viršila paklausė manęs, ar viskas, ką moterys čia sako, yra tiesa. Atsakiau, kad tiesa. Jis išėjo ir greit atėjo lydimas abiejų Komendantūros karininkų Grušeko ir Daniliuko. Karininkų veidai buvo rimti. Kar. Grušeckis priėjo arčiau, sustojo ir, nesileisdamas su moterimis į kalbas, manęs, nepatenkintas, paklausė:

— Ar nori grįžt į namus su motina?

— Noriu... — nežinodamas, ką pasakyti ir kaip laikytis, sumišęs, atsakiau.

Kar. Grušeckis atsigrįžo prie viršilos ir trumpai patvarkė:

— Šias moteris išvesti iš rajono, o savanoriui 3 paros daboklėje... Atsisuko ir išėjo. Visi mes buvome be žado, net savanoriai nesijuokė, ir nereiškė savo aštrių pastabų. Viršila atsigrįžo prie artimesnių savanorių ir paskyrė vienam išvesti moteris iš rajono, o kitam nuvesti mane į daboklę. Mane uždarė į šaltąją. Buvo tamsu, šalta ir nelinksma, kad atsėdau pirmą kartą savo gyvenime daboklėn, o linksma, kad ar šiaip ar taip, mane motina ir sesuo nepersekios. Bet per-

daug linksma nebuvo, nes, Dievas juos žino, mano viršininkus, gal dar kokią nors bausmę man sugalvos. Gerai, kad nenuginklavo manęs nuo tabako, tad rūkiau ir galvojau. Ėmiau nurimti.

Po kiek laiko, atėjo į daboklę viršila. Jis visados buvo linksmas ir mes visi jį mylėjome. Atlikdamas sąžiningai savo pareigas, jis buvo teisingas, pats buvo kareivis ir kareivį suprato. Jis atėjo mane padrąsinti ir nuraminti. Paklausė:

— Tai kaip tau čia sekasi? —

— Ne kaip, matai... — atsakiau.

— Žinai, Pleskevičiaus, niekados aš nei negalvojau, kad tu šitaip karininkų akyvaizdoje galėjai pasakyti... — tęsė jis.

— Žinai, kad ir aš nesitikėjau...

— ?

— Matai, buvau stačiai apsvaigintas ir visai susimaišiau. Nei aš noriu namo grįžti, nei aš grįšiu...

— Sakai vieną, o darai ką kitą... O jei taip mūsųje su priešu imsi ir panašiai susimaišysi?

— Ne, jau su priešu tai nesusimaišysiu — jam tvirtai atsakiau. Jis kiek pabuvo ir išėjo.

Viršila nuėjo tiesiai pas kar. Grušecką ir jam dalyką perstatė, kaip iš tikrųjų yra. Kuopos vadas man bausmę dovanojo ir aš tuojaus buvau išleistas.

Po kiek laiko atsilankė ir tėvas. Jau jo laikysena buvo kitokia. Matomai, jis turėjo laiko su motina išsikalbėti ir reikalą apgalvoti, bei su kitais pasitarti. Mano uždarymas į daboklę ir motinos bei sesers išprašymas iš rajono jam parodė, kad iš kariuomenės

aš negrįšiu ir reikia su tuo sutikti. Tėvas, mane pamatęs nustebė, nes jau nepažino to bernioko, kuris kaip civilis buvo jo sūnus. Prieš jį stovėjo tvarkingai apmundiruotas ir kaip reikiant ginkluotas lietuvių kareivis - savanoris. Jis sėdėjo susigūžęs, rūkė ir kalbėjo su viršila Morkumi Ž. ir kitais mano draugais. Pažiūrėjęs į manę, jis palingavo galvą ir lėtai pasakė:

— Petrai, kaip matau, esi tikras vokiškas maskolius (jis turėjo galvoje vokišką apmundiravimą, o kareivius seni žmonės tais laikais vadino maskoliais) ir žiūrėk... laikykis...

Man buvo linksma, kad tėvas nepyksta. Ėmėm visai draugiškai kalbėtis ir čia jis man pasakė, kad jis nori parsinešti namo mano civilius drabužius, nes čia jie nereikalingi, o kadangi buvo nauji, tai yra vertingi. Aš nutirpau, nes buvau juos kaip tik į šitą "vokiško maskoliaus" apmundiravimą išmainęs. Ir vėl reikėjo suktis. Sugalvojau greit versiją, kad drabužiai saugomi geroje, saugioje vietoje, pas gerus patikimus žmones. Tėvas nusiramino ir daugiau apie juos neklausė.

Tėvas atėjo, kaip tais laikais kaimo žmonės, ypač senesni, buvo apsirengę, būtent, vyžomis apsiavęs, kailiniuotas, išviršaus dar miline gunčia apsilvkęs, storu vilnoniu megstu šaliku apsisukęs. sėdėjome su juo ant lovos, kalbėjome ir rūkėme. Jis atsinešė su savim nemažai vertingo maisto, tabako ir siūlė man pinigų. Lingavo galvą ir neiškentė nesisielojęs, kad aš jį, seną, apleidau, bet, pasakė, kad čia turbūt Dievo valia. Nepriekaištavo.

Viršila Morkus Ž. buvo čia pat. Jis klausėsi tėvo ir mano pasikalbėjimo ir kartu rūkė. Pamatęs atneštas gėrybes ir išgirdęs siūlymą man paimti iš tėvo pinigų, jis neiškentė ir pastebėjo, kad jis stebisi, kokį gerą tėvą aš turiu. To tik tėvui ir trūko. Jis apsisverkė, jo balsas sudrebėjo ir jis pasakė, kad jis mane myli labiau negu pats save, tik jam nelinksma, kad aš jo nepaklausiau. O čia viršila jam juokdamasis ir sako:

— Pleskevičiaus, tavo sūnui ir čia gerai. Jis geras kareivis, gerai pildo pareigas, visi mes jį mylime, o baigs tarnybą — žmogum bus... Mes jam geras pareigas čia duosime... nesigailės jis, nesigailėsi ir tu...

Tėvas visai susijaudino, šoko prie Morkaus Ž. rankas bučiuoti, traukė iš kišenės pinigų ir prašė, kad tik jis manęs neskriaustų. Ir Morkus Ž. ir aplink stovintieji savanoriai ėmė juoktis. Viršila sakė, girdi, tai viskas yra praeities liekanos ir to nereikia ir pagaliau juodu apsikabino ir išsibučiavo. Tada ir aš ėmiau juoktis.

Tėvas norėjo pamatyti mano vadą ir su juo pasikalbėti. Viršila jį paėmė ir nusivedė su savim į Komendantūros raštinę. Ką jie ten kalbėjo — nežinau, turbūt panašiai, kaip ir su viršila, gana to tėvas grįžo palinksmėjęs, su manim kalbėjo visai gražiai, liepė man gerai tarnauti kariuomenėje, klausyti savo viršininkų, nes, jo įsitikinimu, jie yra labai geri žmonės ir pažadėjo man visokeriopos pagalbos. Vėliau, tėvas pasidarė mano dažnas lankytojas ir prie tos progos teikdavo kuopos vadui vertingų informacijų

apie bolševikų judėjimus bei žmonių ūpą.

KAREIVINĖS

Pontonų kareivinės buvo pačios mažiausios Alytuje. Jos buvo prie vilniškės Alytaus miesto pusės, važiuojant vieškeliu į Merkinę. Stovėjo ant aukšto Nemuno kranto ir buvo stipria, tvirtovine, plieno tvora aptvertos. Visas rajonas buvo tik apie 4 ha ploto, gana lygus, smėlėtas. Viduryje buvo gana didelis kiemas - aikštė, apšodintas medeliais ir krūmais, o palei kelius, aplink rajoną buvo pastatytos žemos, medinės kareivinės. Vakarų rajono gale stovėjo ūkio pastatai, sandėliai ir kt. Iš viso tenai buvo apie 20 pastatų, daugiausia kareivinių. Nepriklausomybės laikais ten buvo Dzūkų miškų urėdija, apskrities ligoninės dalis ir kitos įstaigos, o prieš pirmąjį pasaulinį karą tenais stovėjo rusų pionierių dalinys.

Kareivinės buvo neperblogiausiame stovyje. Vietos gyventojai nespėjo visko išardyti ir sugadinti, kai vokiečiai nustojo 1918 metų gruodžio mėn. kareivinėmis rūpintis. Dar daug kur buvo languose stiklai, ne visur buvo išimtos durys ir ne visi pečiai buvo išardyti. Tad gyventi kai kuriuose pastatuose buvo galima.

Tose kareivinėse tilpo daugiausiai Alytaus Apskrities Komendantūros daliniai ir įstaigos. Pirmo pulko daliniai stovėjo Saratovo kareivinėse, kur prieš karą stovėjo rusų pėstininkai, važiuojant iš vilniškio Alytaus į Jiezną, šilė, po dešinei. Tai būta dedelio rajono ir daugelio medinių ir mūrinių kareivinių. Jos

dalinai buvo apardytos ir apgadintos.

Už Nemuno, suvalkinio Alytaus pusėje, šiluose, prie plento iš Daugų į Simną, buvo senos rusų artilerijos kareivinės ir jų dalyje, įsitaisė pasilikę čia saugoti Rytprūsius Lietuvos teritorijoje, vokiečių daliniai.

Saratovo kareivinių rajone mums teko dažnai būvoti — mokytis rikiuotės ir kovos taktikos, bet Užnemunės kareivinėse neteko būti, nes vokiečiai pas save lietuvių — kareivių neįsileisdavo. Juos galėjo lankyti tik mūsų karininkai ir tai tik pas jų vyresnius kariškius.

SAVANORIAI

Mūsų komendantūroje buvo pirmoji bei antroji kuopa, ūkio dalinys ir kitos pagalbinės tarnybos.

Pirmoje kuopoje buvo daugiausiai lietuviai - savanoriai, gi antroje vyravo vilniečiai, kurie lietuviškai nekalbėjo ir atvyko čia iš Vilniaus su Vilniaus komendantūros daliniu.

Abiejų kuopų savanorių amžius buvo tarp 14 ir 56 metų amžiaus. Bet dauguma buvo jaunų vyrų, ir gal daugiausiai dar prieššaukiminio amžiaus. Vyravo dzūkai ir kalbėjosi tarpusavy dzūkiškai ir tada dar iš to niekas nesijuokė. Tai buvo smagūs vyrukai, paslankūs ir geri dainoriai. Nors dauguma jų buvo iš Vilniaus Dzūkijos pusės, bet vistik aš pažįstamų neradau. Jie, pasirodė, buvo jau pirmame pulke ir iš pirmos dienos ruošėsi kovai prieš besiveržiančius bolševikus. Pas juos ir drausmė ir tarnyba buvo žymiai

griežtesnė ir sunkesnė.

Komendantūros dalinių užduotis buvo tvarkos palaikymas mieste ir apskrityje. Smagiausius ir kovai labiausiai tinkančius vyrus, nuolat kėlė į Pirmąjį pulką. Prasižengusius komendantūros karius nuolatos baugino pirmuoju pulku, nes komendantūroje tarnyba buvo lengvesnė. Nepaisant to, rimtais momentais, komendantūros kuopos buvo panaudojamos ir kovai pirmosiose linijose, o man teko dalyvauti beveik visose pirmo pulko kovose, nes labai greit aš buvau paskirtas į 3-čią, pirmosios Alytaus Apskrities Komendantūros kuopos būrį, kur buvo kulkosvaidininkai.

Turtingumo atžvilgiu savanoriai vistik buvo daugumoje mažžemiai ir bežemiai, bet buvo ir valdininkų — ūkininkaičių.

Išsimokslinimas savanorių buvo menkas. Sunku buvo rasti raštinėn tarnautojų, lygiai trūko jų ir ūkio daliai. Raštininkavo nevisada stipriai mokyti žmonės — savanoriai. Visiškų beraščių buvo palyginamai nedaug. Kiekvienas mokėjo ir paskaityti ir šiaip taip parašyti, arba bent pasirašyti.

Savanoriai buvo, palyginamai, religingi ir be murtėjimo rinkosi rikiuotėn — eiti kas sekmadienį bažnyčion. Iš bažnyčios ir vėliau iš užsiėmimų eidavome su daina. Dainų netrūko. Dzūkai visados būdavo geri dainoriai, o jų tarpe aš vistik turėjau ne eilinę vietą, nes buvau viršilos išskirtas pirmą dainos posmą užvesti. Turėjau skardų, aukštą ir neblogą balsą, tad toms pareigoms tikau geriausiai. Sudainuodavome visai padoriai. Gal mūsų dainos nepatiko vokiečiams,

nes jie visados iš mūs šaipėsi, bet užtat jos labai tiko lietuviams — apylinkių gyventojams, kurie pasipildavo iš bažnyčios, kai skruzelės, ir kai mes, po mišnių apleidavome bažnyčią ir rikiuodavomės grįžti į kareivines — žiūrėdavo į mus. Sukomandavus: — “Daina . . .” — aš imdavau užvesti, o visi kiti nutverdavo mano užvedimo galą ir nepaprastai darniai sudainuodavome. Lietuviai - vyrai ir moterys stovėdavo sužavėti ir klausėsi. Dainavome iš seno jau dainuotas dainas: — Oj ku gi čia stovi, kol namo nejoji, laukiat tave panelė . . . — Trys berželiai ant kalnelio — ir kitas.

Vieną kartą mus girdėjo ir matė vienas senas Meškučių kaimo ūkininkas - kaimynas. Grįžęs namo, jis išpasakojo kitiems, ką jis matė ir ką girdėjo, tai kitą dieną pas mus į pulką atbėgo net trys mano vienmečiai vyrukai savanoriai, kurie iki tol vis nepasiryždavo ir neapsisprendavo.

Savo tarpe gyvenome draugiškai, dažnai dalindavomės savo maistu ir tabaku su neturinčiais draugais.

MAISTAS IR APRANGA

Maistas, kurį gaudavo lietuviai kariai vėlesniais laikais, ir maistas gautas komendantūros daliniuose Alytuje 1919 metais, aišku, buvo skirtingas. Tų laikų maistas nebuvo perdaug geras, bet nebuvo ir labai blogas — buvo galima valgyti, gyventi ir kariauti.

Maistą gaudavome iš 1-mo pėstininkų pulko katiolo, kur ėmėsi sau jo 2-ji ir 3-ji kuopa. Pusryčiai buvo 7 - 8 val. ryto. Duodavo pusę kilogramo duonos ir ka-

tiliuką miežinės kavos su cikorija. Dažniausiai tai buvo nesaldinta kava. Saldžią kavą gaudavome tik per šventes arba, jei komendantūros patruliams pavykdavo nučiuoti žydą - spekuliantą, gabenanti spekuliacijos tikslams prekes. Pietūs būdavo 12 - 1 val. dieną ir gaudavome dažniausiai virtus saldžius, kartais rūkščius, kopustus su bulvėmis, dažniausiai su spirgais ar pripiaustyta liesa jautiena. Tada būdavo visai gerai. Sekmadieniais ir ketvirtadieniais gaudavome bulvinės arba miežinės košės su spirgais. Vakare 5 - 6 val. būdavo vakarienė — dažniausiai apytirštė baltinta arba spirginta bulvienė arba kruopienė su morkomis.

Nors maistas buvo neriebus, bet jo užtekdavo, kad ir jaunam kareiviui. Dažnas papildydavo savo karišką davinį atneštu iš namų maistu, bet tai buvo jau ne valgymas, kad pasisotinti, bet smaguriavimas. Buvo ir nepatenkintų maistu. Tai dažniausiai per nesusipratimą patekusių į kariuomenę savanoriai. Iš jų kiti savanoriai juokdavosi, pašiepdavo, klausdami juos, ką tie valgydavo namuose, prieš patenkant į kariuomenę. Kadangi nepatenkintieji dažniausiai būdavo iš varguomenės, tai, aišku, daug ko pasakyti negalėjo. Dėl maisto jokių maištų arba rimtesnių nesusipratimų nebuvo.

Maistas, tiekiamas 1-mo pėstininkų pulko virtuvei, buvo dažniausiai suaukojamas stambesnių ir turtingesnių ūkininkų. Tiekimas buvo nereguliarus. Dažnai ūkvedybos skyrius negalėdavo aprūpinti kariuomenės tinkamu maistu ir jį reikėjo pirkti iš ūkininkų.

Nevisados tas dalykas vystėsi sklandžiai, bet apie tai savanoriai buvo savo perdėtinių informuojami ir jiems buvo aišku, kad kol kas geresnio sutvarkymo negalima buvo laukti. Savanoriai daugumoje buvo stoję ne tam kad sočiai ir patogiai gyventi, bet nešti vargą ir karinio laiko trūkumus. Savanoriai daugiau galvojo apie gerą apsiginklavimą, apmuduravimą ir kovas su besiantinančiu priešu. Apie patogumus negalvojo.

Visus mus jungė viena uniforminė kepuraitė — pilka, su geltonu lankeliu. Šiaip savanoriai buvo apsirengę labai margai, daugiausiai savais, naminiais drabužiais. Tie drabužiai dažniausiai buvo prasti, nes kiekvienas, eidamas kariuomenėn, tikisi gauti ir gerus drabužius ir tvirtus batus. Tuo metu Lietuvos kariuomenė neturėjo savo kereiviams bei karininkams uniformų, ir todėl nešiojo kas ką įmanydamas.

Dalis savanorių pajėgė apsirengti mainytais vokiškais uniforminiais drabužiais, juos pritaikę savo ūgiui. Daug kuris savanoris turėjo seną rusišką palaidinę arba kelnes, turėta ir rusiškų milinių. Visų drabužiai buvo gerokai padėvėti. Savanoriai turėjo vargo su lopimosi. Šiltų drabužių beveik neturėjo ir todėl šaltą 1918 — 1919 metų žiemą teko gerokai pašalti.

Didelių sunkumų buvo su baltiniais. Jų turėta kas iš namų buvo atsinešta, dažnai tik tiek, kiek ant savęs. Nebuvo skalbyklų ir savanoriai keitėsi šviežiais baltiniais, atnešamais pakaitomis iš namų jų namiškių, arba mėgino patys skalbtis. Muilo irgi trūko ir dažniausiai buvo naudojamas savadarbis muilas iš kritusių gyvulių taukų ar medžių smalos. Baltinių trūku-

mas ir geresnių sąlygų higienai ir kūno švarai palaikyti nebuvimas, pasidarė priežastimi įvairių ir skaudžių ligų, kurios reikalavo ir gyvybės aukų.

Su batais buvo dar blogiau. Buvo ir klumpėtų savanorių. Aišku, tai buvo didelis nepatogumas, ypač žygyje. Perdėtiniai skatino savanorius patiems įsitaisyti, kad ir menkesnius batus. Greit klumpės išnyko, bet apsiavimas buvo margas ir karo tikslams mažai tinkamas. Būta vargo su batų pataisymais, nes miesto batsiuviai odos neturėjo, o jei turėjo, tai prašė labai aukštų kainų.

Savanoriai, kurie buvo geriau aprėdyti ir apsiavę, gavo daugiau darbo, vargo su sargybomis ir patru-liavimu, juos, kaip reprezentantus visados pirmon eilėn pasiūsdavo. Bendrai būta tokios nuomonės, kad jei savanoris sugebėjo tinkamai apsirengti ir apsiauti, tai jis ir iš viso geresnis karys.

Tabako iš pradžių negaudavome, rūkėme savo. Dažniausiai iš namų giminės atnešdavo. Kas turėjo daugiau tabako, dalindavosi su neturinčiais.

APSIGINKLAVIMAS

Kaip su viskuo, taip ir su apsiginklavimu buvo ne-pergeriausia. 1-mas pėstininkų pulkas gavo gerokai apgadintų ir labai blogai prižiūrėtų rusiškų šautuvų ir šovinių iš vokiečių karo grobio sandėlių. Jais ir buvo apginkluoti pirmieji savanoriai. Greta rusiškų, turėta ir vokiškų šautuvų. Tai dažniausiai patys savanoriai su savim atsinešdavo arba iš vokiečių išsimainy-

davo.

Šovinių turėjome mažai. Sargyboms eiti duodavo po 15, o prieš rimtesnius kovos veiksmus, gaudavome, kiek reikėjo. Vokiškų šovinių nesunku buvo išsimainyti pas vokiečius.

Vakarais savanoriai kuo įmanydami valė ir šveitė savo kovos draugus — šautuvus.

Rėvolveriai buvo retenybė. Turėjo juos karininkai, kai kurie puskarininkiai ir viršilos. Eiliniai savanoriai turėjo ir nešiojo revolverius taip pat, buvo leidžiama, bet tai būta pavienių laimingų kareivių. Bet su revolverine amunicija buvo visai blogai.

Pulke ir pas mus, komendantūros daliniuose buvo keli rusiški, iš vokiečių karo grobio sandėlių gauti, kulkosvaidžiai. Jie buvo ypatingo rūpesčio objektas. Juos nuolat tepė, prižiūrėjo. Iš pat pradžių aš panorau tapti kulkosvaidininku ir greit man ta laimė pasisuko. Geri santykiai su viršila greit tą klausimą sutvarkė ir tapau kulkosvaidžių komandos karys. Buvau labai laimingas ir labai tuo didžiavausi.

Artilerijos, pulkas neturėjo, ji atsirado vėliau.

Stovintieji Suvalkų pusės Alytuje vokiečiai turėjo nuo karo pradžios gerus ginklų sandėlius, bet lietuviams, kad ir už pinigų nenorėjo tų ginklų parduoti. Todėl santykiai su vokiečiais buvo įtempti, nedraugiški. Vokiečiai labai bijojo, kad jų lietuviai kariai nenuginkluotų ir todėl vengė ginklų parduoti. Netgi išsimainyti pas vokiečių šautuvą buvo sunku.

DARBAS IR LIUOSLAIKIS

Alytaus Apskritis Komendantūra turėjo dvi rikiuotės kuopas ir ūkinių dalinių. Tose kuopose buvo maždaug po 80 vyrų. Kiek buvo tuo metu 1-jame pėstininkų pulke — tiksliai nežinojau, bet nemažiau pusantro bataliono. Be to, jis turėjo ūkio ir technikos dalinius.

Kuopų sąstatas nuolat keitėsi. Nauji stodavo, kiti buvo keliami į 1-mą pulką; būdavo ir pabėgimų, nors nedaug.

Komendantūros dalinių tarnyba buvo žymiai lengvesnė, negu 1-jo pėst. pulko. 1-mas pėstininkų pulkas sunkiai dirbo, buvo nuolatinėje parengtyje, bet buvo geriau ginkluotas.

Mankštos ir rikiuotės pamokų ilgakai nebuvo, o jei ir buvo, tai darė daugiausiai praktiškus su ginklais veiksmus. Vėliau ėmėm vaikščioti į tinkamesnes vietas rikiuotės pamokoms. Pamokę, kiek žygiavimo tvarkos, ėmė mokinti kovos veiksmų ir bandyti ginklus. Tas buvo žymiai įdomiau. Mokė ir komandavo viršila Morkus Z. Daug mes pas jį neišmokome ir kai čia pat neužilgo buvome pasiūsti prieš bolševikus, tai patyrėme, kad nebuvome ganėtinai paruošti. Kitaip ir būti negalėjo — mokėmės nenormaliose sąlygose, paskubomis. 1-ojo pėstininkų pulko kai kurie daliniai buvo mokomi, jiems stovint užtvaroje, pirmojoje linijoje, Domantonių, Venciūnų ir Švobiškių kaimuose, į rytus nuo Alytaus.

Drausmės prasižengimų nebuvo. Viršininkų klau-

sidavome gerai. Jei ne — buvo bausmės — daboklė, vėliau buvo įvesta stovėti po šautuvu, betgi didžiausia bausmė buvo be eilės įvairūs darbai, sargybos ir nepaleidimas į miestą liuoslaikiu.

Iš pradžių savo viršininkų kariškai nesveikinome, tas buvo įvesta vėliau.

Nei mes, nei karininkai, nei puskarininkai nenešiojo antpečių, nevartojo jokių ženklų. Vienintėlis ženklas buvo žvaigždė ir geltonas kaspinas ant kepurės.

Tarnyba nebuvo perdaug sunki, bet trūkumai, kurių negalima buvo tais laikais kariuomenėje išvengti, paskatindavo, mažiau pasiryžusius dezertiruoti. Iš pradžių dezertiravo daugiau, vėliau tas dalykas sumažėjo. Panašius savanorius traukė laisvas kaimo gyvenimas, merginos, pasilinksminimai ir likę kaime draugai. Bet dažniausiai tie patys veiksniai atsigrėždavo prieš patį dezertyrą. Ir draugai ir merginos pakeldavo neištvermingą savanorį "ant juoko" ir dažnai jie po kelių dienų sugrįždavo į dalinį. Vyresnybė praktikavo tokią taktiką — jei savanoris išbūdavo tris arba mažiau dienų, tai jam nieko ypatingo negrėšė, jis gaudavo vieną antrą parą daboklės, į sargybą be eilės, pavarydavo prie kai kurių darbų ir tuo pasi- baigdavo. Blogiau būdavo su ilgiau užtrūkusiais. Juos sunkiau bausdavo, jie vėliau neturėdavo pas viršininkus pasitikėjimo.

Didžiausias dezertyravimas įvyko po kovų su bolševikais, naktį iš 12 į 13 vasario, kada bolševikai puolė Alytų, nuginklavo vokiečių užtvaras ir skaudžiai sumušė 1-mą pėstininkų pulką. Tada išblaškyti karei-

viai daugumoje išsiskirstė į namus, o su jais ir kai kurie puskarininkiai. Pabėgo į namus ir antros Komendantūros kuopos puskarininkis, Remeika, iš Meškučių kaimo. Vėliau, kai bolševikai iš Alytaus - Daugų - Varenos apylinkių pasitraukė, jis sugrįžo, bet jam grėšė sunki bausmė ir tik dėka kaimyno, A. Aleknavičiaus, kuris dirbo tuo metu Alytaus Apskritis Komendantūros raštinėje, jam pavyko bausmės išvengti.

Pasišalinti iš kareivinių be leidimo ir dar su ginklu, buvo griežtai draudžiama. Užtat daugiausiai savanoriai ir nukentėdavo. Kadangi daug savanorių buvo iš netolimų kaimų, tai jiems rūpėjo atsilankyti namuose, pašokti, patabakauti, išgerti degtinės ir savaime kaime pasirodyti didvyriu. Tas vyko visą laiką, nors kartais buvo labai pavojinga, nes apylinkėse dažnai pasisukdavo bolševikų žvalgybos.

Savanoriai buvo užimti tarnyba ir demoralizavimui laiko nebuvo. Negalėjo savanorių paveikti ir bolševikinė agitacija, nors pastaroji buvo pulke nežymi ir kartais sunku buvo atskirti ar tai paprastas nepatenkinto kokių nors dalyku savanorio murmėjimas ar bolševikinė propaganda.

Laikraščiai nebuvo. Žinias mums atnešdavo lankytojai, o pačių patikimiausių ir rimčiausių gaudavome iš viršilos Morkaus Ž. Mes žinojome apie bolševikų atslinkimą, apie valstybės kūrimąsi, pasakydavo žinių ir iš pasaulio.

Viršila Morkus Ž. buvo prityręs karys, savas žmogus, dzūkas. Buvo labai linksmo būdo, kai jį nerišo su savanoriais tarnybiniai klausimai, mėgo tuos pa-

čius malonumus, kaip ir savanoriai, vargo kartu su mumis ir mūsų visų vargus.

Kareivių tarybų, panašiai, kaip pas vokiečius, pas mus netik nebuvo, betgi niekas apie jas nei galvojo ir net neužsimindavo. Mes visiškai pasitikėjome savo vadams ir žinojome, kad ir jie vargsta, kaip ir mes dėl Lietuvos laisvės.

Bendrai imant, savanoriai buvo gero ūpo, gerų vilčių ir pilni pasiryžimo. Daugumas veržte veržėsi į kovą, nors jai nekažin kaip buvo paruošti. Visi buvome įsitikinę, kad žinių, ginklų ir aprangos trūkumai bus savanorių nugalėti jų veržlumu ir pasiryžimu. Tas gyvenime pasitvirtino.

SAVANORIAI IR VOKIEČIAI

Su vokiečiais santykiai buvo blogi. Prieš mūsų dėl Alytaus 12 - 13 vasario 1919 m. jų buvo vos vienas batalionas pėstininkų ir vienas, nepilnas, eskadronas raitijos. Buvo tai senos vokiečių armijos likučiai, kuri kaip sniegas ištirpo pirma iš Baltgudijos, vėliau ir iš Lietuvos. Stačiai neįtikėtina buvo apie tai girdėti, nes atrodė, kad tą geležinę santvarką niekas nepajėgs suardyti. O vistik ji suiro.

Vokiečiai su bolševikais buvo sutarę demarkacinę liniją, kurios bolševikai nesilaikė ir veržėsi į priekį. Vokiečių daliniai Lietuvoje nebuvo tam, kad padėti atstatyti tvarką ir sustiprinti Lietuvos valstybę, jiems rūpėjo labiausiai ginti savo valdomų Rytprūsių rubežių, o tas, aišku, buvo geriausiai vykdyti svetimoje,

šiuo atveju, Lietuvos teritorijoje.

Vokiečiai nenorom kovojo su bolševikais ir buvo pakėlę sparnus vykti namo. Mažai domėjosi kas aplink dedasi. Jie buvo per praūžusį karą smarkiai pavargę, išsemti.

Jie stovėjo lauko sargyboje Alovėje ir Švobiškių kaime ir saugojo visus tris tiltus per Nemuną (Kaniūkų - plento, geležinkelio ir Alytaus miesto). Tos sargybos neleido, be jų leidimo, keliauti Suvalkijon. Tuo metu tai buvo šios srities duonos aruodas ir iš čia plaukė spekuliuojamoji duona į Vilniją. Aišku, vokiečių sargybos, ypač žiemos metu, kai Nemunas buvo užšalęs, mažai reiškė, bet bent važiuotus vokiečiai galėjo kontroliuoti. Be reikalo, jie neleido nei lietuviams - savanoriams pereiti per tiltus, o į jų kareivinių rajoną galėjo įeiti tik 1-mo pulko aukštesni pareigūnai tarnybos reikalais. Bet jų leidimus turėjo ir visur galėjo pereiti kai kurios poniutės ir panelės, netgi neeilinės vietos gyventojų atstovės, dėl ko mes, savanoriai stebėdavomės ir pilktinomės.

Vokiečiai palaikė gerus santykius su vietos žydais. Juos rišo prekyba ir spekuliacija. Žydelkutės noriai draugaudavo su vokiečių kariais.

Į mus savanorius, vokiečiai šnairavo, pajuokdavo ir į draugystę nesileisdavo, nors nieks iš mūsų ypatinai prie jų ir nesigretindavo.

Vokiečių patruliai patruliuodavo Alytuje ir Vilniaus pusėje. Dažnai pravažiudavo. Prasilenkdavo šaltai, nedraugingai.

Prieš Kalėdas, man dar neįstojus kariuomenėn, bu-

vo įvykęs su vokiečiais incidentas, kuris vos ne privedė prie pavartojimo ginklo. Abi pusi buvo pasišiausios ir tik griežtai laikantis pulko vadui kar. Juazapavičiui, išvengta kraujo praliejimo. Mat vokiečiai pajūjo paleisti pirmą šūvį.

Suvalkų Alytuje ėmė plėtotis prekyba. Žydai nuo seno buvo paslėpę prekių, dalinai jas gaudavo pas vokiečius, ėmė su gyventojais prekiauti, mainytis į maisto produktus, gyvulius ir pan. Buvo panaši prekyba Vilniaus pusės Alytuje, bet ne tokia gyva. Per užšalusį Nemuną ties Nemunaičiu, Sudvajais pėsti keliavo žmonės duonos ieškoti net iš Vilniaus. Per tiltus veržėsi apylinkės gyventojai, daugiausiai moterys, pirtis anoje pusėje druskos ir kitų retesnių prekių. Ypač paprato eiti į aną pusę savanorių giminės ir pažįstamos, nes mes sudarydavome joms specialią progą. Susirinkdavo prie komendantūros tokių moterų ir merginų grupė, paprašydavo saviškių, tie kreipdavosi prie viršilos leidimo neva nuvaryti "areštuotas" moteris į kalėjimą, kuris buvo bendras abiejoms pusėms ir buvo Suvalkų pusėje. Kol šito triuko vokiečiai nežinojo — viskas ėjo sklandžiai. Per tiltą pervarytos moterys pasiskleisdavo po miestą, nusipirkdavo kas joms buvo reikalinga ir vėl, mūsų savanorių buvo "pervaromos" į savo pusę. Bet greit vokiečiai susigaudė ir jau daugiau tokių procesijų per tiltą neleido.

Vokiečiai varė spekuliaciją su žydais. Mūsų patuliai spekuliantus gaudydavo, prekes konfiskuodavo ir čia pat sunaudodavo savos kariuomenės reikalams. Ypatingai laukė savanoriai pagaunant cukraus transportą, nes tada ilgai būdavo saldyta virtuvės duoda-

moji pusryčiams kava. Aišku, kad vokiečiams mūsų komendantūros patruliai buvo rakštis akyje.

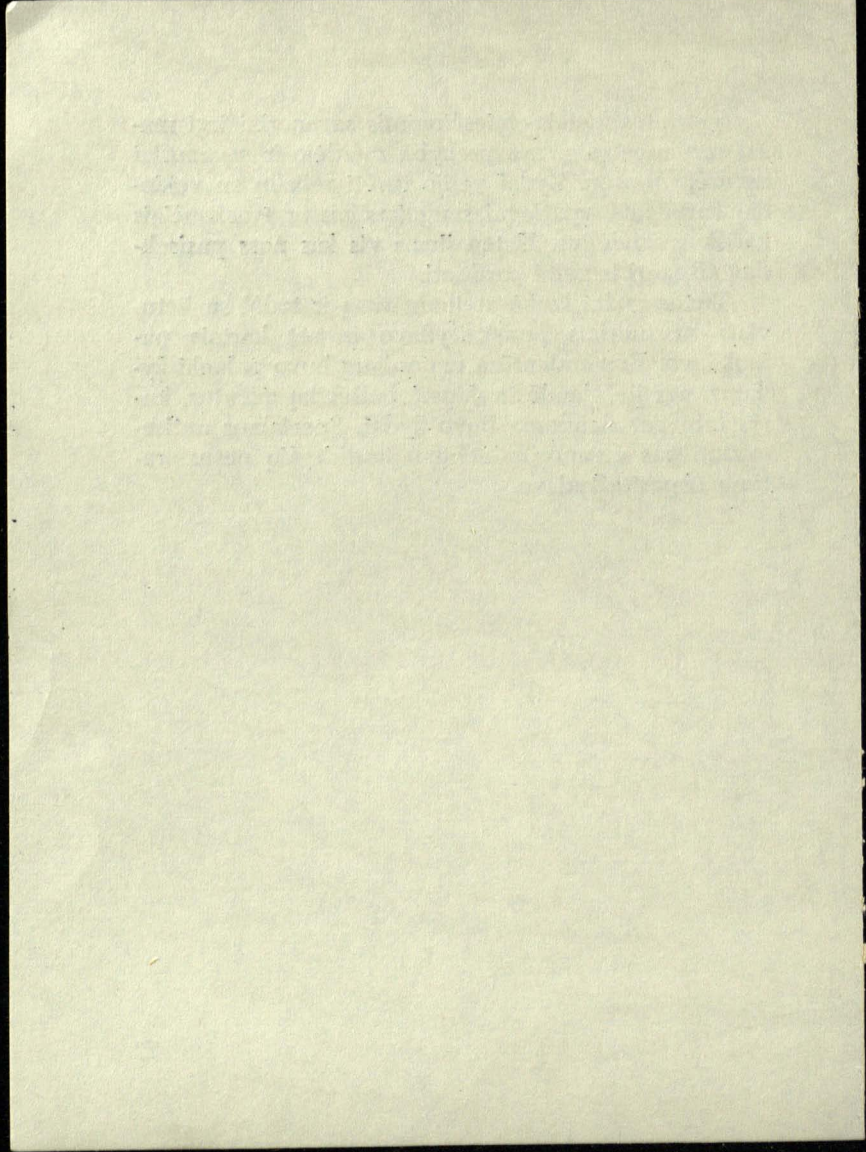
SANTYKIAI SU VIETOS GYVENTOJAIŠ

Savanoriai buvo vietos lietuvių ūkininkų vaikai. Su vietos lietuviais santykiai buvo labai geri ir visur savanoriai buvo laukiami svečiai. Ypatingai laukiami jie buvo ten, kur užėjo bolševikai ir ėmė vietos gyventojus plėšti. Man dažnai teko matyti pavienius žmones ir delegacijas žmonių nuo Daugų, Varėnos, Pivašiūnų ir kitų vietų, kurie skubėdavo į Alytų, prieš savos kariuomenės pagalbos ieškoti. Aišku, mūsų karininkai juos nuramindavo, kad bolševikai bus išvaryti, bet vargiai jie patys tam tikėjo, nes lietuvių jėgos buvo silpnos, o bolševikų gana stiprios. Vistik panašios delegacijos išeidavo su viltimi į geresnę ateitį. Panašios rūšies lankytojai, iš bolševikų užimtų sričių, kartu atsinešdavo vertingų žinių apie bolševikų jėgas ir jų pasiskirstymą apylinkėse. Ir mano tėvas, dažnai mane lankydamas, kartu komendantūrai suteikdavo naudingų informacijų apie priešą pasistumėjimus ir planus.

Su vietiniais lenkais padėtis buvo kitokia. Jie daugumoje žiūrėjo į Lenkijos pusę, lietuviams nepasitikėjo ir laukė pagalbos iš Lenkijos. Nors lenkų kareivius mes nematėme, vistik apie jų buvimą žinojome. Pagal valdžios pažadą, savanoriai turėjo būti apdalinti ūkiais, parceliuojant dvarininkų dvarus, o dvarininkų dauguma buvo lenkai. Tad gerų santykių su lenkais dvarininkais nuo pat pradžios nebuvo.

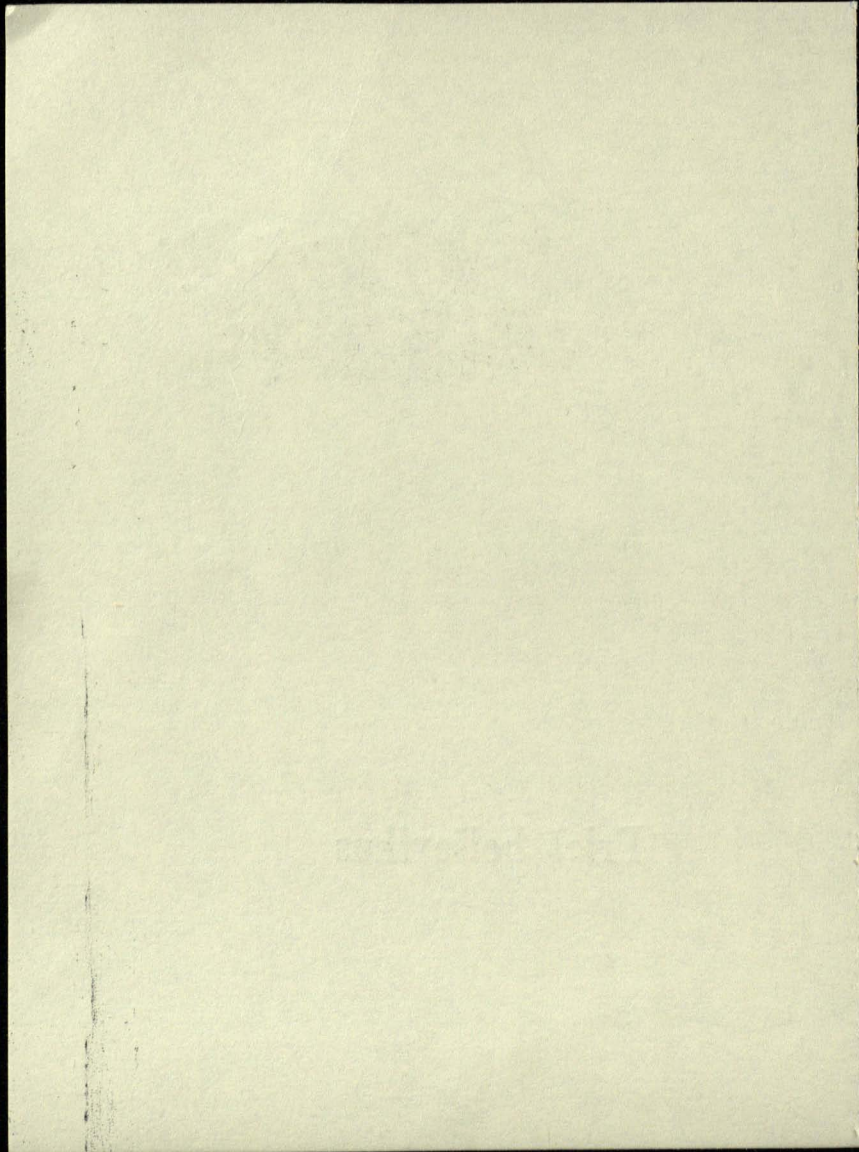
Su vietos žydais - miesčionimis savanoriai irgi mažai turėjo reikalų, nes prekyba merdėjo ir savanoriai neturėjo pinigų. Žydai velijo turėti reikalų su vokiečių kareiviais, ypatingai saugojančiais ar tvarkančiais kariškus sandėlius. Iš ten jiems vis kas nors pasisekdavo išgauti ir gerai parduoti.

Vietos žydai laukė ateinant rusų ir todėl su lietuviais - savanoriais nesiskaitydavo ir net kartais pa juokdavo. Komendantūra neperdaug buvo palanki žydams, nes jie glaudė ir slapstė bolševikų agentus, kurių taip pat dauguma buvo žydai. Specialaus antisemitizmo pas savanorius nebuvo ir didesnių nesusipratimų nepasitaikydavo.

Prieš bolševikus

KARINĖ TRAKINĖS DZŪKIJOS PADĖTIS

Visi mes galvojome, kad vokiečiai paskubomis ap-
leidžia užimtą jų su rusais, o vėliau su jų bolševikais,
frontą laimėjusių sąjungininkų įsakyti. Bet taip ne-
buvo. Vokiečiai galėjo pasilikti senose pozicijose jau
vien sutartimi su rusais, kad tvarkingai galėtų ati-
traukti savo kariuomenę į Vokietiją. Bet trauktis pa-
skubomis vertė jų pačių kariuomenėje kilęs bruzdėji-
mas ir kareivių skubėjimas pas savo badaujančias šei-
mas. Besitraukiantiems vokiečiams įkandin slinko
bolševikų gaujos ir kai kur net buvo prieita beveik
prie karo. Kandžiojo besitraukiančius vokiečius ir vie-
tiniai banditai, susiorganizavę į bolševikines — plė-
šikų kompanijas, kurių kai kurios buvo gerai ginkluo-
tos ir labai veržlios. Galutinai norėjo vokiečiai apsi-
stoti ant "Vilniaus linijos", kad apsaugoti Varšuvos -
Petersburgo geležinkelį, bet ir tas jiems nepavyko —
jų kareiviai visai ir klausyti nenorėjo apie jokiais gy-
nybų linijas ir veržte veržėsi namo. Ankščiau numa-
tyto laiko, perdavę Vilnių lenkų legionieriams, vokie-
čiai apleido Vilnių tuč tuojau po Naujų 1919 metų.
Iš Vilniaus į Kauną persikraustė Lietuvos Tarybos su-
darytoji valdžia. Vokiečiai vėl derėjosi su rusais ir pa-
sirašė naują sutartį — dėl demarkacinės linijos. Ji bu-
vo Dzūkijos ir gretimose srityse maždaug tokia: Ziež-

mariai ir toliau iki Vilijos - Neries. Nuo Žiežmarių ji ėjo stačiai į pietus, paliekant Beižionis, Aukštadvarį, Dusmenis, Eigirdonis, Varėną ir Margonių kaimą pas bolševikus. Pasitraukdami, vokiečiai sunaikino tiltus, kas padėjo lietuviams ir vokiečiams kovoje su bolševikais, nes jie negalėjo naudotis geležinkeliu ir tinkamai aprūpinti savo kariumenę.

Dar galutinai neišsikrausčius vokiečiams iš Vilniaus, dalis lietuvių kariuomenės buvo perkelta į Alytų, kad ten susiorganizuoti ir sustiprėti.

Tokiu būdu, nuo 1919 metų pradžios vokiečiai užėmė paskutinąją demarkacijos liniją ir ją rimčiau ginė. Stovėjo vokiečiai Gardine, Alytuje, Kaune, Raseiniuose, pagal Dubysą, Ventą ir Latvijoje. Dzūkuose vokiečiai stovėjo gindami Nemuno liniją.

Alytuje stovėjo vokiečių Prūsijos savanorių daliniai, senosios vokiečių armijos likučiai. Jų buvo apie vienas batalionas pėstininkų ir husarų raitelių pulko likučiai. Ginkluoti jie buvo gerai, taip pat turėjo reikalingų karo priemonių ir prietaisų. Neturėjo jie tik noro kariauti. Ir tokioje tai "apsaugoje" kūrėsi pirmas lietuvių pėstininkų pulkas.

Bolševikai sliinko paskui vokiečius, ir, užėmę Vilnių, kiek ilgiau tvarkėsi, ruošėsi į Rytprūsius, o atsiųstoji bolševikų Kapsuko "valdžia" ruošėsi tvarkyti visos, subolševikintos, Lietuvos. Jų jėgos buvo nemažos, pav. Jiezno - Alytaus kautynėse 10 - 13 vasario 1919 m. jų dalyvavo, kad ir ne visai pilni, penki pėstininkų pulkai, su mažais raitelių daliniais. Bolševikai buvo gerai ginkluoti. Jiems netrūko šovinių, šautuvų

ir kulkosvaidžių. Bet vieno jie, kaip ir vokiečiai, neturėjo — noro kariauti. Ir juos reikėjo pirmiaus bolševikiniam agitatoriams įkaltinti, įraginti. Po tokių raginimų ir pažadų užbaigti karą, jie kartais ir visai gerai kovėsi, bei puolami spyrėsi, bet negalėjo jie kovoje išbūti ilgesnį laiką ir išlaikyti didesnę tempimą.

Iš visų, tuo laiku apie Alytų veikiančių kariuomenių, vien tik lietuviai savanoriai turėjo reikiamos ugnies ir ryžto kariauti, bet jiems daug ko trūko, ir specialiai, trūko ginklų ir išsimokslinimo.

1919 metų sausio gale bolševikai užėmė Onuškę, Dusmenis, Pivašiūnus, Daugus ir Varėną. Tuo būdu jie beveik visur peržengė per jų sutartą su vokiečiais demarkliniją.

BOLŠEVIKAI PRIARTĖJO

Apie bolševikų pasistumėjimus mes buvome informuojami. Tuoju sužinojome apie Daugų, Butrimonių ir Varėnos užėmimą. Kartu su bolševikais, užėjo dideli šalčiai. Sakoma, bėda viena neateina.

Lietuviai savanoriai dar labiau sukručio, tai pajutome iškart. Karininkai pasidarė dar judresni, pagyvėjo dalinių judėjimas. 1-ojo pėstininkų pulko kuopos iškeliavo į lauko užtvartas Domantonyse, Venšiūnuose, vėliau — Švobiškėje. Mūsų komendantūros kuopos suintensyvino pratimus, reikėjo budėti mieste ir apskrityje, tad prišaldavome patruliuose ir sargybose. Dienos metu viršila Morkus Ž. mus mokė ko galėjo ir ką jis mokėjo.

— Gulk, kelk . . . bėk . . . gulk. Aukščiau koją, aukš-

čiau koją . . . — komandavo jis skardžiai ir pridėdavo — smagiai vyrai, reikės duot pirtį bolševikui, o jei ne — jis mums duos. Aukščiau koją . . . Bėgte . . . Nei šalt nebuvo laiko.

Iš bolševikų užimtų sričių pasipylė skundai ir prašymai. Dvarininkai iš tų sričių išvažinėjo, kas į Kauną, o kas net į Suvalkiją, kur buvo stipri vokiečių įgula. Man teko dažnai stovėti sargyboje prie komendantūros vartų ir kontroliuoti panašius ūkininkus. Jie išsipasakodavo man visas naujienas ir aš asmeniškai žinojau naujienas neblogiau už patį komendantą. Tos naujienos nebuvo geros. Bolševikai ruošėsi mus pulti ir tai greitai laiku. Šiuo metu jie tvarkėsi.

Savanoriai bolševikų nebijojo, ir viršila Morkus Ž. ir kar. Grušeckas ramino mus, kad bijoti nėra ko.

ŽYGIS Į DAUGUS

Į Daugus bolševikai atėjo 20 sausio žvalgybos tikslais. Jų buvo nedaug. Vokiečių remiami, 1-ojo pėstininkų pulko kareiviai, rodos karininko Musteikio vedami, padarė iškilą į Daugus, tuoj po to, kai bolševikai pasirodė Dauguose, nes Daugai jiems pagal sutartą demarkliniją, nepriklausė. Ten jie rado kelis rusus ir paėmė juos nelaisvėn. Buvo pasikeista prieš tai keliais šūviais. Iš patekusių nelaisvėn bolševikų sužinota, kad Varėnoje stovi nemažos bolševikų jėgos, kurios ruošiasi pulti ne tik Daugus, bet ir Alytų.

Už poros dienų į Daugus atžygiavo apie porą kuopų bolševikų, kurios išstatė lauko sargybas Puocalonių kaime, o jų žvalgybos ėmė maišytis visur. Su-

sišaudymai tarp žvalgų ir patrulių pasidarė gan dažni. Ir 1-mas pėstininkų pulkas, ir komendantūros daliniai irgi pasitempė. Gavome daugiau ginklų, šovinių. Buvo įsakyta būti ypatingai budriems. Nuo to laiko ramybės fronte nebuvo. Nepaisant bolševikų okupacijos, į komendantūrą ir į 1-mą pėstininkų pulką ateidavo naujų savanorių, nors jau ne taip gausiai. Lauko užtvaros buvo labiau sustiprintos.

Sausio pabaigoje buvo padarytas pirmas rimtesnis lietuvių - vokiečių puolimas.

Buvo šaltas debesuotas rytas. Patraukdavo, kad ir nedidelis, bet šaltas vėjas. Atėjęs į kareivinių patalpas viršila Morkus Z. liepė niekur nesiskirstyti — buvo laukta žygio, bolševikų pusėn. Grupavosi ir rinkosi 1-jo pėstininkų pulko dalys, prie jų prikmandiravo komendantūros 1-mos kuopos 3-čią būrį, kuriame buvau aš. Tas 3-čias būrys sudarė Komendantūros 1-os kuopos kulkosvaidininkų komandą. Aš išsirikiavau su savo būriu, prie savo kulkosvaidžių. Prie kareivinių atžygiavo sunkiai ginkluoti, apatiški vokiečių pėstininkai. Akcija prieš bolševikus buvo bendra — sutartinė. Sunku buvo lietuvius savanorius su vokiečiais palyginti. Vokiečiai buvo žymiai aukštesni ir stambesni už lietuvius. Daug iš jų buvo ūsuotų — vyresnio amžiaus. Buvo nekalbūs. Karininkai ir puskarininkiai kažkoku kalakuto balsu suulbuodavo komandą. Ji buvo neaiški ir mums nesuprantama. Stebėjomes, kaip tokios komandos galima buvo klausyti ir ją pildyti; bet kareiviai staiga ir kartu pajudėjo ir vėl sustingdavo. Tuo tarpu savanorių lietuvių pusėje buvo žymiai

linksčiau. Šnekučiavosi, juokavo ir rodė kur kas daugiau gyvumo. Vokiečiai buvo paniurę, kaip karą pralaimėję, nors jie ir visados tokie atrodė.

Kiek atokiau rinkosi ūkininkų vežimai – vežti kareivių ir amuniciją.

Karininkų lydimas atėjo vietos kunigas, paskaitė maldas, palaimino žygiuojančius. Čia vokiečiai smalsiau žiūrėjo į šią praktiką, nes jos nenaudojo. Pasigirdo lietuviškos ir vokiškos komandos. Kareiviai skubėjo prie vežimų. Pirmieji važimai pajudėjo raitų karininkų lydimi. Prysaky jojo vokiečių ir lietuvių karininkai.

Iš Alytaus į Daugus yra apie 24 km. Kelias kalnuotas, vežimų pakrovimas buvo nemažas, pokariniai arkliai menki, tad važiovome ilgai ir nuobodžiai. Raiti žvalgai išėjo į priekį; važiovome ramiai ir šalome. Savanoriai rūkė ir juokavo, visi veržėsi į mūšį. Važiovome gana ilgai. Lietuvių kariuomenę, su viršum 100 žmonių, vedė karin. P. Genys. Vokiečių dalinys buvo apie 30 - 40 žmonių. Nors jų buvo maža, bet jie buvo prityrę, sunkiai ginkluoti. Mums seilės varvėjo, žiūrint į jų apginklavimą.

Privažiovome Puocalonių kaimą apie 12 val. Ten vežimus paleido ir kariuomenė pasiruošė pėsčiam žygiui. Vežimais vežama buvo tik amunicija ir kulksvaidžiai. Zvalgai pasileido plentu į priekį. Jiems perėjus Daugų mišką, jie buvo pastebėti bolševikų užtvaros ir tuoj kilo susišaudymas. Visais kampais miške suskambėjo šūvių atgarsiai. Mes sustojome, vėliau ėmėm važiuoti paskui kovon žygiuojančias plentu vo-

ras. Dalis karių dingo miške, jie ėjo užteiti vokiečiams iš sparno.

Kiek pasišaudžius, susišaudymas nutilo. Bolševikai traukėsi prie savo gynybos linijos netoli Daugų, ant kalvų grandies. Mūsų ir vokiečių kariuomenė nuskubėjo į priekį.

Mes, su kulkosvaidžiais, privažiavome iki Maldzi-takalnio, aukščiausios vietos prie Daugų, tuojau išvažiavus iš Daugų miško. Ten mes paėmėm kulkosvaidžius į rankas ir paleidome vežimus namo. Ukininkai, bijodami nustoti arklių ir savo gyvybės, davė kiek galėjo botago savo pavargusiems arkliams ir greit išnyko iš mūsų akių.

Tuo tarpu priešakyje prasidėjo iš pradžių tolimesnė ugnis, o paskui užgargaliavo bolševikų kulkosvaidžiai. Nors buvo apie pirma valanda dienos, bet buvo debesuota, tamsu ir temo gana žymiai, reikėjo skubėti.

Mes įbėgome iš dešinės plento pusės, nuo Korliškių - Makariškių kaimų ir iš kalnų paleidome į nurodytas bolševikų pozicijas savo kulkosvaidžio ugnį.

Bolševikų pozicijos matėsi aiškiai ir jas nesunku buvo apšaudyti. Matėme ir saviškius, per kurių galvas teko šaudyti, matėme ir bolševikus, bei jų kulkosvaidžius. Mūsų ugnis nutildė vieną iš jų, jie pakeitė poziciją, bet ir mums teko pajusti jų ugnį. Bolševikų kulkosvaidžiai ėmė pliaukšėti virš mūsų galvų, dalis jų taškėsi, rekošetudamos, į išalusių žemę. Ir čia mūsų kulkosvaidis užspringo. Krapštėme jį, bet negelbėjo, patrakęs sutvėrimas nenorėjo išsižioti ir gana. Mes pa-

sitraukėme už kalno ir mėginome kulkosvaidį taisyti. Kiti kulkosvaidžiai dirbo gana reguliariai, o mūsų tyli. Pikta. Bolševikai laikosi ir atsišaudo gana energingai. Mūsų laimei iš kažinkur atsirado vienas vokiečių kareivis pėstininkų žvalgas. Jis priėjo, ėmė mus šnekinti vokiškai, o mes tik rankomis skerečiojam – nesuprantam. Jis ir lenkiškai nesuprato. Jis priėjo prie kulkosvaidžio, matyt prityrusio kulkosvaidininko būta, bematant pašalino kliūtį, pastatė kulkosvaidį į poziciją ir paleido ugnį. Jis davė mums visokiausių nurodymų, gaila, mes jų nesupratome. Mūsų kulkosvaidis ėmė kalenti savo dantimis lygiai ir nepertraukiamai – ženklas normalaus šaudymo. Bolševikai, kurie buvo pradėję kaišioti galvas, jas paslėpė ir jau nebebuvo tokie drąsūs. Jie ir vėl ėmė mūsų kulkosvaidį apšaudyti.

Mūsų turėti 10 kaspinių greit baigėsi. Gulime ir nežinome ką daryti. Galvoja ir vokiečiai. Paskui jis pakilo, kažką pasakęs ir nuėjo. Nežinome kas daryti, juo labiau, kad mūsiškiai keitė pozicijas ir kur ką ieškoti – nežinia. Vistik vokiečiai mus neapleido. Jis greit grįžo, apsikrovęs, su kitu vokiečiu, kulkosvaidžių amunicija ir nuo tada juodu abudu paėmė savo žinion mūsų kulkosvaidį. Atsigulę, jie ėmė purškinti bolševikus taikliomis kulku serijomis. Buvo ir smagu, kad mūsų ugnis veikia, nesmagu, kad iš mūsų kulkosvaidį "atėmė". Gulėjome šalia jų ir šaudėme iš jų šautuvų.

Vokiečiai buvo visai ramūs, nesimatė pas juos jokio nervuotumo, susijaudinimo. Tai buvo seni kareiviai, matę ne tokius mūšius ir pakėlę ne tiek vargo, kiek jo turėjome dabar. Stebėjausi jų ramia laikysė-

na. Tuo tarpu, mes jauni kareiviai buvome sujaudinti, nors ir tas neišvengiamas pirmame mūšyje jausmas, ėmė greit nudilti.

Tuo tarpu, kažin kur toliau, atrodė net už Daugų, pakilo kitas susišaudymas. Ėmė loti kulkosvaidžiai ir tratėti šautuvai, o pas mus pasidarė ramu. Matėme, kai perbėgo mūsų ir vokiečių kareiviai — vijosi atitraukiančius rusus. Susišaudymas vyko jau kitoje vietoje. Vokiečiai pakilo, pasiėmė kulkosvaidį ir mes visi nukeliavome kairėn, dalinai keliu, dalinai laukais — užeit bolševikams nuo Daugų ežero pusės, nuo Jonuciškio kaimo. Ėmė temti. Už plento šalia Daugų vyko betvarkis šaudymas. Kiek supratome iš vokiečių aiškinimo — bolševikai traukėsi visai iš Daugų. Įslinkome į bolševikų apleistus Daugus. Bolševikų nebuvo, jie paliko kelis vežimus, be arklių, nes arkliais matomai dalis jų pabėgo. Radome išmėtytos amunicijos, kelis pamestus šautuvus.

Dauguose sustojome poilsio. Į mus godžiai žiūrėjo per namų langus gyventojai — žydai. Maišėsi vienas antras lietuvis - ūkininkas. Iš jų sužinojome, kad bolševikų buvo apie vienas šimtas, kad kai tik prasidėjo šaudymas, bolševikai išsiuntė pirmiau savęs į Bobriškį gurguolę, o patys traukėsi, kaudamiesi.

Lietuvių ir vokiečių pėstininkai užėmė kalnus už Daugų, Doškonių laukuose. Buvo įsakyta grupuotis ant plento. Vokiečiai sau, o mes sau, suėję dalinomis įspūdžiais. Vokiečiai buvo, kaip ir paprastai paniūrę, rūkė kas pypkę, kas cigarėtę. Lietuviai kareiviai sukosi ir rūkė naminį tabaką. Pasirodė, kad lietuvių pusėje

nei užmuštų, nei sužeistų nebuvo, tuo tarpu du vokiečiai buvo nesunkiai sužeisti ir abu į rankas. Buvo kalbama, kad bolševikai su savim nusivežė kelis sužeistus.

Temo, o mes stovėjome ant plento ir laukėme tolimesnių įsakymų, tolimesnio žygio — vytis bolševikus. Mūsų nusistebėjimui ir nepasitenkinimui, pamatėme atvažiuojant vežimus ir sužinojome, kad grįžtame atgal į Alytų. Nenorėjome suprasti, kaip galima buvo neišnaudoti pergalės ir nesivyti bėgančio prieš. Viršila Ž. nuramino, pasakęs, kad įsakymus reikia vykdyti, o ne kritikuoti. Vokiečiai susėdo į vežimus, vežimais vežė ir kulkosvaidžius, bet lietuvių kareivių daugumas žygiavo per sutemomis aptemdintas Daugų apylinkes, plentu į Alytų pėsčiomis. Kalboms nebuvo galo, žygiavome laisvai ir buvome apsvaiginti pirmos pergalės, nors ji buvo ir nedidelė.

Jau buvo tamsu, kada per lietuvių užtvaras prie Alytaus, mes pasiekėme Alytų. Virtuvė laukė su išvirtu maistu, bet kareivių daugumas nei valgyti nėjo — buvo užimti atpasakojimais likusiems draugams apie savo pergyvenimus, pirmąjį kovos krikštą. Visiems pasidarė įspūdis, kad su bolševikais kariauti yra gera, ūpas buvo pakilęs, ėmėm pasitikėti savo jėgomis.

JIEZNO KAUTYNĖSE

Kelioms dienoms praslinkus, bolševikai ir vėl užėmė Daugus ir prislinko su savo užtvaromis ir sargybomis arti Alytaus. Susišaudymai buvo labai dažni.

Bolševikai ne juokais traukė kariuomenę ir rengėsi pulti. Nors apie grėšiantį pavojų savanoriai nebuvo tiesioginiai informuojami, bet vis jautė, kad ši kartą smogs bolševikai ir turėsime gal ir vargo, juos atremti. Pulke būta nervingumo ženklų. Sklido gandai, kad ateina laikas vokiečiams važiuoti namo ir jie gali lietuvius apleisti pačioje sunkiausioje valandoje. Pas vokiečius buvo aktyvios jų probolševikinės kareivių tarybos ir tokiu atveju, iš jų galima buvo viso ko laukti. Svarbiausias rūpestis buvo – gerų ginklų stoka. Iš vokiečių jų gauti jokių būdu nebuvo galima.

Vasario pirmojoje pusėje, dar prieš bolševikų puolimą Alytaus bare, išgirdome, kad nemažos bolševikų jėgos nori mus atkirsti nuo Kauno ir todėl nori užimti Jiezną. Porai dienų praslinkus, mūsų kuopai buvo įsakyta būti pasirengusiai. Pavakarį, mūsų būrį išrikiavo, apdalino po 150 šovinių, po 3 rankines granatas, sumainė blogus šautuvus ant geresnių ir kar. Grušeckis išlydėjo mus, pasakęs mums atsisveikinimo žodį. Mes naktį išžygiavom Jiezno link. 1-ojo pėstininkų pulko vienas dalinys išžygiavo vėliau per Balbieriškį, su tuo pat tikslu.

Mūsų grupę vedė kar. Silvestras Sakalauskas. Jo paties brolis buvo kartu su mumis eiliniu savanoriu. Vežimai vežė sunkius ginklus ir mantą.

Mūsų kelionė nebuvo per daug linksma. Buvo šalta ir vėjuota, drėbė drėgnas sniegas ir šąlo. Pirštinų kaip ir neturėjome, tai rankom buvo šalta.

Kareiviai žygyje galėjo kalbėtis. Iš pradžių tos kalbos buvo gana optimistiškos, linksmos. Rengė-

mės duoti gero garo bolševikams, bet ir viršila Ž. ir kar. Sakalauskas nors mus negąsdino, bet nelabai ir džiūgino.

Ėjome forsuotu žygiu, buvo tamsu ir nyku. Patamsiais mes laimingai praslidome pro Jiezną, kuriamė buvo jau bolševikai.

Išaušus, susitikome pakeliui į Birštoną žygiuojančias lietuvių 2-jo pėstininkų pulko voras. Kiek sustojome ir čia pat buvome įjungti į tas pirmyn žygiuojančias voras. Iš 2-ojo pėstininkų pulko kareivių sužinojome, kad bolševikai Jiezne, ten tvarkosi, o jie žygiuoja juos iš Jiezno išvaryti. Voros skirstėsi, ėjo viena ten, kita kitur ir mes iškrikome po kelius, kiekvienas vykdyti savo uždavinių.

Šiandien sunku man prisiminti tų kaimų ir vienkiamų pavadinimus, kuriuos mačiau vien tik tą dieną.

Jieznas buvo lietuvių supamās. Ilgai nebuvo jokių karo veiksmų, atrodė, kad rusų visai nėra miestelyje.

Reikėjo lūkuriuoti, stovinėti, laukti... Vėl žygiuoti ir slėptis nuo bolševikų akių. Mačiau jojant raitelius, mūsiškiai kažkur žygiavo į pietus. Ir taip iki pietų. Paskui reikėjo išsipilti į grandinę, ėjome kurį laiką žąsele, ir sklidome kažkokio kalno papėdėje. Stai ga į pietų - rytus nuo Jiezno pusės prapliupo bolševikų ugnis. Ugnis buvo tanki, dirbo mažiausiai 3, o gal ir daugiau kulkosvaidžių. Mes išėjome į kalvų viršunes ir vyresniųjų vedami, slinkome į priekį. Pirmiau bolševikai šaudė kitur ir mūsų nekludė, bet kai pamatė mus išlendant ir artinantis, ėmė nukreipti ir į mus ugnį. Mes ėjome. Aiškiai matome Jiezną, mato-

me pakraštyje — bolševikai. Jie kruta - juda, matyti jų kulkosvaidžių grupės. Mūsų grandis eina į priekį, bet iš mūsų pusės ugnis silpna. Jieznas artėja, ugnis nenustoja savo smarkumo, kai kas iš mus gula, kitas ir nesikelia — sužeistas ar nukautas. Staiga pajudėjo tamsios dėmės aplink miestelį ir pakilo riksmas — bolševikai kilo kontrataką ir rėkė "ura"... Gulam, šaudom. Matau viršila Ž. moja ranka — trauktis. Matau, kad daug kas traukiasi — bėga. Bėga kiti. Mažai kas atsišaudo. Kai kurie krenta sužeisti. Laiko nėra — reik sprūkt. Buvo aišku, kad patekome ant žymiai didesnių jėgų, kurių sudoroti nepajėgėm.

Visko mokino viršila Ž., bet vieno nemokino — kaip bėgti nuo priešo, kaip išvengti jo kulku ir persekiojimo. Bet čia, turbūt, prigimtis žmogui pasako, kas reikia daryti. Bolševikų kulkosvaidžiai nuolat dirbo, apšaudydami sektorius, kuriuose nebūvo jų karių. Kai kas mėgina atsišaudyti, juo labiau, kad bolševikai atsitolino nuo Jieznos ir pakriko.

Staiga aš pajuntu smūgį į ranką. Greit pastebėjau, kad rankos nevaldau, mano vokiškos milinės rankovėje pasirodė kraujota dėmė, darėsi karšta. Supratau, kad sužeistas ir kad jau gintis nebus įmanoma, tad pasukau prie gojelio, toliau nuo bolševikų. Kartu bėgo dar trys savanoriai. Pavargę, keliovome neskubėdami. Užpakalyje mūsų nurimo kulkosvaidžiai ir šautuvų ugnis. Mūšis baigėsi. Mes jį pralaimėjome gana skaudžiai. Turėjome nemažai sužeistų, buvo ir užmuštų, pateko savanorių ir bolševikams į nelaisvę.

Temstant, pamatėme prieš save ramų vienišą vien-

kiemį ir ilgai negalvodami užsukome. Šeimininkų būta lietuvių, kurie labai maloniai mus priėmė, man, kartu su kitais savanoriais, padėjo aprišti žaizdas. Laimė, jie mokėjo sustabdyti kraują — suspaudė man rankos raumenis aukščiau žaizdos. Kita laimė, kad kulkos nekliūdė kaulo ir sužeidė tik raumenis. Sėdėjome balanos apšviestoje pirkioje. Buvo ramu ir šilta. Bolševikai gi buvo vos keli kilometrai ir mes buvome dar jų teritorijoje. Bet buvo naktis, o naktį jų galima buvo nesitikėti.

Šeimininkai buvo labai geros širdies žmonės, pavalgdino mus, leido nakvoti. Labai sielojosi mūsų pralaimėjimu.

Vienas iš mūsų savanorių pakilo, niekam nieko nesakęs ir išėjo laukan. Ėmėm nerimauti. Nerimavo ir šeimininkai. Visiems rūpėjo — kas galėjo užėti į galvą tam savanoriui. Praėjo kelios valandos, reikėjo eiti gulti — o jo nėra. Supratome, kad jis dezertiravo. Jo nervai per šios dienos mūšį neišlaikė. Labai bijojome, kad jis nebūtų buvęs bolševikas, kad nenuieitų ir nepasakytų apie mus bolševikams.

Kitą dieną savanoriai iš mūs išėjo — ieškoti savųjų ir pranešti apie mano padėtį, o aš likausi pas šeimininkus ir toliau. Trečią dieną sugriaudė netoliese patrankos, prapliupo kulkosvaidžiai, sutratėjo šautuvai — vėl vyko mūšis dėl Jiezno. Man atrodė, kad mūšis trūko kelias geras valandas, o vėliau buvo ramu. Vėl nakvojau pas šeimininkus. Mane šeimininkai globojo ir aš juos ir šiandien prisimenu su dėkingumu. Jie mane slaugė ir kaip mokėjo padėjo ir gerai mai-

tino. Naktį parėjęs šeimininkas pasakė, kad bolševikus iš Jiezno išmušė vokiečiai ir bolševikai pabėgo ir iš Pūnios.

Rytojaus dieną pas mus atėjo savanorių sanitarai, mane apžiūrėjo, bet paliko pas šeimininkus gulėti. Tik po dienos jie vėl atėjo, mane paguldė į vežimą, gerai šeimininko kailiniais apklojo ir nusivežė į Alytų, kur tik ką buvo išvaryti bolševikai.

VĖL ALYTUJE

Buvau ir vėl Alytuje. Šį kartą ne kaip sveikas aktyvus karys, bet gerokai susmukęs, ligonis. Gulėjau Suvalkų pusėje, kur buvo apskrities ligoninė. Buvo atskiros kariškos palatos. Gydė daktaras Petrovas. Buvo labai rūpestingas ir jo dėka aš ėmiau greit taisyti. Maitino neblogai, seserys buvo rūpestingos ir paslaugios.

Atvykęs į Alytų, ligoninėje radau kelis sužeistus savanorius. Vienas iš jų, Gudonis, mirė po kelių valandų, o kitas, Krutulis, mirė kitą dieną. Kiti mes buvome sveikstantieji. Vieni iš jų apleido ligoninę po kelių dienų, kitus aš palikau ligoninėje.

Ligoninėje išbuvau apie 6 savaites. Begulint ligoninėje sužinojau, kad per mūsų ties Alytumi, prieš savaitę laiko, 1-mas pėstininkų pulkas liko bolševikų sumuštas ir žuvo pulko vadas kar. Juazapavičius. Savanoriai išbėgiojo ir išsislapstė — išsivaikščiojo po namus. Pats pulkas naujai formavosi Marijampolėje, tik komendantūra liko savo vietoje, nors ir ji smarkiai per

mūši nukentėjo. Pamažu į Komendantūrą grįždavo išbėgioję savanoriai, daug jų sugrižo ir į pulką.

Sužinojau, kad bolševikus išmušė iš Alytaus ir nusivijo iki Balbieriškių naujas vokiečių dalinys, iš Ukrainos, grįžtas į Vokietiją. Jis buvo iš kelio nukreiptas į Alytų. Tai buvo stambus dalinys su savo šarvuo tu traukiniu. Tas dalinys ir dabar stovėjo Alytuje, o bolševikai, kaip buvo, taip ir paliko stovėti Dauguose.

Mane dažnai lankydavo mano draugai iš komendantūros ir viršila Ž. Iš jų aš sužinojau, kas dedasi aplink. Lankė mane ir tėvas su motina.

Aš, išėjęs iš ligoninės, prisistačiau į savo kuopą. Frontą prieš bolševikus laikė vokiečiai.

VĖL KOMENDANTŪROJE

Aš labai džiaugiausi grįžęs į komendantūros pirmąją kuopą. Džiaugėsi ir viršila Z., džiaugėsi ir mano draugai. Suaugome su jais į vieną šeimyną ir ėmėme galvoti vienodai. Rūpėjo ir vienodi reikalai. Ėmiau atlikti savo pareigas, ėjo užsiėmimai. Kareiviai buvo jau susiklausę, apsitvarkę, darniau žygiavo, gražiau dainavo.

Pavasariop į Alytų atėjo iš Mrijampolės naujai susiformavęs 1-mas pėstininkų pulkas. Jame buvo daug suvalkiečių. Jie buvo jau geriau aprėdyti, nes spėta gauti iš Vokietijos ir geresnių rūbų ir geresnių ginklų. Drausmė buvo tenai gera, kareiviai atrodė gan karinagai ir rimitai. Ėmėm gauti geresnį maistą, dažnas gavo batus.

Balandžio pradžioje 1-mas pėstininkų pulkas padarė vienas pats stambų žygį, puolimą — išmušti bolševikus iš Daugų. Buvo tai labai gražus pavasario rytas. Tada šiame fronte sugriaudė pirmą kartą pirmos lietuviškos patrankos, nes kartu dalyvavo ir lietuviška artilerija. Bolševikai buvo bematant išvyti, bet lietuviams pasitraukus į Alytų, bolševikai vėl Daugus užėmė ir ten išbuvo, kol jų nepavarė nuo Gardino pusės atėję lenkų legionieriai. Bėgo jie tada iš Varėnos, nes juos lenkai supo iš rytų, nuo Lydos. Išbėgo jie tyliai ir iš Daugų.

Lietuviai užėmė bolševikų apleistas vietas, įėjo į Varėną. Lenkai kariavo su bolševikais ir buvo dar toli. Apie juos buvo mažai kalbama ir galima sakyti, nesiskaityta. Visi buvo minties, kad lenkas yra menkas karys, jei ir teks su juo kariauti, tai bus lengvai nugalėtas.

Pavasarijo. 1-mas pėstininkų pulkas stovėjęs Alytuje, paėmė savo žinion saugoti sritis į rytus nuo Alytaus. Komendantūros gyvenimas susinormavo.

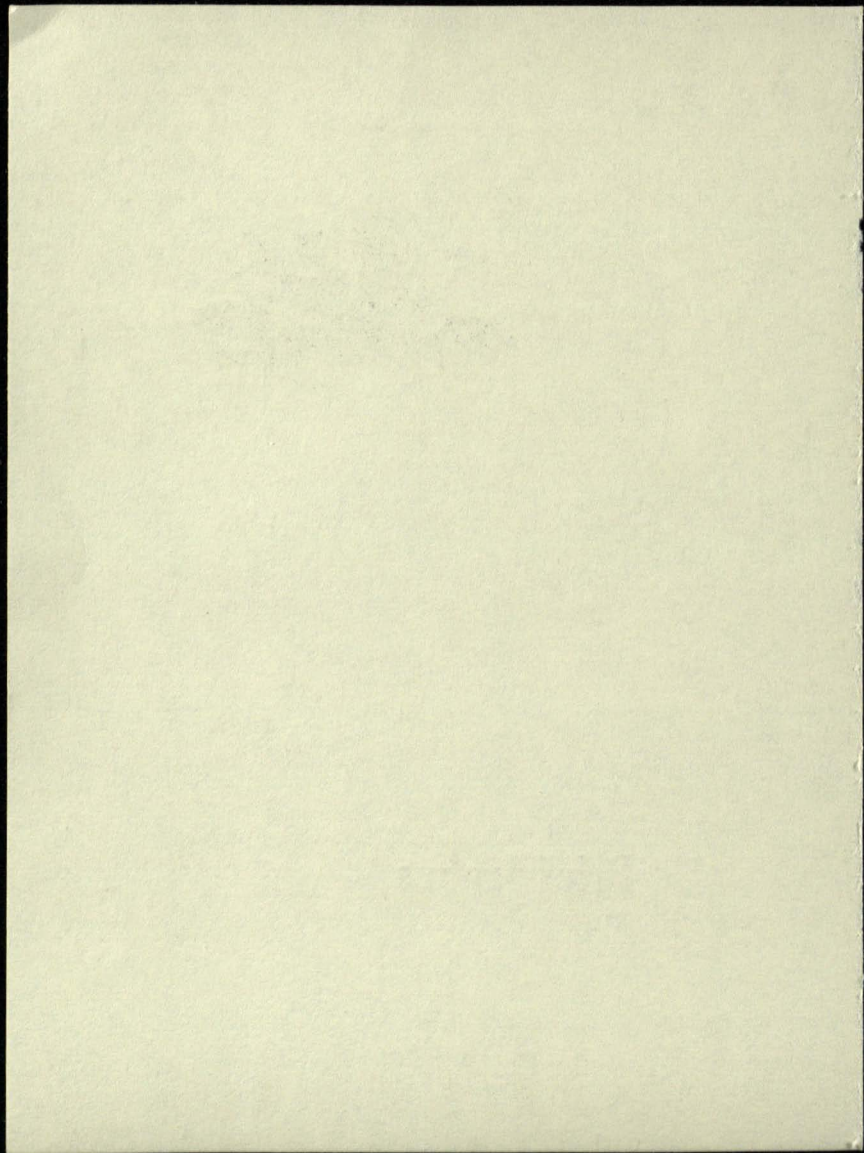
Tuo laiku aš padariau sau ir kitiems nemalonumo. Buvo taip: vieną pavasario rytą grupė savanorių stovėjome kareivinių rajone. Staiga pamatėme skrenda gervės. Pilnas jų raktas. Draugai žinojo mano karštą medžiotojo būdą ir pakurstė nudėti keletą gervių. Vienas draugas net pakišo užtaisytą šautuvą. Viską pamiršau aplinkui ir pakėlęs šautuvą ėmiau tuštinti vienas po kito šovinius. Viena gervė nustojo plasnoti, persisuko ir ėmė kristi žemyn. Tik staiga būrys sunkiai ginkluotų vokiečių įsiveržė į mūsų kiemą. Jie gal-

vodami, kad mes ginamės nuo mus užpuolusio priešo, atskubėjo išsiaiškinti padėtį. Subėgo puskarininkiai ir karininkai. Pakilo ištisas turgus. Vokiečiai keikėsi ir plūdo, visa laimė, kad mes mažai ką supratome. Suprantama, nuo savo vyresnybės gavau gerą dozą karčių pipirų.

Prieš lenkus

NAUJA PADĖTIS

Prieš 1919 metų Velykas, užėmę Gardiną ir visą vokiečių prieš bolševikus laikytą liniją baltgudžių žemėse, lenkai sukcentravo savo kariuomenę piečiau Lydos ir smogė bolševikams. Jų kavalerija per Velykas užėmė Vilnių. Bolševikai tylomis apleido sritis, kurias jie buvo užėmę Lietuvoje ir išsidangino į šiaurę. Tenai juos persekiojo lietuviai su vokiečiais, o iš rytų, lietuvių dešiniame sparne ėjo lenkai, stumdami bolševikus į rytus ir į šiaurę.

Dzūkijoje, bent Vilniaus pusėje, jie iš pradžių toliau Alytaus pusėn nėjo, tik siuntinėjo savo žvalgybas. Jie su vokiečiais sutarė laikytis tos pačios demarklinijos, kurią vokiečiai laikė su bolševikais. Kol lenkai buvo užimti kare su bolševikais, jie didesnio aktyvumo pas mumis nerodė. Susidorojus, kiek su bolševikais, jie atsirado Merkinėje, Leipalingyje, Dauguose, Butrimonyse, bendrai išilgai senos vokiečių - bolševikų demarklinijos. Lietuviai tos linijos su bolševikais nenustatinėjo, nepripažino jos ir santykių su lenkais.

Pas mus lenkai atsirado Butrimonyse, Gervėnuose, Mieliūnuose, Puocalonyse, Švanbalaukyje, Meškučiuose, Laukininkuose, Merkinėje, o Suvalkijoje ir Leipalingyje.

Iš ankščiau lietuvių užimtų vietų turėjome pasitraukti. Buvo labai nemalonu ir prie lenkų niekad ne-

buvo meilės ir pagarbos, o po jų atkeliavimo į senas bolševikų pozicijas, pakylo prieš juos neapykanta.

Iš pradžių lenkai laikėsi gan rimtai, išdėstė savo kariuomenę išilgai tos linijos, vėliau Fošo linija vadinamos. Bet iš lietuvių pusės jie tuojau pajuto, kad jie čia nepageidaujami.

Aš užsidegiau, nes lenkai užėmė mano gimtąjį kaimą ir pasiryžau visom jėgom lenkams keršyti. Tą patį juto ir darė kiti mano draugai. Viršilos Z. tėviškė irgi likosi po jais ir jis akies ant lenkų neturėjo. Karininkai apie lenkus ne kaip atsiliepdavo ir sakydavo, kad reikia būt pasiruošusiems su jais kariauti. Ilgai nereikėjo laukti. Savanoriai raginti ir neraginti, dieną naktį ir kur tik galėjo duodavo progos lenkams pauostyti lietuviško parako.

Lenkams atslinkus prie Fošo linijos, vokiečių daliniai, kurie iki šiol stovėjo Alytuje, išsinešdino prie Vilkaviškio ir tenai tvarkėsi, prieš galutinai išeinant iš Lietuvos. Prieš išsikeliant iš Alytaus, jie kelias dienas plėšė gyventojus, ypač ieškojo penimų ir kur tik surasdavo, nušaudavo ir nusigabendavo su savim į Alytų. Tai buvo savotiškas atsisveikinimas. Komendantūros ir pulko vyresnybės protestai negelbėjo. Plėšikavimai nustojo, kai jie iš Alytaus išsikraustė.

Bolševikams pasitraukus, bolševikuojuantieji nurišo, bet užtat pagyvėjo lenkų veikla. Lenkų jaunomenės traukė į legijonus.

Prekių spekuliacija, kuri buvo prie vokiečių gana silpna, dabar atgyjo ir išbūjojo. Komendantūros kariams teko susirūpinti jai užkirsti kelią. Teko saugoti

kelius dieną ir naktį. Daug jos sučiupdavome, dar daugiau jos praslįsdavo.

Krašte vyko naujokų šaukimas, kūrėsi nauji pulkai. Pasirodė angliška ir amerikoniška apranga, ėmėm gauti amerikoniško tabako.

Lenkai grūmėsi rytuose su bolševikais.

Sąryšyje su Bermonto armijos pasirodymu Lietuvoje, 1-mas pėstininkų pulkas greit išvyko į Žemaitiją ir ten išbuvo iki 1920 metų pradžios, kada jis ir vėl buvo perkeltas į Alytų. Iki to laiko demarkliniją (Fošo liniją) saugojo nuo Jiezno iki Leipalingio imtinai Alytaus Apskritis Komendantūros kuopos. Į šiaurę nuo Jiezno, ant Fošo linijos stovėjo Kauno Komendantūros daliniai, o nuo Leipalingio iki Vokietijos ruožiaus lietuvių daliniai iš Marijampolės.

Fošo linijos saugojimas reikalavo iš Komendantūros dalinių didelio įtempimo ir vargo, nes saugoma tos linijos atkarpa buvo ilga, o Komendantūros dalių būta tik kelios kuopos.

NESEKMĖ TIES LEIPALINGIU

1919 metų rudenį padėtis Fošo linijoje įsitempė. susidūrimai su lenkais pasidarė nuolatiniai, būdavo sužeistų, net nukautų ir patekusių į nelaisvę, kaip iš vienos, taip ir iš kitos pusės. Kiek apsitvarkę su bolševikais, lenkai pasidarė drąsesni, bet ne atsilikdavome ir mes. Praktiškai vyko mažasis karas, kuris neišvengiamas, kur stovi greta dvi nedraugingos kariuomenės, tarpe kurių dar neprasidėjo tikrasis karas.

1-mas pėstininkų pulkas vis buvo Žemaitijoje, o Alytaus Apskritis Komendantūros daliniai saugojo Fošo liniją. Mūsų 1-jai kuopai teko stovėti išbarstytai įvairiose vietose. Kulkosvaidininkai gi būdavo pagal reikalą kilnojami – tad aš, kaip kulkosvaidininkas, su savo grupe dažnai buvau siuntinėjamas visur, kur tik stovėjo Alytaus Apskritis Komendantūros daliniai.

Vasaros pabaigoje kilo mūšiai su lenkais dėl Seirnių, kurie ėjo kelis kartus iš rankų į rankas ir vistiek paliko lenkams. Mūsų komendantūros daliniai tenai nedalyvavo, bet mes žinojome apie tas kovas ir labai piktinomes lenkų veržimosi į Lietuvą. Dar vėliau lenkai pasirodė su didesnėmis jėgomis arčiau mūsų laikomo baro ir užėmė Veisėjus. Žemaitijoje vyko kovos su bermontininkais.

Spalio mėn. pradžioje aš su savo kulkosvaidžiu buvau paskirtas stovėti tarp Seirijų ir Leipalingio. Patį Leipalingį lenkai buvo užėmę. Vieną sekmadienį, grįžtantieji iš Leipalingio bažnyčios lietuviai ūkininkai pranešė mums, kad Leipalingyje esama daugelio lenkų kareivių ir, kad jie ruošiasi pulti mūsų užtvarą. Mūsų užtvara buvo užaliarmuota ir mūsų dalinio vadas įsakė pulti lenkus pirma. Bematant išžygiavome plentų Leipalingio link. Nepriėję dar Leipalingio, mūsų daliniui besiruošiant išsiskleisti, iš užu kalno pasirodė puolantieji mus lenkai. Iš mūsų pusės būta sumišimo, kuris trūko labai trumpai. Pasigirdo komandos. Mes skubiai skleidėmės, stengdamiesi tinkamai sutikti ir atremti lenkus, bet buvo pervėlu. Lenkai buvo čia pat ir puolė mus iš šonų ir iš priekio. Pa-

kilo netvarkingas šaudymas. Mes spyrėmes, bet pamatę, kad nieko iš to nebus — ėmėm trauktis. Traukimasis išvirto į bėgimą. Pabėgo ir mano kulkosvaidžio numeriai ir paliko mane prie kulkosvaidžio vieną. Iš pradžių šaudžiau, bet vėliau vienas visko padaryti negalėjau, o lenkai čia pat ir svarbiausiai į mane šaudė iš užpakalio. Buvau apsuptas ir neišvengiamai būčiau patekęs į nelaisvę. Čia vėl mane išgelbėjo medžiotojo - brakonieriaus amatas — neriau į krūmus, užbėgau už kalnelio ir pasileidau bėgti artimiausio ūkininko trobų linkui. Niekėno nepastebėtas sulindau į pakluonės šiaudus ir ten pasislėpiau. Manęs lenkai nepersekiojo ir negaudė.

Per vieną valandą laiko, lenkai visiškai išsklaidė mūsų du būrius (apie 60 žmonių) ir paėmė du mūsų kulkosvaidžius. Ir žmonėmis nukentėta — buvo keli užmušti, keli pateko į nelaisvę, būta ir sužeistų.

Aš, sulaukęs sutemų, tykiai išlindau iš slėptuvės ir pievomis, laukais perėjau prie savo dalinio. Tenai mane buvo klaidingai užrašę, kaipo patekusį į nelaisvę,

Buvo visiems mums labai pikta, kad lenkai užklupo mus blogoje pozicijoje, kur nebuvo priedangų ir nedavė progos kaip reikiant išsiskleisti.

LENKŲ UŽNUGARYJE

Nuolatos mūsų trukdomi, lenkai pasidarė budresni. Jie ėmė stipriau saugoti rubežių ir gauti žinių iš jų valdomos pusės mums pasidarė sunku.

Vieną rytą buvau pašauktas pas kuopos vadą, kar. Grušecką. Nuėjau tuojau pat. Jis manęs paklausė, kada aš mačiau savo tėvą ir ar aš kartais neturiu iš jo kokių nors žinių. Atsakiau, kad tėvą mačiau gana seniai ir, kad man atrodo, lenkai ėmė smarkiau saugoti liniją. Tada jis man pasakė, kad mane vertina kaip gerą ir ištikimą kareivį, o mano tėvą, kaip gerą lietuvių kariuomenės informatorių. Bet jis jau seniai negauna jokių žinių iš ten ir todėl norėtų, kad aš slapta nuvykčiau į Meškučius, išžvalgyčiau padėtį, kas kalbama ir girdima iš lenkų kareivių. Be to, pasistengčiau susižinoti su ten gyvenančiais veikliais vyrais, kurie padėtų lietuvių kariuomenei. Kar. Grušeckas pridūrė, kad tik man vienam jis gali tai patikėti ir kad aš tam tikslui geriausiai tinku. Buvau labai patenkintas vado man išreikštu pasitikėjimu.

— Tik žiūrėk man, neįkliūk... Lenkai įerzinti ir budrūs. Gauni šešias dienas atostogų. Viršila Ž. žino kur eini, o kitiems nei žodžio. Supranti?

— Suprantu, Tamsta, vade... atsakiau. Ir aš išėjau.

Tai buvo iš pat ryto, žiemą, 1919 m. gruodžio viduryje. Nuėjau pas viršila Ž. pranešti apie mano pasikalbėjimą. Jis, pamatęs mane, paklausė:

— Ar eini?

— Einu, — trumpai atsakiau.

— Tik neprasižiok... — perspėjo mane.

— Tai ne...

— Ar šešioms dienoms?

— Šešioms...

— Tik negerk . . .

— Negersiu . . .

Mintis, kad aš einu į savo gimtąjį kaimą, kad pamatysiu tėvus, artimus draugus ir merginas, mane jaudino. Buvau jaunas, ryžtingas, kulkų nekartą pavaišintas, tad visą savo kelionę labai lengvai įsivaizdavau. Maniau sau, nueisiu pas Pankevičius, jie kaip ir giminės, apsiklausiu, pasiviešėsiu, tykučiom pereisiu Varčią, kad ir šunys nesulos ir, tamsiai, per gojėlius ir raistelius nukaksiu Meškučiuosna. O tenai, juk lietuviai, kaimynai — jų bijoti nėra ko. Pabūsiu, pasi-
svečiuosiu, sužinosiu kas reikia ir grįšiu.

Įsakyta buvo iškeliauti tuojau pat. Tad, susitvarkęs, ginklus pasiėmęs, iškeliavau.

Ėjau beržukeliu, kuris čia pat nuo Pontonų kareivinių prasidėjo irėjo beveik iki plento Saratovo - kareivinės į pietus. Buvo miela ir malonu keliauti savais keliais . . . namo . . . pas lenkus. Ši paskutinioji mintis man nebuvo maloni . . .

Buvo apie 11 val. ryto. Aš išsisukau nuo plento į Skėrnės plentą. Einu, galvoju apie tai, kaip pereiti per Varčią į Meškučių kaimą ir čia apstulpau. Prieš mane, paruoštus šautuvus rankose laikydami, lengva risčia kilo iš už kalno lenkų raitelių būrys.

Aš ėjau pilnai apsiginklavęs, lietuviškoje uniformoje, su šovinių kroviniu, su granatomis už diržo. Buvau vienas, o jų keliolika. Tačiau jie manęs nestabdė — jie jojo ir prajojo visai manęs neužkalbinę.

Po kurio laiko aš išgirdau šaudymą. Šaudymas buvo tankus, bet trumpas. Po to ir vėl ramu. Aš pasukau

iš kelio ir pasislėpiau raiste. Netrukus raiteliai vėl tuo pačiu keliu, laikydami šautuvus rankose, grįžo ir nujojo link Puocalonių plento.

Praleidęs lenkų raitelius, apsidairiau ir nužygiavau į Pataronis, kur stovėjo mūsų komendantūros daliniai. Ėjau ir stebėjau, kaip tas rubežius su lenkais mažai saugomas.

Perėjęs per Daugų - Alytaus plentą, aš greit buvau Pataronių kaime. Prisistačiau užtvaros viršininkui, kuris žinojo apie mano kelionę ir tik palinkėjo man geros sėkmės.

Aš išėjau iš kaimo ir, tik man žinomais takais ir keleliais, pasiekiau Švabalaukės kaimą, kur gyveno mano būsimasis uošvis Pankevičius. Čia jau buvo nekieno žemė.

Pankevičiai nepaprastai apsidžiaugė, suteikė reikalingų žinių, kur ir kiek stovi lenkų, papasakojo paskutines naujienas iš Meškučių kaimo ir aš, palikęs pas juos visus ginklus ir karišką apmundiravimą, išvykau į Varčią.

LENKŲ UŽIMTUOSE MEŠKUČIUOSE

Temo, kai aš visai laisvai, be trukdymų, išlindau iš miško, raisteliais ir daržais priėjau prie kaimo ir greit buvau prie tėvo namo. Jis buvo visai viduryje kaimo. Tėvo namuose žiba šviesa. Tai motina, turbūt verpia, pamaniau sau ir priėjau prie lango. Taip ir buvo - motina verpė, o tėvas kaž ką dirbinėjo.

Tėvai, mane pamatę, nusigando ir pradėjo man iš-

metinėti:

— Vaikeli, tu prapuolęs, nes lenkų pilnas kaimas. Jie jau tardė mus — jie žino, kad tu Lietuvos kariuomenėje tarnauji — sako tau reikėjo eiti į lenkų kariuomenę...

Tai buvo šeštadienis. Ta vakarą aš niekur nėjau. Patylomis pasikalbėjau su tėvais. Iš tėvo sužinojau daug man reikalingų žinių ir nutariau rytoj dar jų papildyti ir tuojuo grįžti atgal. Su geromis viltimis atsiguliau ant molinės krosnies ir įmigau.

Kitą dieną buvo sekmadienis. Žmonės ėjo bažnyčion į Nedzingę, kiti likosi namuose ir tarpe jų man reikalingi keli jauni vyrai ir jaunuoliai, su kuriais turėjau aptarti reikalą, kaip ir kam organizuoti partizaninį kaimo judėjimą prieš lenkus. Daugumas jų buvo labai prielankūs ir laukė lietuvių ateinant. Lenkai manęs neklausinėjo ir nestabdė. Pavojus buvo tik iš lietuvių - kaimynų pusės, jeigu iš jų tarpo atsirastų labai plepus žmogus.

Užėjau pas man gerai pažįstamą ūkininką Juožą Remeikį, kurio sūnus buvo buvęs savanoriu mūsų dalinyje, bet jau žuvęs kovose su bolševikais ties Širvintais. Ten radau keletą vyrų lošiant kortomis. Mane pamatę jie nustebo, bet man nieko nesakė, tik lošė kortomis toliau lyg niekur nieko.

Bet jų tarpe buvo mūs kaimo gyventojas Filiksas Bakšys, kuris visados sakėsi esąs lenkas. Tas mane pamatęs pradėjo klausinėti ar aš jau namuose, gal, girdi, Lietuvos kariuomenėje neužtenka maisto, drabužių. Aš aiškinausi, kad Lietuvos kariuomenėje mais-

to ir drabužių užtenka, tik man nusibodo ten. Aš noriu būti namuose — prižiūrėti senus tėvus.

Bakšys tuojau išėjo. Visi tada pradėjo kalbėti, kad bus blogai, nes jis tikras lenkas ir mane tikriausia įskųs lenkų kereiviams.

Man dar nedaėjus namų, mane pasivijo kaip tik pas Bakšį stovėjusieji lenkų kareiviai, su parengtyje laikomais šautuvais ir mane sulaikė. Namu eiti neleido ir nusivarė pas to kaimo gyventoją Juožą Markauską, kur stovėjo lenkų užtvaros viršininkas.

TARDYMAS

Pas Markauską mane įvedė į kitą gyvenamo namo galą ir tenai turėjau su sargybiniais laukti prie durų. Ten gyveno lenkų karininkas — jų vadas. Greit jis atsirado ir vienas iš atvirusių mane lenkų jam atraportavo, kad pagal įsakymą jie mane suėmė ir čia pristatė.

Du pasiruošę lenkų sargybiniai stovėjo duryse, o mane, stovintį prie stalo, karininkas tardė ir surašinėjo viską į protokolą. Klausė ilgai ir visokių žinių. Pirmiausiai kaip aš čia atsiradau, ir ką aš čia dariau. Ramiai atsakiau, kad iš Lietuvos kariuomenės savo noru pabėgau, kaip savō noru ir įstojau. Pasakiau, kad tarnauti man nusibodo ir aš grįžau. Mane klausė, kodėl aš būdamas namuose neužsiregistravau pas jį. Girdi, ne aš vienas taip darau, bet anie užsiregistruoja ir jiems nieko niekas nedaro. Su manim dalykas buvo blogesnis — aš buvau kaime neužsiregistravęs ir

vaikščiojau civiliniuose drabužiuose. Pas jį esama žinių, kad aš atėjau žvalgybos tikslais pas tėvus ir būčiau išstrukęs dar šią naktį. Vėliau jis mane klausinėjo apie dalinį, kuriame aš tarnavau, apie karininkus, apie apsiginklavimą, apie kariuomenės išdėstymą pagal rubežių, apie tikslus ir kas buvo kalbama savanorių tarpe, ar esama Lietuvoje vokiečių ir panašiai. Aš pasakiau teisingai savo dalinio pavadinimą, savo viršininkus, laipsnį, o į kitus klausimus atsakinėjau, kad nežinau ir nieko nesuprantu. Tas erzino lenkų karininką ir jis buvo su manim šiurkštus.

Tardymo protokolas išėjo ilgas, net du dideli lapai. Karininkas baigė, perskaitė ir liepė pasirašyti. Aš atsisakiau, nes maniau: ką jis ten parašė, o ką paskaitė — dievai jį žino, o aš pasirašęs, galiu pats savo ranka sau kilpą ant kaklo užnerti ir atsisakiau pasirašyti. Tada karininkas man sudavė stipriai į veidą. Jų buvo trys, ir visi ginkluoti, o aš vienas beginklis. Prarijau skriaudą, bet daugiau mane nekamantinėjo ir nusivedė į stipriai lenkų kareivių saugomą ūkininko svirną — kalėjimą ir tenai uždarė. Aplink vaikščiojo sargyba ir nieko prie manęs neprileido.

Mano tardymo metu, kiti lenkų kareiviai padarė tėvo namuose smulkia krata, nesunkiai rado mano motinos paslėptus mano kariškus drabužius ir atnešė viską pas karininką. Karininkas įsakė tai viską perduoti man ir apsirengti kariškais, lietuviškais drabužiais.

Aš sėdėjau šaltame svirne, o per kaimąėjo kalbos ir nerimas. Mano tėvas atbėgo pas karininką, kad ma-

ne paleistų, bet jam gana griežtai pasakė, kad aš esu Lietuvos siųstas šnipas ir būsiu sušaudytas. Mano tėvų sielvartui nebuvo ribos ir tėvas kelis kartus buvo pas poručniką, gal jau ką ir siūlė, bet su juo nebuvo galima susikalbėti ir tėvą išvarė. Prie manęs priėti nei tėvui, nei motinai neleido.

Kitą rytą atsikėliau anksti. Buvo šalta ir neramu. Žinojau, kad su šnipais paprastai kariškos kalbos trumpos. Bet visa mano laimė, kad aš vistik turėjau su savim kariškus drabužius — tas mane, turbūt, išgelbėjo.

Man davė atsigerti karčios kavos su duonos gabalu ir čia pat stovėjo vežimas. Šale stovėjo sargybinis, su baltu voku už rankovės manžeto. Tai palydovas. Vežė mus kainynas — Juozas Čekanauskas, lietuvis ir partizanas. Jis buvo mano bendradarbis. Nudžiugau ir pamaniau, o, gal kaip nors, payyks man iš šitos situacijos ištrūkti. Lenkų sargybinis buvo akylus ir jį buvo sunku nuginkluoti. Prisidėjo dar ir ta aplinkybė, kad vežė mane į Liasogurų dvarą, kur stovėjo to lenkų baro viršininkas, Lietuvos dvarininkas, Venckevičius, o jie buvo čia pat.

Paskui mus, su pagalėliu ramstydamasis, ėjo ir tėvas, nes žinojo, kur mus veža, pažinojo Venckevičių ir tikėjosi išprašyti pas jį, kad mane paleistų. Greit mes buvome Liasoguruose.

Liasoguruose buvo ta pati ceremonija. Baro viršininkas tardė mane trumpai. Mane betardant atėjo ir tėvas. Jis apsiverkė ir graudeno Venckevičių visokiais būdais, labai nusižemindamas, bet ir šis lenkų

karininkas buvo kietas ir nepasidavė perkalbamas. Jis tėvui pasakė, kad aš esu lietuviškas šnipas — tas aišku, mane veža į Varėną, į dalinio štabą. Jis pridūrė tėvui, kad jis užaugino blogą sūnų ir dabar bus abiem blogai. Tėvas pasruvo ašaruose ir liūdnai man pasakė: — Ar matai, sūnau, kas reiškia tėvo neklausyti... Dabar ir save ir mus pražudei... Tėvui įsakė išeiti. Man su juo kalbėti ir atsisveikinti neleido.

Su tuo pačiu vežimu ir su tuo pačiu sargybiniu mane nuvezė Varėnon. Pabėgti negalėjau.

V A R E N O J E

Atvežę į Varėną Čekanauską paleido, o mane nusivarė prie vieno didelio namo, kuriame buvo kažkokios dalies štabas.

Sargybinis mane įsivarė į vieną raštinę, tenai įteikė atvežtus mano tardymo dokumentus, perdavė kitam sargybiniui, o pats pasišalino. Atėjo karininkas ir ėmė mane kamantinėti, kaip ir poručnikas Meškučiuose. Man tas ir nusibodo ir aš bijojau susipainioti ir pripasakoti ko nereikia. Tad aš, be įprastų klausimų ir atsakymų apie dalį, laipsnį, vardą, pavardę, gimimo vietą, datą — jam pasakiau kaip reikiant, o vėliau ant kiekvieno klausimo atsakiau “ne” arba “nežinau”. Kamantinėjo mane jis ilgokai ir susierzino. Priejęs rėkė ir šaukė, o kai atsigrižau, vedamas iš kambario, tai jis man spyrė į užpakalį. Pamaniau, kad tai yra savotiškas atsisveikinimo būdas. Mane nuvedė į lenkų daboklę.

Daboklėje jau sėdėjo keli lenkų nubausti karei-

viai. Mane pamatę ir sužinoję, kad aš lietuvis kareivis, puolė prie manęs, atėmė iš manęs maisto ryšulėlį, kurį Venckevičius leido tėvui man įduoti, ir čia pat suvalgė. Nuo manęs numovė mano geras kariškas - amerikoniškas kelnes ir bintus, nuėmė gerą amerikonišką švarką, o man davė savo suplyšusius. Aišku, aš mėginau savo savastį ginti kiek galėjau, bet jų buvo daugiau ir jie bematant mane sudorojo.

Ant rytojaus atėjo kalėjimo - daboklės prižiūrėtojas lenkų viršila — apžiūrėti suimtyjų. Aš tuojau jam pranešiau, kad jo lenkų kareiviai daboklėje mane apiplėšė ir reikalavau, kad jie grąžintų man pagrobtus drabužius. Lenkų viršila man pasakė, kad man greit nereikės nei drabužių, nei maisto, nes, kaip lietuviškas šnipas, būsiu sušaudytas, bet vistiek liepė kareiviams grąžinti man mano drabužius. Vos jis spėjo išeiti, lenkai - daboklininkai mane užpuolė ir skaudžiai sumušė. Nieko aš jiems negalėjau padaryti.

Mane kamavo ne taip lenkų kareivių mušimas, kaip ankstyvesni lenkų karininkų ir, dabar jų viršilos, pasakymai, kad aš esu šnipas ir mane sušaudys. Aš nejuokom susirūpinau. Pamaniau sau, kad mirti reikia ar šiaip ar taip — suprantama, bet mirti beginkliam nuo lenko kulipkos, buvo pikta. Sėdėjau kampe ir tylėjau. Lenkai kalbėjosi, ginčijosi, juokėsi, vienu žodžiu neperdaug jaudinosi savo sėdėjimu kalėjime. Man atrodė, kad tai buvo išviso nuolatiniai kalėjimo klientai.

Sutarškėjo užraktas, susibeldė duryse ir atėjo kalėjimo viršininkas ir mane išsivedė. Lauke sėdėjo bal-

nuose du lenkų raiteliai, kurie turėjo mane eskortuoti toliau.

Mane varė per Merkio tiltą Varėnos geležinkelio stoties linkui. Kelio buvo keli kilometrai. Tą dieną gerokai pasnigo. Buvo sunku ir šiaip eiti, o čia arkliai skuba, su manim žingsnio greičio neišlaiko ir reikėjo kuo ne bėgte bėgti. Kai atėjau Varėnos geležinkelio stotin, buvau sušilęs ir pavargęs.

Mane atsivarė į stoties patalpą. Tai buvo didelė salė, buvo bufetas, prie kurio stovėjo apygirtis lenkų karininkas, kuris prie mūsų priėjo ir ėmė klausinėti gana kvailių klausimų. O čia sargybiniai - raiteliai, jo užklausti, atraportavo, kad aš esu lietuvių šnipas. Karininkas sudavė man į veidą. Jis kabinosi prie manęs, tyčiojosi, bet laimei atėjo traukinys, suūžė į stotį, žmonių, o mane lenkai nusivedė prie traukinio. Abu sargybiniai mane įvedė į vieną kupę, susėdo abėjom pusėm ir taip išsėdėjo visą mūsų kelią. Sargybiniai buvo labai akylūs ir pabėgti nuo jų nebuvo įmanoma.

GARDINE

Traukinys sustojo Gardino stotyje. Žmonių stotyje buvo daug, bet mūsų būreliui jie plačiai duodavo kelią ir spoksojo į mane iš visų pusių. Čia mane ėmė varinėti iš vienu namų prie kitų ir vis nauji karininkai sprendė mano klausimą. Kaskart jie kalbėdavosi telefonais su kažkokiom kitom įstaigom, o po to mane varė kitur. Pagaliau mane atvarė į vieną karinę raštinę ir jau čia nekamantinėjo. Tai buvo didelis trijų aukštų mūras. Sargybinis įteikė mano lydimočius

dokumentus ir kažkokia panelė ėmė iš jų rašyti raštą. Mano sargybiniai pasišalino, atsirado kitas lenkų sargybinis kareivis ir ėmė mane globoti. Panelė greit baigė rašyti raštą, atėjo į raštinę aukštas kariškis, kuris atydžiai perskaitė dokumentus ir pasirašė, o atsi-lenkęs, ir į mane pažiūrėjęs, pāsakė lenkiškai, kad mane, kaip neaiškų tipą geriausia būtų sušaudyti. Mes visi kiti tylėjome. Aš nusimaniau ir pagalvojau, kad tai turbūt ir bus mano likimo sprendimas. O čia man liepė eiti į priekį ir lenkų kareivis ėmė žingsniuoti paskui manęs, su užtaisytu šautuvu. Mane vedė gatvėmis, dairiausi pabėgti, bet progos nebuvo. Vedė per miestą, o vėliau išsivedė už miesto ir mes ėjome keliu per laukus. Čia, pamaniau, ir bus man galas — šūvis į nugarą ir po viskam. Mintis skriejo ir maišėsi, kaip bičių spiečius. Ėjau automatiškai ir visiškai nusiminęs. Ėjome ilgai. Kiek nusiraminau, pamaniau, jeigu būtų vedę nušauti, tai jau buvo daug patogių vietų, bet to nepadarė, gal gi išliksiu gyvas.

Toliau už miesto, laukuose, pagaliau pamatėme didelį pastatą ir ėmėme prie jo artintis. Jis buvo aptvertas aukšta ir tankia spygliuota viela. Kampuose buvo bokštai ir matėsi sargybinių siluetai. Supratau, kad čia kalėjimas arba belaisvių stovykla.

Mus į kiemą įsileido stipri lenkų sargyba. Įėjęs vidun pamačiau koridoriais slankiojančius, silpnai elektros apšviestus, belaisvių šešėlius. Tai būta bolševikų belaisvių stovyklos.

GARDINO BELAISVIŲ STOVYKLOJE

Patalpa buvo apšviesta silpna elektros lempute, joje buvo prietema. Aš apsidairiau — pakampėm ir išilgai sienų sėdėjo ir gulėjo išblyškusios žmonių figūros. Kai kur sėdėjo po du, o dažniausiai po vieną. Visi jie buvo rusai — bolševikų armijos kariai. Jų buvo nemažai. Gulėjo jie ir sėdėjo ant patiestų grindyse šiaudų. Aš pasirinkau sau kampą ir atsisėdau ant šiaudų. Smarvė buvo nepakenčiama. Buvo apyšalta ir langai buvo uždari.

Bolševikai sujudo, man įėjus, bet priėjo tik pora, susipažinti, paklausti kaip ir iš kur. Rusiškai mokėjau menkliau negu lenkiškai, be to, buvau išvargęs ir neturėjau noro su jais leistis į ilgas kalbas. Sužinojau, kad lietuvių belaisvių čia nėra, yra tik rusai. Aš įsitaisiau ant savo šiaudų ir ėmiau snausti. Bet neilgai. Odos niežėjimas ir svilvinimas mane prižadino. Ėmiau kasytis ir draskytis — buvau užpultas utėlių. Jų tenai buvo milijonai. Bolševikai gi visai nesikasė, jie buvo čia seniai ir jau buvo su ta blogybe apsipratę. Aš pakilau nuo savo guolio ir nuėjau į visai pliką, be šiaudų, vietą ir tenai atsiguliau. Bolševikai tatai pastebėjo ir ėmė juoktis. Jie suprato mano nerimą ir sakė, kad už kelių dienų ir aš apsiprasiu.

Brėško rytas. Galva sprogo iš skausmo, niežėjo kūną. Kėliausi su kitais ir tvarkiausi, kaip galėjau. Greit atėjo stovyklos prižiūrėtojas ir patalpos dežuruojantis, išėjęs iš rikiuotės, jam atraportavo kiek yra žmonių gyvų, ligonių ir sveikų. Tada aš tik atkreipiau

dėmėsį, kad iš tikrųjų pasieniais ant šiaudų gulėjo nejudėdami tamsūs šešėliai — tai mirę per tą naktį belaisviai.

Paskui mus šaukė pavardėmis, turėjome atsiliepti. Už mirusius ir mirštančius atsiliepdavo dežuruojantis. Po to gavome nesaldytos kavos ir po puse svaro duonos. Tai, aišku, buvo badmirių norma. Valgėme kas sau, kalbėtasi mažai, visi buvo prislėgti, paniūrę. Dabar aš supratau ir tą sunkiąją smarvę. Mirštantieji nepajegė išeiti į išvietę ir atlikinėjo visus gamtos reikalavimus čia pat.

Kieme atsirado trys vežimai, prie jų buvo jų savininkai; prižiūrėjo lenkų sargybiniai. Į jas nešė ir krovė belaisviai savo mirusių draugų lavonus. Lavonai buvo vien baltiniuose, purviniuose ir utėlėtuose. Kai kurie lavonai neturėjo nei baltinių — viską nuėmė ir pasidalino likę jų gyvi draugai. Lavonai buvo nepaprastai liesi — žmonės mirė ne tiek dėl ligų, kiek iš bado ir darbo. Lavonų buvo virš dešimties. Sveikesni belaisviai, jų tarpe ir aš, turėjome eiti paskui vežimų ir už stovyklos, laukuose juos laidoti. Atsimenu buvo labai šalta, darbas sunkus ir labai nemalonus. Ir taip būdavo kasdien, kol aš buvau šioje stovykloje. Rusai mirė labai kantriai, ramiai, be skausmų ir dėjavimų.

Paprastai dirbdavome laidojant mirusius iki pietų. Tada mus atvarydavo į stovyklą ir duodavo pietus, jei juos išviso galima buvo pavadinti pietumis. Tai buvo skysta vandeninga kručkų sriuba su mažomis, sušalusiomis bulvytėmis.

Bet sunkiausia bausmė buvo utėlės. Pagaliau po

kelių dienų nemiegotų naktų, sunkaus darbo ir bado, turėjau ir aš apsiprasti. Mano kūnas pasidarė šašuotas, gruoblėtas ir patamsėjo, kaip ir pas rusus - belaisvius. Nors mane jos graužė nemažiau, bet jau ne taip piktai niežėjo kūnas.

Taip išbuva stovykloje 10 dienų. Mane su kitais sveikesniais ir stipresniais rusais paskyrė prie lenkų komendantūros pjaustyti malkų. Darbas nebūtų buvęs sunkus, jei ne didelis šaltis ir badmirio maisto davinys. Bet mes visi tuo darbu džiaugėmės, nes buvo progų išprašyti iš gyventojų kiek maisto ir net parūkyti. Dirbome labai lėtai, kiek galėdami taupydami senkančias jėgas. Aš nešiodavau iš štabelių pliauskas, o rusai pjovė. Buvo gera ir tas, kad lauke pailsėdavo uoslė nuo stovyklos smarvės ir nešvarumų. Dirbome spygliuota viela aptvertame kieme, sargyba buvo labai silpna. Nuo to laiko malkų pjovimas buvo mano nuolatinis darbas.

Susipažinau su mūsų grupės vienu rusu belaisviu Boleslovu Rachmaninu. Tai malonus ir net paslaugus žmogus. Mes su juo susidraugavome. Vieną kartą, per pertrauką, jis man pasakė, kad man reikia bėgti, nes aš ilgai neišlaikysiu. Po mėnesio - kito mano jėgos išsisėms, aš susmuksiu ir aišku ateis mirtis. Žinojau tai ir aš pats ir mirti nenorėjau. Rachmaninas man pasakė, kad geriausia proga pabėgti yra iš šio darbo ir, jeigu reikės, jis man padės.

PABĖGIMAS

Ejo aštuoniolikta mano stovykloje gyvenimo diena. Aš žymiai susmukau. Mano judėšiai pasidarė tiptškai badaujančio žmogaus - lėti, nevykę. Slėgė sunkus ūpas, buvau visiškai apatiškas. Stovykloje rusai mirė, kaip musės. Jie buvo paimti į nelaisvę vasaros metu ir spėjo išsisemti.

Aš turėjau ant savęs civilinį, Pankevičiaus man paskolintą, paltą ir tik kariška kepuraitė sakė, kad aš esu karys. Aš ant jos geltono lankelio užtepiu purvu, kad spalva išnyktų ir nuo civilinių žmonių nesiskyrčiau. Ruošiausi bėgti.

Mano pabėgimo dieną, mus, kaip paprastai, atvarė sargybinis į komendantūros spygliuota viela aptvertą kiemą, ir mes ėmėme dirbti. Aš nešiojau malkas iš štabelių. Vaikščiodamas ten ir atgal, aš apžiūrėjau spygliuotą tvorą. Ji buvo išpinta labai tankiai ir per ją nebuvo galima perlisti. Nužiūrėjau vieną, labiausiai nuo sargybinio pusės nematomą vietą tvoroje, ir nešiodamas po vieną pliauska (daugiau pakelti negalėjau), aš su ja suduodavau per vielą, kad ji atsipalaiduotų nuo įtempimo. Po kelių tokių stuksenimų pasidarė plyšys, pro kurį, jau galėjau išlįsti.

Taip dirbome iki pietų. Aš dairiausi aplinkui. Gate, čia pat prie tvoros, vaikščiojo žmonės ir į mus nekreipė jokio dėmesio. Vadinasi, jeigu man pavyktų perlisti per skylę, niekam nematant, aš bučiau atsידūręs gatvėje, ir tarpe civilinių gyventojų būčiau buvęs nepastebimas, kaip belaisvis. Bet dienos metu judėjimas gatvėje buvo gana didelis ir sargybinis vaikščiojo

aplink kiemą ir pabėgti progos vis nepasitaikė.

Tai buvo šeštadienis. Po pietų ėmė snigti. Iš pradžių silpnai, o vėliau ėmė kristi nepaprastai tankiai, pakilo vėjas ir ėmė maišytis žemė su dangum. Mes iš lėto dirbome. Komendantūros virėja liepė man sekmadieniui prinešti į virtuvę malkų ir, kai aš tai padariau, ji niekam nematant, davė man iš pasigailėjimo puoduką saldytos kavos, vieną bulkutę ir tris papirosus. Tai buvo didelis tais laikais turtas – dovana. Dėkojau, o ji, apsidairiusi aplink, nuėjo prie spintos ir pripilusi man stikliuką degtinės, liepė greit išgerti. Aišku, aš ir tai sudorojau, padėkojau ir išėjau iš virtuvės. Snigo. Vėjas suko sniego mases ir pjaunančių malkas belaisvių buvo beveik nematyti. Sargybinis nuo vėjo pusnies pasislėpė po stogu, ties virtuve. Aš priėjau prie pjovusių rusų ir Rachmaninas man tyliai pasakė:

– Dabar bėk...

Supratau, kad tai ideališka pabėgimo proga: buvo apytamsu, sargybiniui mes nerūpėjome, gatvėje nebuvė nei vieno žmogaus. Aš nuėjau prie štabėlio ir ramiai atnešiau pjovikams du kart po pliauska, o tada mirktelėjau Rachmaninui, atsisveikindamas ir nuėjau prie skylės tvoroje. Atsargiai perlindau ir pasijutau gatvėje.

Širdis plakė, kaip pas sugautą paukštį. Begalinis džiaugsmas gaubė mane ir aš buvau, kaip nesavas. Greitais žingsniais aš žingsniavau priekin. Pasitaikydavo žmonių, bet jie nekreipė į mane jokio dėmesio. Aš smukau į skersgatvį, paskui pasukau kitan, vėl

mainiau kryptis ir pagaliau pats nežinojau, kur aš esu. Taip eidamas gatvėmis, aš instinktyviai jutau, kad einu į Lietuvos pusę. Ėjau skubiai, kiek galėjau, pylė prakaitas. Bijojaisi būti keno nors užkalbintas ir niekur neužėjau, nieko neklausiau. Gatvėse vistik būta žmonių; ėjo kareiviai, kai kur stovėjo lenkų policininkai. Taip mėtydamas pėdas, aš nejučiomis išėjau į Gardino geležinkelio stotį, į tą pačią, per kurią mane atvežė iš Varėnos. Stotyje būta traukinių ir aplink maišėsi daug skubančių žmonių, vieni važiavo, kiti ėjo pėsti, tai vienon, tai kiton pusėn. Visi buvo užimti ir tarpe jų jaučiausi saugiai. Aš ėjau išilgai geležinkelio, Varėnos linkui. Tai buvo pats žnomiausias man kelias atgal, bet kartu ir pats pavojingiausias, nes lenkai kariavo su bolševikais, neramu buvo jų linijoje ir su lietuviais, tai jie tą gyvybinę liniją saugojo gana stipriai. Aš galėjau bematant patekti į geležinkelio apsaugos patrulių dėmesį ir naujai suimtas.

KELIONĖ ATGAL

Žinojau, kad geležinkeliu eiti pavojinga, bet kitos išėities neturėdamas, skubiai žingsniavau į priekį. Buvau silpnas ir prakaitas pilte pilėsi man nuo kaktos. O čia kaip tyčia pūga, šaltas vėjas ir daug sniego. Tas, kas prieš porą valandų buvo mano išgelbėjimu, dabar gali virsti mano pražūtimi. Bet atgal kelio nebuvo.

Mano tikslas buvo pasiekti nepastebėtam ir nesulaikytam Nedzingės apylinkės, Sukarapkos kaimą, kur

buvo ištekėjusi mano sesuo Alena. Tenai aš tikėjausi susitvarkyti, pailsėti ir kurią nors naktį pereiti per lenkų linijas į Potaronis, prie savo dalinio. Bet mane skyrė nuo Sukarapkos geri devyniasdešimt kilometrų. Pirmą savo sustojimą projektavau kur nors toliau nuo Gardino, kaime. Vėliau norėjau, pernakvojęs, pasiekti Margonių kaimą, prie pat geležinkelio, tarp Marcinkonių ir Varėnos. Tenai, žinojau, gyvena jau lietuviai, ir tenai aš tikėjausi rasti pagalbos. Prisiminiau, kad iš Margonių kaimo pas mus, Alytaus Apskritis Komentantūroje, tarnavo savanoris Gaidys.

Aplink už plačių krūmuotų pelkių nieko nebuvo matyti — dengė pūga. Eiti į priekį trukdė stiprus vėjas. Žinojau, kad keliavau per gudų gyvenamas vietas ir iš jų daug pagalbos nesitikėjau. Ėjau, kiek galėjau skubiai, dažnai atsigreždamas — bijojausi vyties. Bet manęs niekas nesivijo ir ant geležinkelio, be traukinių, kurie retkarčiais pro mane praūždavo, nieko nebuvo. Geležinkelį supo pelkės, tai miškai, o gyvenamų vietų ir šviesų ilgai nebuvo. Taip aš nuėjau apie dešimt kilometrų nuo Gardino ir nieko nesutikau. Lydėjo vėjo švilpimas ir liūdnas telegrafo stulpų zvimbimas.

Pagaliau priėjau vieną kaimą. Buvau nepaprastai pavargęs ir norėjau poilsio. Instinktyviai pasukau iš geležinkelio ir nužingsniavau žiburių linkui. Tamsioje gatvėje, tarpe trobėsių, ėjo žmogus. Negalėjau dėl tamsos jo gerai matyti ir tik priėjęs arti, mačiau barzdotą senesnę - kaimietį, su didokais kaimiškais kailiniais ir juodo barono žiemine kepure. Pasveikinau jį

lenkiškai ir paklausiau, kas tas buvo per kaimas. Atsakė, kad Kapiliškės. Paklausiau, ar jis kartais nepriimtų mane nakvynėn, jis labai šaltai man atsakė, kad nepažįstamų žmonių, be kariškos žinybos leidimo ir be paso, geležinkelio zonoje priimti draudžiama. Jis buvo tik sulėtinęs žingsnius, bet nesustojo ir nuėjo trobon, mane lauke palikęs. Turėjau ir vėl grįžti prie geležinkelio ir juo eiti tolyn.

Sniegas nustojo snigęs. Jo sudaryta prieš tai ūkana prasiskleidė ir aš galėjau matyti ištisas tamsias miškų juostas abiejom geležinkelio pusėm. Vėjas ir toliau pūtė ir gailiai zvimbėjo telegrafo vielos ir stulpai. Ėjau iš lėto nes buvau išėikvojęs jėgas, kurios dar pas mane buvo. Kojos pynėsi, sniegas trukdė eiti. Ėjau gan ilgai ir tada prie geležinkelio mažame, kadugiais apaugusiame laukelyje, pamačiau žiburį. Tenai stovėta vienos mažos pirkelės.

Pirkios langai buvo maži, ir visai apšalę. Per juos negalėjau pažiūrėti į vidų. Neilgai galvojęs ir įėjau vidun. Tai būta mažos, kaimiškos pirkios, žemos, silpnai apšviestos mažytės žibalinės lemos, kuri kabėjo pakučioje, virš stalo. Pirkioje buvo šilta ir tvanku. Už stalo sėdėjo keletas jaunų vyrų ir kalbėjosi tarpusavyje lenkiškai. Aš pasakiau labą vakarą ir jie man taip pat atsakė. Tada aš pamačiau ant sienos sukabintus kariškus šautuvus. Aš patekau į kažkokios sargybos bustą. Te tau, pamaniau, ir kruptelėjau. Aišku, kad čia nakvynės negalima buvo prašyti ir reikėjo iš čia kuo skubiausiai sprukti. Paklausiau, ar negalėčiau atsigerti vandens. Kibiras su vandeniu stovėjo čia pat

prie durų ir aš pasisukau prie jo. Nespėjau pasiekti puodelio, kai vienas vyras iš užu stalo mane paklausė iš kur aš esu. Atsakiau gana drąsiai, kad iš Kapliškių ir einu į Marcinkonis, savo mirusios tetos laidoti. Tuoju išgirdau kitą klausimą — ar aš turiu leidimą geležinkelio zonoje vaikščiuoti. Aš nieko nesakęs, atsigrįžau ir išėjau per duris. Per priemenę padariau tik porą žingsnių ir buvau šaltame lauke, tamsoje. Greit pasibėgėjau geležinkelio pusėn, kur būta tankiau didesnių eglių ir kritau į sniegą. Netrukus išgirdau durų bildesį ir visi vyrai išėjo į lauką. Traškėjo užtaisomų šautuvų užraktai. Girdėjau juos kalbantis visai arti ir gailėjausi neturįs nors ir menko šautuvo — aš jiems būčiau parodęs. Lenkai sukosi apie trobą ir kalbėjosi, bet toliau nėjo. Jie valandikę pastovinėjo ir suėjo atgal į trobą. Aš dar ilgai gulėjau ir nejudėjau — jie galėjo iš pirkios per langą mane sekti.

Pagulėjęs kurį laiką aš atsikėliau ir susilenkęs nuo eglės prie eglės perbėgau prie geležinkelio. Nutariau niekur neužėiti, nes pamačiau, kad nakvynės vistiek negausiu, tik galiu pasidaryti bėdos.

Jau buvo vėlu. Aš visėjau irėjau ir pagaliau išėjau į platų kelią su telegrafo stulpais. Čia vyko judėjimas:ėjo ir važiavo žmonės. Supratau, kad dar nėra taip vėlu. Netrukus išgirdau užpakalyje atvažiuojančias roges — buvo tai dvejios kariškos rogės su gerais arkliais. Vežė šieną. Kareiviai, mane prisiviję, pasiūlė pavežėti. Mielai sutikau, nes buvau labai išvargęs. Jie mane klausinėjo kur aš einu ir iš kur ateinu. Aš jiems atsakiau, kaip ir pirmiau, ir jie tuo pa-

sitenkino. Važiuoti buvo gera, nešalta ir aš ilsėjausi.

Lenkai mane pavežėjo apie dešimtį kilometrų ir liepė išlipti, nes jiems reikėjo išsukti iš kelio. Aš išlipęs padėkojau ir nuėjau plentu toliau. Buvo apie 2 val. nakties. Buvau Marcinkonių apylinkėse.

Prieš mane silpnai žėrėjo Marcinkonų šviesos. Bijodamas eiti per miestelį, nes ten galėjo būti lenkų patrulių, aš išsukau iš kelio ir nuėjau per laukus į mišką. Buvau labai išvargęs irėjau visai lėtai.

Staiga prie kelio pamačiau žypčiojant ugnies šviesą. Buvo matyti daug štabėlių malkų, prie kurių ruseno paliktas laužas. Aš atsisėdau prie besikurenančios ugnies, užsirūkiau paskutinį popirosą ir pailsėjau. Po to vėl nuėjau toliau.

Miškui baigiantis priėjau trobėsius nedidelio ūkio. Toliau nuo trobesių radau šiaudų kūgį, į kurį aš įsi-kuičiau ir bematant užmigau.

Nubudau sušalęs ir išlindau iš šiaudų. Aušo rytas. Norėdamas bent kiek apšilti, aš nuskubėjau į mišką.

Po kiek laiko pamačiau priešais ateinančią apysenę moterį. Ji į mane pažiūrėjo plačiomis akimis ir, atrodė, suprato mano vargą. Nešėsi ji mažą ryšulėlį ir prie manęs priėjusi paklausė lenkiškai ar aš ne noriu valgyti. Ji atrišo ryšulėlį, išėmė šaltą keptą bulvinę bandą su spirgais ir atlaužus gerą pusę man padavė.

Netikėtai gavau valgyti ir tas mane padrašino. Aš įsmukau į mišką, atsisėdau ant kelmo ir ėmiau godžiai valgyti. Niekad bulvinė banda nebuvo tokia skani, kaip tada. Sėdėjau, valgiau ir galvojau apie geraširdę moterį. Galvojau, gal ir jiėjo nešina maistu, pas

tokį pat nelaimingą vaiką ar giminaitį kaip ir aš.

Ėjau per Marcinkonių miestelį į geležinkelio pusę. Žinojau, kad netoli turi būti Margonių kaimas, kur aš tikėjau sulaukti pagalbos. Šalia geležinkelio ėjau ilgoką laiką. Eina traukiniai — aš pasisuku iš kelio, praleidžiu ir vėl einu. Vakarop nurimo vėjas ir atšilo. Sniegas padrėko ir pašlapo kojas.

Sutikęs vieną kaimietį vyrą užkalbinau lenkiškai. Jis man pasakė, kad jau netoli Varėna, bet Zervinuose stovi stipri lenkų sargyba ir be leidimo nepraleidžia. Jis patarė aplenkti Zervinus ir eiti laukais, miškais ir per Margionių kaimą. Tas paskutinis kaimas buvo visai netoli ir aš atsisveikinęs su ūkininku nužingsniauau į Margionių kaimą.

MARGIONYSE

Pasukau iš geležinkelio ir nuėjau į kaimą. Kelias ėjo per ūkininko kiemą. Priėjau prie pirkios ir pasižiūrėjau per langą — pirkioje aplink pečių triūsėsi nesena moteris. Man įėjus pirkios vidun, moteris atsigrižo į mane ir atydžiai žiūrėjo. Aš pasveikinau ją lietuviškai. Ji atsakė man puse lūpų irgi lietuviškai. Aš čia pat pasakiau, kad esu lietuvis savanoris ir bėgu iš lenkų belaisvių stovyklos, iš Gardino. Ji tylėjo ir nustebusi žiūrėjo į mane. Aš paprašiau nakvynės. Ji palingavo galva ir pasakė, kad priimti mane negali, nes lenkų valdžios patvarkymai griežti — draudžia nepriimti nieko nakvynėn. Čia mums bekalbant, iš lauko atėjo jauna mergaitė - šeimininkės duktė. Juodvi dingo už krosnies ir kažinką šnibždėjosi. Greit mer-

gaitė išėjo ir nukrypo durų link — norėjo išeiti iš pirkios. Aš gana griežtai jai pasakiau, kad ji išeis tik su manim, o ne viena. Ir čia iš užu krosnies pasigirdo šlamėsys, kažkas sunkesnis smuko nuo krosnies, vėliau pasigirdo senesnio žmogaus atsikranksėjimas ir į pirkią išėjo senesnio amžiaus vyras, apsilvilkęs kailiniais. Jis laikė rankoje pypkę, kurią krapštė ir aš mačiau, kad jis yra taip pat mano atsilankymu susijaudinęs ir neramus. Bet jis gana lėtai ir ramiai, į mane pasižiūrėjęs, paklausė:

— Kad tu esi Lietuvos kareivis, tai tegu būna taip. Bet pasakyk iš kurio tu esi krašto? Matau, kad kalbi lietuviškai...

— Nuo Nedzangių... atsakiau.

— Gerai pažįstų tą kraštą, — tęsė senis ir klausė toliau — iš kurio aš esu kaimo? Atsakiau — iš Meškučių. Senis nušvito. Jis gerai žinojo Meškučius ir turėjo tenai pažįstamų. Man buvo aišku, kad savininkai buvo geri lietuviai ir gal norėjo, bet bijojo man padėti. Todėl senis mane taip smulkiai kvotė. Tada pasigirdo ir kitas šlamėsys, iš užu krosnies pasirodė jaunas, matomai šeiminkės vyras, besišypsąs ir prašnekėjo linksmai, kad jis labai gerai pažįsta Meškučius ir vieną kartą nakvojo pas eigulį, kuris jam buvo padėjęs iš Varčios banditų atgauti, jų iš jo pagrobta telyčią, kurią jis buvo nupirkęs Svabalaukės kaime. Tada aš pasakiau, kad tai mano tėvas, ir kad aš dabar pats jį atpažįstu. Mes pasibučiavome kaip giminės ar aš pajutau, kad atsirado tarpe mūsų abipusis pasitikėjimas.

Iš užu krosnies išėjo moterys ir šeimininkai prašė mane nusivilkti ir pailsėti. Jie žadėjo mane apnakvydinti. Aš padėkojau už viską ir pasakiau, kad turiu tiek utėlių, kad negalvot negalvoju apie nusirengimą. Tada jie tuojau užkaitino šilto vandens, moterys suieškojo švarių baltinių, vyrai atnešė savo senų drabužių ir aš, nusiplovęs kaip reikiant, pasijutau, kaip naujai gimęs. Šeimininkė, kaip išbadėjusiam, padarė stiprią vakarienę ir aš pirmą kartą valgiau žmoniškai.

Išsišnekėjome. Aš pasakiau, kad mūsų kuopoje iš jų kaimo tarnauja savanoris Gaidys. Šeimininkai pašoko iš džiaugsmo – pasirodo, tai buvo jų brolio sūnus. Man paklojo šiltai ant krosnies ir aš greit užlipęs tenai užmigau.

Miegojau labai stipriai ir ilsėjausi kaip reikiant. Nežinia kiek laiko aš būčiau taip miegojęs, nes buvau labai pavargęs, bet mane iš ryto šeimininkai pakėlė ir pakvietė prie pusryčių. Aš padėkojau ir gerai pavalgiau. Tada šeimininkas pakinkė savo arklių roges ir mane, per miškus ir ėgliais apaugusius laukus, gana greit atvežė prie Merkio upės, ties Pūvočių kaimu. Ten jis mane paliko, o pats grįžo namo.

Ėjau per Pūvočius šunis lodydamas. Į mane gyventojai nekreipė jokio dėmesio, o man jau čia buvo drąsu eiti, nes buvau kaip ir namie. Perėjęs tiltą ir kitą kaimo dalį, pievom ir laukais, vengdamas didesnių kelių, ėjau tolyn. Gerai apsižvalgęs, perėjau Merkinės - Varėnos plentą ir vėl pasileidau per laukus, krūmais ir raistais prie Sukarepkos kaimo, ku-

ris jau buvo netoli. Ėjau per Dvaralaukio kaimą. Per langus į mane sužiūro pirkios gyventojai. Matomai jiems kylo įtarimas dėl mano asmens. Kad įtarimą išsklaidyti — užėjau trobon, neva atsigerti. Prie namų stovėjo gražiai pakinkytas į rogutes arklys. Pasirodo, pirkioje būta svotų iš Vabalių kaimo. Įėjau į vidų. Čia gyveno lietuvis ūkininkas Bingėlis. Mane tenai pažinojo, labai nudžiugo, pasodino kartu už stalo valgyti ir gerti. Visi su manim buvo labai malonūs, labai užjautė mane ir davė keletą gerų patarimų. Man patarė palaukti sutemų, nes tada geriau galima buvo nematomam keliauti. Patarė vengti Daugų - Merkinės vieškelio, nes tenai vyksta lenkų kariuomenės judėjimas.

Temo, ėmė lyti. Aš padėkojau pažįstamiems ir išėjau į lauką. Žinojau kurion pusėn reikia eiti ir nužygiavau stačiai per laukus. Aš ėjau pusę valandos ir mano apskaičiavimu turėjau priėti Sukarepkos kaimą, bet jo vis nebuvo. Ėjau dar tiek ir priėjau kažkokį mišką. Supratau, kad paklydau. Sužibo šone žiburys — kažin kokia pirkia, aš pasukau prie jos ir greit buvau troboje. Troboje kaip tik pilė šeiminkė į bliūdus šutintas bulves — šeimyna ruošėsi vakarieniauti. Pasisveikinau ir sužinojau, kad esu Brokaraiščio kaime. Tas reiškė, kad aš pasiėmiau tamsoje blogą kriptį ir nukeliavau nuo tikslo per keturis kilometrus į šoną. Kadangi labai lijo ir buvo labai tamsu, tai ūkininkas pats pasiūlė pernaktoti ir tada ant rytojaus toliau keliauti. Aš sutikau, pavalgiau ir nuėjau gulti.

Ryte aš atsikėliau su šeimininkais anksti ir be pusryčių, juos tikėjauisi valgyti pas seserį, išėjau iš Brokaraiščio Sukarepkos pusėn.

Kelias į tą kaimą buvo labai kalnuotas. Iš Brokaraiščio į Meškučių kaimą buvo vos penki kilometrai. Einu ir nieko negalvoju. Pakilėjau į kalną, keliu eidamas sutikau būrį raitų lenkų. Pamačiau ir apstulbau — juk tai buvo meškutiškiai lenkai, kurie buvo mane jau kartą suėmę. Ir vistik jie mane nebūtų pažinę, kad ne mano kaimynas — meškutiškis Juozas Čeikus, kuris kartu su jais jojo. Jie visi jojo į Brokaraiščio kaimą pas ūkininką Sviklą, pasiskolinti to ūkininko išėiginių rogučių. Mane pamatęs, jis nieko blogo nemanydamas, mane sustabdė ir paklausė visai naiviai — ar jau mane paleido. Atsakiau, kad paleido. Sustojo ir lenkai, kurie kartu patruliuvo šioje apylinkėje ir bematant mane pažino. Mane jie sugražino į Brokaraiščio kaimą, pas tą patį Sviklą, pas kurį nakvoju. Aš buvau parblokštas, nes tiek buvau atvargęs vargo ir tokią padariau kelionę ir čia, prie pat namų, mane ir vėl lenkai sugauna.

Lenkai paėmė pas šeimininką roges, Čeikus, irgi nusiminęs, pakinkė savo arklį, mane pasodino greta jo ir poros raitelių lydimi, mes nuvažiavome į Meškučius, į tėviškę.

Mane atvežė į Meškučių kaimą ir pristatė tam pačiam poručnikui. Prisipažinau, kad iš belaisvių stovyklos pabėgau. Mane vėl uždarė šaltojon.

IŠSIGELBĖJIMAS

Naktyje pašalo ir kelias buvo labai slidus.

Prie daboklės stovėjo to pat kaimo gyventojų Viktoro Aleknevičiaus pastotė. Čia pat buvo ir mano palydovas – stambus, jaunas lenkų kareivis.

Per naktį pailsėjau, sutvarkiau savo mintis ir atgavau dvasinę lygsvarą. Man buvo aišku – reikia bėgti.

Važiavome nekalbėdami. Kelias buvo slidus, o Aleknevičiaus arklys nekaustytas slidinėjo.

Tarp Nedzingių ir Laičių kaimo buvo kalnas. Aleknevičius, nors ir atsargiai nuo jo leidosi, bet arklys paslydo ir ėmė mus nuo kalno nešti. Aleknevičius tempė vadeles, stabdė kiek galėjo, bet veltui – įsibėgėjusios rogės užsikabino ir mes visi išvirtome į sniegą. Krito ir lenkų kareivis, išleidęs iš rankų šautuvą.

Aš atsikėliau ir greit pagriebiau lenko šautuvą. Nusivariau lenką toliau nuo kelio, liepiau jam nusi-rengti, atiduoti man jo paltą ir kepurę su baltu ereliu, o aš jam atidaviau savo ir liepiau apsirengti. Įsakiau Aleknevičiui apgręžti roges ir pavaryti arklių namo, o jam pačiam eiti su lenku pirma manęs.

Man buvo svarbu pasiekit Varčios mišką, bet iki jos buvo netrumpas kelias; buvo diena ir kelyje pasitaikė keli vieškeliai, kuriais galėjo judėti lenkų kareiviai. Tad variausi savo abu belaisviu raistais, miškeliais, ieškodamas priedangos nuo viešų vietų.

Kelionė pasisekė be sutrukdymų ir mes pasinė-

rėme į Varčią. Buvo ramu ir aš variausi belaisvius man žinomais takais. Netrukus išėjome iš miško ir buvome Svalaukės kaime, kuris jau buvo "nekieno žemėje". Belaisvius nusivariau pas Pinkevičius. Čia visi pavalgėme, gavome vežimą ir nuvažiovome Pataronių kaimo linkui.

Prisistačiau sargybos viršininkui. Troboje, kur jis stovėjo, spietėsi visi laisvi nuo pareigų savanoriai ir klausėsi mano pasakojimo. Mes gavome kitą vežimą ir visi trys nuvažiovome į Alytų. Aleknevičius buvo laisvas nuo to momento, kai mes pasiekėme Pataronis, bet ir jis važiavo kartu, nes žinojo, kad jam grįžus į namus lenkai jo nepaglostys.

Atvažiavus į Alytų, aš prisistačiau į savo kuopą ir raportavau viršilai Ž. visą savo pergyvenimą. Jis buvo nepaprastai patenkintas ir džiaugėsi. Komendantūra pasiėmė belaisvį, o Viktoras Aleknevičius tą dieną stoji į kariuomenę savanoriu. Mes jį praminėme nesavanorišku savanoriu. Jis greit nusiramino ir sekmingai tarnavo.

Kuopos vadas už mano žygį pristatė mane prie atžymėjimo gauti Vyties Kryžių, kurį aš netrukus ir gavau.

POTARONYSE

Ištrūkęs iš lenkų nelaisvės, aš gavau savaitę atostogų, bet jau, aišku, namo, į Meškučius, nėjau. Išbuvau Potaronyse, iš kur darydavau iškilas į Svabalaukjį pas Pankevičius ir šiaip ilsėdamasis leidau laiką.

Po to turėjau grįžti į savo kuopą, o ji buvo stacijuota Potaronyse, netoli Alovės.

Bendrai imant, su lenkais santykiai vis tempėsi ir susidurimai ir susišaudymai buvo kasdieninis įvykis. Ypatingai mes, kareiviai, neraginami, trukdėme lenkus kur tik buvo galima.

Vieną rytą į Potaronis atėjo eigulis Jurgis Dalinskas ir pranešė, kad jo saugomame miške lenkai, išsivarę Meškučių kaimo gyventojus, kerta mišką malkoms ir veža į Meškučius. To tik mums ir reikėjo. Ypač aš degiau kerštu lenkams ir nuo kiekvienos iškylos prieš lenkus mane negalima buvo sulaikyti. Kar. Grušeckis tatai žinojo ir visur mane skyrė, kur tik lenkams reikėjo duoti pipirų. Šiuo kart, jis davė man kelis ginkluotus kareivius ir mes visi skubiai išžygiavome į Varčią.

Prie medkirčių ir juos saugojusių lenkų nebuvo sunku priėti, jie ir nepajuto, kaip buvo apsupti ir nuingluoti. Iš kar. Grušecko už sumanumą ir ryžtą buvau pagirtas. Kitą kartą jau lenkai išėjo į mišką didesnėm jėgom ir su jais imtis mes nenorėjome.

Žmonės iš lenkų užimtos srities vistik praslisdavo pro frontą ir pranešdavo karininkams reikiamų žinių. Kartą jie prašė, kad juos apgintų nuo lenkų sauvaliavimo, ypatingai varinėjant juos su pastotimis, reikalaujant iš jų rekvizicijų ir atlikimo įvairių darbų. Vieną kartą, kar. Grušeckas, kad duoti po lenkais gyvenantiems lietuviams vilties, kad juos lietuviai - kariai neapleidžia, davė man penkis ginkluotus kareivius nuvykti į Meškučius, pabaidyti lenkų ir

apsižvalgyti. Lenkai tada dar stovėjo mažesnėmis jėgomis Meškučiuose, Laukininkuose ir kitose apylinkėse.

Paėmę pastotę, mes nuvažiavome Varčion, o per jąėjome atsargiai iki Meškučių palaukių, palikę savo pastotę miške, mūs laukti. Pro lenkų sargybas buvo lengva pereiti ir mes greit suėjome pas savo kaimyną ir partizaną, rusų armijos buvusį kareivį — A. Aleknevičių. Jis buvo karo lauke prityręs žmogus ir mums noriai sutiko padėti. Jis pasiėmė ir vadovybę. Pats, paliko savo pirkioje vieną mūsų būrelio kareivį, o iš jo gavo visus kariškus drabužius ir ginklus. Pats mes tyliai išslinkome iš Aleknevičiaus pirkios ir, jo vedami, nuėjome nuginkluoti sargybinio. Buvo tai po Naujų, 1920 metų, buvo gana šalta ir buvo nemažai sniego. Lenkų sargybinis stovėjo už paskutinės Meškučių pirkios, Varčios linkui. Jis stovėjo sušalęs, retkarčiais padarydamas kelis žingsnius tai į priekį, tai į užpakalį. Kada jis, taip pavaikščiojęs, sustingo, atsigrižęs į Varčią, iš kur jis galėjo tikėtis netikėtumų, mes ėmėm skubiai artintis prie jo. Jis mus pastebėjo, sušuko — kas eina. Aleknevičius ramiai jam lenkiškai atsakė, kad pamaina ir čia pat priėję, mes atstatėme į jį savo šautuvus ir nuginklavome.

Iš nuginkluoto sargybinio sužinojome, kad visi kiti lenkai ramiai miega pas M. Remeiką, pirkioje. Mes apstojome tos trobos langus, o Aleknevičius, belaisvis ir aš įėjome vidun. Sužibo mūsų užžiebtos batarėikos — lenkai miegojo, išsitiesę ant grindų.

Ginklai stovėjo už stalo, kampe. Ten pat gulėjo ir diržai su šoviniais, mes visi ne savo balsu sušukome, kiek galėdami ir patys šokome prie ginklų. Lenkai, lempučių šviesos apakinti, nepaprasto riksmo išgąsdinti, kėlėsi ir kėlė rankas aukštyn. Išsivarėmė suimtuosius, pakeliui besirengiančius, lenkus į lauką ir trys iš mūsų nusivarė juos per Varčią. Kartu važiavo ir pastotė, kurion mes paskubom sukrovėmė grobį — du kulkosvaidžius, dėžę granatų, dvi dėžes šovinių, apie 30 šautuvų.

Kar. Grušeckas buvo labai patenkintas iškylos daviniais, juo labiau, kad dabar buvo lenkų belaisvių, kuriuos galima buvo iškeisti į lietuvių savanorius, kuie prieš tai, kažkur Suvalkijoje didesniame skaičiuje pateko lenkams į nelaisvę.

Apie užtvaros būstą, grūdosi savanoriai ir civiliai gyventojai pamatyti mus ir paimtus į nelaisvę lenkus.

SKAUDI NESEKMĖ

Po Naujų, 1920 metų, iš Žemaitijos atvyko atgal, į Alytų, 1-mas pėstininkų pulkas, kuris turėjo perimti iš Alytaus Apskritis Komendantūros dalinių Fošo linijos apsaugą. Mus laukė poilsis ir pažadas mus kaip reikiant apmunderuoti ir apginkluoti, nes buvo tam tikslui gauta ir drabužių ir ginklų. Savanoriai buvo tuo labai patenkinti ir rengėsi atsiveikinti su savo draugais ir draugėmis Potaronių kaimė. Bet 1-mam pėstininkų pulke suliepsnojo piktoji dėmėtosios šiltinės epidemija. Alytaus apskritis ir

karo ligoninės buvo perpildytos, kareiviai sirgo ir daug jų mirė. Pulkas negalėjo išeiti užimti mūsų saugomo baro ir mes turėjome ir toliau Potaronyse stovėti.

Potaronių kaime gavome mes naują apmundirvimą ir gerus, vokiškus ginklus. Pridėjus prie to, kad mes atlikome visai vykusiai reikalingą stažą, tai iškart įgavome gražią karišką išvaizdą.

Mažasis karas su lenkais vyko toliau, tik jau lenkai Meškučiuose ir kitur sustiprino savo įgulas. Jie turėjo raitelių ir buvo gana paslankūs ir su jais reikėjo būti labai atsargiems.

Užėjo 1920 metų pavasaris. Mes jutome, kad lenkų jėgos baro srityje sumažėjo — jie ruošė ofensyvą Ukrainoje. Mes bandėme jų jėgas ir dažnai juos trukdydavome. Vieną kartą aš su Lietuvos rusu - Kovalenka iš Butrimiškių kaimo, išėjome žvalgybon. O tas reikė surasti lenkus ir su jais pasišaudyti. Iš Potaronių kaimo mes abu išėjome į Davainiškių kaimą. Čia atjodavo ir lenkų ir reikėjo būti labai atsargiems. Vadovybės įsakymas mums buvo — sužinoti kaip galima daugiau apie lenkus ir apie jų prasidėjusį judėjimą.

Dažnas žvalgų siuntimas į lenkų pusę mums atrodė, kaip ženklas kažkokių nežinomų, bet rimtų įvykių ar puolimų. Apie rusų kontrofensyvą, kuri greit po to suliepsnojo, mes, savanoriai, nežinojome.

Mes tik įėjome į kaimą ir ėmėm eiti per kaimą priekin, kaip kitame kaimo gale pamatėme atjojančius keturis lenkų žvalgus. Mes sugulėme už tvorų

ir ėmėm į juos šaudyti. Lenkai mūs nematė ir todėl teikė mums gerą taikinį. Šaudėme, kiek įmanydami. Vienas lenkų raitelis palinko ir nusiritęs nuo balno liko gulėti viduryje gatvės. Kiti lenkai šoko atgal ir išnyko. Mums buvo aišku, kad čia jų greit atsiras daugiau, o su raiteliais pėsčiam kariauti sunku. Laiko laukti nebuvo, o čia kaip tyčia, aš šaudžiau vokiškais geležiniais šoviniais, o jie dažnai sprogsa ir jei neištrauksi šovinio tuč tuojau, tai išimti šovinio tutelę yra labai sunkus dalykas. Tas man kaip tik ir atsitiko — ištraukti tutelės negalėjau. Mes pasileidome ant kalnelio už kalno ir pamatėme lenkus zovada jojančius į Ilgų dvarą. Aš nutvėriau Kovalenkos šautuvą ir ėmiau lenkus apšaudyti. Mes pasukome atgal. Skubėjome ir, tik suspėję įbėgti į Plikionių mišką, iš užpakalio į mus pasipylė šautuvų ir vieno lengvo kulkosvaidžio ugnis, bet jau ji mūsų negalėjo pasiekti.

Su Kovalenka buvo gera eiti žvalgybon, nes jis buvo vietos gyventojas, puikiai žinojo šias apylinkes, ir buvo nepaprastai drąsus. Vieną kartą jis pasiūlė šeštadienį nueiti pas jį tėvyškėn, į Butrimiškių kaimą, ten, girdi bus šokiai ir bus galima gauti paragauti naminės degtinės. Aš sutikau ir, be vyresnybės leidimo, mūsų būrys iš aštuonių žmonių nuėjome, stipriai ginkluoti, į Butrimiškių kaimą, kuris buvo tuo metu neutralinėje juostoje.

Butrimiškių kaimelis buvo lenkiškas ir greta lenkų gyveno keli rusai. Vienas iš jų buvo Kovalenkos tėvas.

Buvo gražus gegužės vakaras, kai mes visi sugužom pirma pas Kovalenką, kur pasivaišiname ir užkandome, o vėliau nuėjome pašokti. Dalis savanorių buvo mėgėjai išgerti daugiau ir pasiliko. Jie tik vėliau atsirado šokiuose ir buvo stipriai įkaušę. Aš pastaciau ant kalnelio sargybą ir mes pradėjome šokti. Aišku, su vietos jaunimu, vyrais šokėjais, kilo nesusipratimų, o kadangi jie buvo lenkai, tai ir abipusio įžeidinėjimo ir stumdymosi. Beginkliai bajorai nieko mums padaryti negalėjo; šokiai buvo nesklandūs, ypač, kad nemažai savanorių buvo gerokai patraukusių.

Atrodo, bajorai davė žinią lenkų raiteliams ir tie bematant pasirodė. Sargybinis šovė, sukeldamas aliarmą, savaniai ėmėsi ginklo ir apleido šokių salę. Lenkai buvo čia pat, o su įkaušusia kompanija savanorių prasidėjo, suprantamas, vargas. Turėjome kristi ten pat kur išėjome ir prasidėjo betvarkis susišaudymas. Savanorių daugumas išbėgiojo ir išsišlapstė, o mes su Kovalenka ir dar keliais savaniais sulaikėm, kiek galėjome, lenkų veržimąsi. Bet jų atlaikyti nebuvo įmanoma ir mes pradėjome perbėgti ir ieškoti patogesnių vietų atsispirti. Blaivūs kariai vykusiai keitė pozicijas, bet girti buvo kvailai drąsūs. Lenkų šokantis jaunimas sugriuvo į rūsį, o lauke virė susišaudymas. Gerai, kad mus dalinai dengė trobos. Bet ir ten negalima buvo ilgai slėptis — lenkai mus supo — reikėjo išeiti į pliką lauką. Čia mus pasitiko tiršta lenkų ugnis. Pirmas krito pats Kovalenka — buvo mirtinai sužeistas ir čia pat tėvo dar-

že mirė. Kitas — sužeistas krito Kaminskas, iš Vaitkantonių kaimo. Prasmės gintis nebuvo ir mes išisklaidėme.

Fiziniai ir moraliniai susmukdyti, mes rinkomės Potaronyse prisistatyti vadovybei ir gauti bausmių. Ne tiek tos bausmės mus slėgė, kiek netekimas kelių drąsių vyrų ir tai dėl perdaug išgertos degtinės. Buvo gėda ir pikta.

ATKERŠIJIMAS

Lenkams Ukrainoje nepasisekė ir iš šiaurės, nuo Daugpilio neatsispirdami prasiveržusiems bolševikams jie traukėsi. Buvo pirmosios liepos mėnesio dienos, bet dar lenkai stovėjo Meškučių kaime, nors Vilnių jau jie buvo apleidę. Jau prieš tai mes pajutome, kad į mūsų puldinėjimus lenkai nustojo griežčiau reaguoti. Mūsų kuopose pastebėtas buvo sujudimas ir vieną ankstų rytą mes gavome įsakymą išmušti lenkus iš Meškučių kaimo.

Į šį žygį mes išėjome 120 vyrų, savo karininkų vadovaujami. Kol visa grupė keliavo per Varčią, aš su keliais savanoriaisėjome žvalgybon — arčiau Meškučių. Greit mes išėjome į Meškučių laukus. Žmonės triūsė laukuose ir kaime liko tik maži ir seni. Mes davėme žinoti laukuose dirbantiems gyventojams, kad bus užpuolimas, kad jie niekam nieko nesakytų, bet patys kuo greičiausiai pasislėptų ir pasišalintų ir iš kaimo ir nuo artimų laukų. Stebėtina greit gyventojai pakluso tam įsakymui.

Šiai operacijai mes buvom suskirstyti keturiom grupėm. Kiekviena grupė susiformavo Varčioje ir nurodytu keliu išėjo iš miško ir sugulė aplink kaimą. Sutarta buvo, kad pirmas šūvis – pus signalas pulti kaimą.

Aš susijungiau su savo grupe ir atsiguliau su jais paraistyje. Mes galėjome matyti, kaip lenkai spietėsi aplink virtuvę. Ėmė jiems davinėti pietus. Pasi-girdo pamiškėje šūvis ir iš visų pusių pasipylė į lenkus ugnis. Tratėjo kulkosvaidžiai ir pleškėjo šautuvai. Lenkai buvo užklupti iš netyčių. Jų tarpe pakilo sąmyšis, jie kriko į visas puses. Čia juos guldė taiklios mūsų savanorių kulkos. Dalis jų slapstėsi tvartuos, mėšluose, klojimuose ir vėliau buvo savanorių surankioti ir paimti į nelaisvę.

Visa ši skerdynė trūko vos keliolika minučių. Lenkai išbėgo iš kaimo ir bėgte bėgo į rytus – Nedzingės – Perlojos linkui. Pats aš neturėjau laiko nei už-eiti į savo tėvo namus, juo labiau, kad jų būčiau neradęs, nes gyventojai išsislapstė ir apleido kaimą. Kaimas buvo laisvas. Pergalė buvo visiška, savanoriai dar tokios nebuvo matę ir nepaprastai džiaugėsi.

Mes varėmės lenkus prieš save, o jau perlojiškiai partizanai, bėgančių lenkų laukė ir ėmė juos skinti iš krūmų ir pušynėlių. Lenkų nuostoliai buvo labai dideli, jie paliko visą savo amuniciją ir sunkesnius padargus, bėgdami nuo lietuvių, tik kaip stovėjo. Vien tik belaisvių buvo paimta arti 100 žmonių. Buvo keliolika užmuštų ir virš 20 sužeistų, kurie irgi pateko nelaisvėn. Mūsų pusėje buvo keli nukauti ir kelioli-

ka sužeistų.

Mus, žygiuojančius paskui pakrikusius ir bėgančius lenkus, pasitiko perlojiškiai, kurie rodė savo džiaugsmą riksmu ir šūkavimais. Jie mums pranešė, kad Varėnoje stovi mūsų daliniai, ir kad jau pasirodė pirmieji bolševikų raiteliai ties Valkininkais. Jie sakė, kad jų laukiama dar šiandien Varėnoje ir jau gal ir dabar jie traukia pro Varėną į Merkinę.

U Ž B A I G A

Mūsų kuopa stovėjo prie Merkinės vieškelio. Dulkėse, ant mažų ir menkų arklių, dažniausiai atimtų iš vietos ūkininkų, jojo Tuchačevskio bolševikų armija. Jie leidosi nuo kalno ir jojo pro šalį, slėpdamiesi už pasisukimo ir už, ties jo stoviničio šilo. Jojo be perstojimo. Greta važiavo vežimai su manšta ir pavargusiais. Bet visi jojo į pietus — į Lenkiją. Vėjas kada patraukdavo iš jų pusės — jutome aštrų rusų kareivio kvapą — prakaitą, ir arklių mėšlo kvapą. O jie jojo ir jojo.

Mes stovėjome gana atokiai nuo plento, bet matėme viską labai gerai. Visi mes stovėjome ir kaip užhipnotizuoti žiūrėjome į šį nematytą driskelių milžinišką jotį.

Mus bolševikai matė. Kai kurie šypsojosi į mūsų pusę, bet atsakyti jiems šypsena kažkaip nesisekė. Vienas iš savanorių pastebėjo, kažin ar jie neatsigrįž ir nesuduos lietuviams. Kiti tylėjo. Šaly, kiek atokiau, stovėjo ant kalnelio mūsų karininkai.

Mums sakė, kad bolševikai ateina dabar ne kaip

priešai, bet kaip draugai. Bet pažiūrėjus į juos, johančius driskių armiją, nebuvo ženklų, kad tai buvo draugų armija.

Šalimais, miškuose kartkartėmis buvo girdėti šūviai – tai perlojiškiai likviduodavo užsilikusius, besislapstančius lenkus.

Priėjo būrio vadas, davė komandą rikiuotis, pasitraukti į netolimą kaimą.

Įsakymą išpildėmė automatiškai, bet be entuziazmo.

Būrys paskui būrį, mes išsisukome į kelią ir prastu žingsniu nužygiavome.

Vienas mano gretoje žygiavęs savanoris ėjo susimastęs ir pagaliau pats sau garsiai pasakė:

– Ir pasakyk man, katras dabar čia priešas, kas draugas... Neprasc... – sudzūkavo ant galo.

Nesupratau nei aš.

Užpakaly jojo bolševikai ir nuo plento buvo girdimas jų arklių kanopų bildesys.

T U R I N Y S

Namuose	5
Komendantūroje	33
Prieš bolševikus	75
Preiš lenkus	95

3771571

213675

10078

1-

1K-20
3775

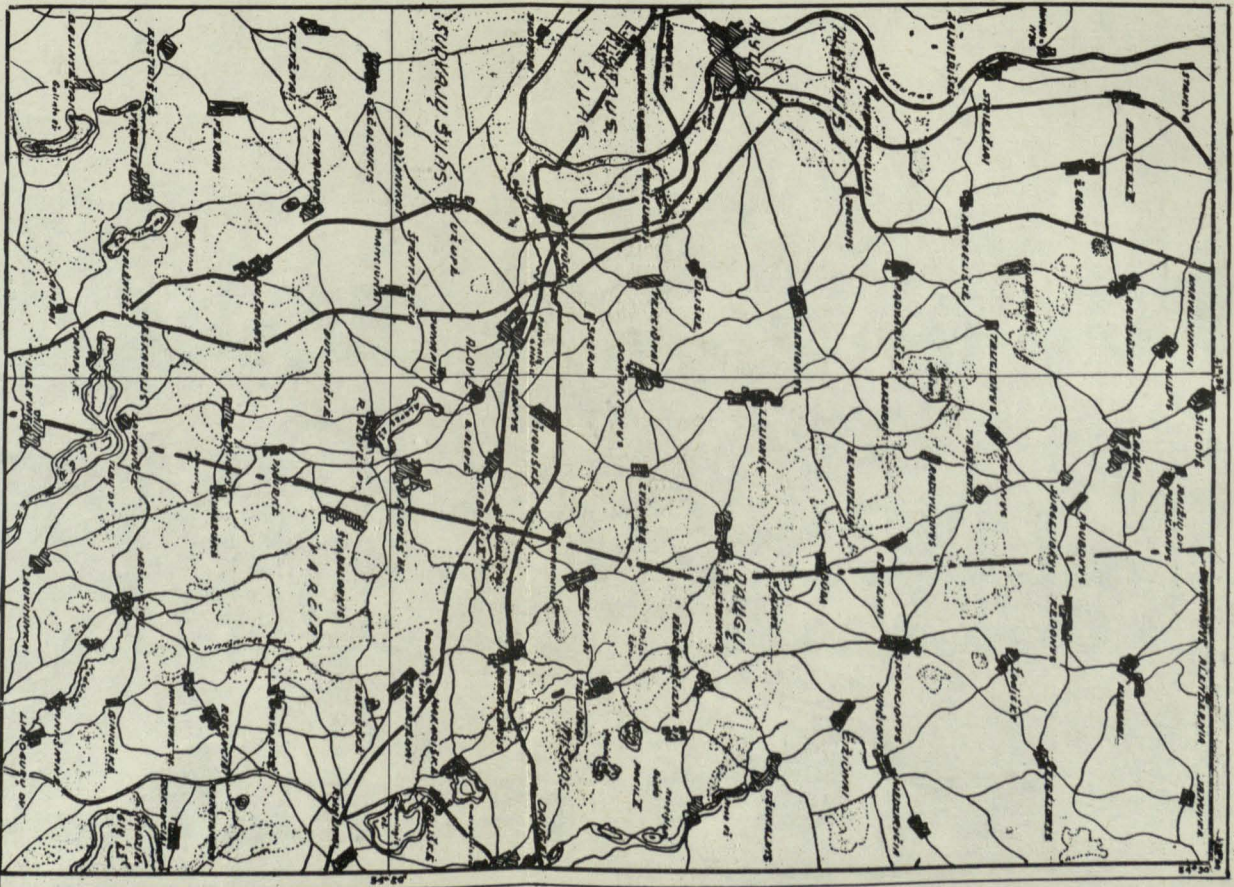
LC-20

3775

213675

ALTAUUS - DAUGY

APYLINKIŲ

SCHEMATINIS BRĖŽINYS

1918-
-1919

- SCALE 1:100,000
	FOLIO LINIJA		UMĖS
	GRĖŽINĖLINI		LAIBAI
	ALYVNI		MIŠKAI
	TRŪKELINI		SVANAVIŠTĖS
	PARDASTI ŽELVI		

9(444.5)21

Lietuvos TSR Mokslių Akademijos
CENTRINĖ BIBLIOTEKA

LK-20
3775

PETRAS PLESKEVIČIUS, dzūkas, įstojo į Lietuvos kariuomenę savanoriu 1919 metais ir baigė karo tarnybą 1923 mt. puskarininkio laipsnyje. Kelis kartus sužeistas ir netekęs sveikatos. Už narsumą ir sumanimą apdovanotas visa eile atsižymėjimo ženklų. Be savanorio - kūrėjo ir Nepriklausomybės medalių jis yra dviejų Vyčio Kryžiaus, Vytauto Didžiojo ordeno ir Saulių žvaigždės kavaličius.

Iki pirmojo bolševikmečio jis tarnauja Karo Muzėjuje ir, su kitais invalidais Nepriklausomybės kovų dalyviais, atlieka Karo Muzėjaus sodelyje prie Nežinomojo kareivio kapo apeigas.

Vokiečiams traukiantis iš Lietuvos 1944 metais, prievarta inkorporuojamas į vokiečių kariuomenę, sužeistas patenka į rusų nelaisvę ir tik susidėjus aplinkybėms iš ten išsprunka.

Siuo metu gyvena Kanadoje, Hamiltone, Ont.